

TÜRK SANATINDA YENİNİN GÜZELİN DEĞERLİNİN DOSTU

Sahibi : Salim ŞENGIL
Yazı Işleri Sorumlusu :
N. ŞENGIL
Ayda Bir Çıkar

YENİ DİZİ
SAYI : 33
CİLT : 13
ARALIK 1963
1,5 LİRA

Akdenizin dibinde

Can YÜCEL (4. Sayfada)

Bir Seçimin Arkasından

17 Kasım günü yapılan belediye, Il Genel Meclisleri ve muhtar seçimlerinin sonucu memleket içinde bir dalgalanma meydana getirdi.

27 Mayıs 1960'ta ordu tarafından bir müdahaleye, 1945'ten beri tutturulmasına çalışılan demokrasinin bir diktatörlük haline dönmesini durdurmak için girişilmişti. 1950 - 1960 arasında, yalnız demokrasiyi değil, Atatürk devrimini de yolundan ayıran gidişin kötülüğünden kuşkulananlar, sadece o devrin nimetlerine konmuş olanlardı. Bununla birlikte, 1961 seçimleri, beklenilenin tersi bir sonuç verdi. Ancak, bu sonuca karşı görünerek girişilen 22 şubat 1962 ve 21 Mayıs hareketleri, demokrasiyi korumaya kararlı hükûmet ve ordunun önünde başarıya erişemedi. 1963 bölge seçimleri, bir müdahale korkusunun uzaklaştığını gören ve nedense 1960 öncesi yönetimine bağlı olan büyük bir kütlenin istediği gibi oy kullanmasını sağladı.

Bu «millî irade tecellisi» önünde yalnız kazananlar değil, kaybedenler de baş eğdiler.

Ancak, sorun bu denli basit değildir. Yolundan ve düşüncelerinden şaşmıyan bir aydın topluluğu, bu sonuçları şaşırmadan, kaygılarını yitirmeden incelemektedir. Memleketin içinde bulunduğu koşullar; bir demokrasi için yeterli değildir. Halkın büyük bir çoğunluğu (okumamış demiyelim) okutulmamıştır. Eline tutuşturulan listenin içinde neler yazılı olduğunu bilmiyen milyonların «millî iradeyi tecellî» ettirdiğine inanıp yalnız okutulmamış, okutulmamakta direnilmiş olmasında değildir. Sosyal ve ekonomik koşullar da bu çileli toplumu dört yanından bağlamıştır. Eğer; her şeye karşın «millî irade böyle istiyor!» diyerek halkı bulunduğu noktada bırakacaksak, Atatürk devrimini yitirmiş olacağız. Ama, 1919'da başlıyan hareketi yürütmek ve tamamlamak istiyorsak, çoğunlukla bilgisiz ve iyi dilekten yoksun politikacıların karşısında savaşımızı devam ettireceğiz. Her halde, büyük bir memleket ve koca bir toplum, köylünün okumaması için köy enstitülerini kapatanların sömürülmesine bırakılamaz. Bu halk, her şeye karşın okutulacaktır. «Millî irade» ise bundan sonra «tecellî» edebilecektir.

Seçimlerden önce, propaganda süresince dikkate değer olaylar görülmüştür. Bir yanda, sakallı ve bereli (üstelik: sabıkalı) yobazlar, din'le başlayıp din'le bitirdikeri konuşmaları eksik etmemişlerdir. Ote yanda, gençlik, olan biteni büyük bir dikkatle izlemiştir. Ornek olarak; Maraş'ta muhafazacıların adayı ile devrimcilerin adayı arasındaki çekişme, yapma bir asalet - asaletsizlik gürültüsü haline getirilmiştir. Muhafazacılar adaylarının asil (?) bir aileden geldiğini ileri sürmüşler, devrimciler ise, adaylarının yoksul bir aile evlâdı olmasıyla övünmüşlerdir. Maraş gençliği, bu olay üzerine bir beyanname yayınlıyarak halk çocuğunu desteklemiştir.

Seçimlerin dikkatten kaçmıyacak bir olayı da, beş partinin yanında bir altıncı partinin belirmesidir. Bu parti, ötekilerden çok farklı konuşmalar yapmış, daima halk'ı tuttuğunu belirtmiştir. Bunun üzerine bütün öteki partiler ağızbirliği halinde, bu partiye hücum etmişlerdir. Hattâ bu partinin kapatılması istenmiştir. Bir fıkra yazarı, bu partiye Türkiye'de «kaç tane enayi» nin oy vereceğini merak etmiş, bunu açıklamaktan çekinmemiştir. Ancak; hükûmet, parti kapatma gürültülerine önem vermemiş, Senatoda ise, telâşlı bir muhafazacının bu partiye hücumları, demokrasiyi 1960 ta geri getiren eski subaylarca karşılanmıştır. Yeni partinin, dokuz ilde seçime girmesine karşın 35.000 den artık oy alması da dikkatten kaçmamıştır. Demokrasi tam uygulanacaksa, ortanın solunda bulunan partinin daha da solunda yer alan bir partiden gocunmamak gerektiğini, bu partiyi tutmıyanlar bile yazmak gereğini duymuşlardır.

Sonuç olarak; 1963 seçimleri, bir yandan halk'ın, «iyi belediye başkanına» değil, her ne olursa olsun «parti» ye ve «partili» ye oy vermekte özen gösterdiğini isbat etmiş, aydınları yeniden düşünmeye götürmüştür. Ote yandan ise yeni bir sesle ortaya çıkan bir partinin, yaşatılıp yaşatılamıyacağı üzerindeki kaygılar da, gizlenmemektedir.

DOST

DÖNEMEÇ

Sevgi NUTKU (15. Sayfada)

LEYLEGİN ÖMRÜ

BİLMECE BİLDİRMECE

Herkes birbirine candan gönülden merhaba dediği halde, az sonra herkes birbirinin arkasından candan gönülden küfrediyorsa, herkes herkes hakkında düşündüklerini birbirinin arkasından söylüyor, böylece düşünceler ve yorumlar birbirine karışıyor ve bu karışıklık huzursuzluk yaratan bir hava içinde herkes tarafından çevreye dağıtılıyorsa, herkes birbirinin arkasından biri öteki için, bunlar onlar için aptal dediğinden, kimse öteki beğenmediğinden, ortada akıllı adam kalmıyorsa, böylece dostluk, arkadaşlık, efendilik, insanlık mefhumları araya gittiğinden, iyi niyetler boşa harcandığından kimsenin kimseyi sevmeyişi, kimsenin kimseye değer vermeyişi, kimsenin kimseye inanmayışı, kimsenin kimseye güvenmeyişi yüzünden, ahlâk denilen o şey zamanla unutulmuş bulunduğundan, giderek neye inanılıp neye küfredileceği şaşırıldığından, bu şaşkınlık içinde kişilerin mutsuzluklarını bile anlayamaz durumuna düşmelerinin sonucu olarak can sıkıntısının ortalığı veba gibi sardığı şey nedir?

SANATÇI VE EŞYA

Devlet operası tenorlarından Nevzat Çıdamlı ile, gene operadan mezzo soprano Sevim Dil evlendiler. Emek mahallesinde bir ev tutup içine girdiler, aldıkları bir takım eşyaları da evin içine koydular. Yere halı serildi, koltuk kanapee konuldu, duvarlara bir iki resim, kanapeye minder, pencereye perde, vazoya çiçek... Hani ev mi ev işte. Ama sözümüz bu değil. Günlük hayat başladıktan sonra bu iki sanatçı eve ve eşyalarına bakmaya başladılar. Evden, eşyalardan onlara, onlardan eve, eşyalara bir şey geçmeye başladı. Duvarlar, perdeler, halının renkleri, duvardaki resimlerin kişileri, çiçekler, bardaklar, mutbaktan gelen yemek kokuları yavaş yavaş kendini bulmaya, canlanmaya, yaşamaya, arkadaş olmaya, birbirlerini sevmeye, birbirlerini tamamlamaya başladılar. Yavaş yavaş herşey yerini buluyordu. Herşey yerini bulmanın önemini ve rahatlığını kavrıyordu. Bir gün taş duvara konan bir sarmaşık, birkaç gün sonra, sarmaşığı tamamlayan, tavanla taş duvar arasına çekilmiş bir iplik, bir küçük sepet, bir ebajur, bir gün Nevzat'ın günlerin oyduğu, yonttuğu, yaktığı bir kütük.. hepsi evin mutluluğunu tamamlamak için bütün güçleriyle var olmaya bakıyorlardı. Evin içini gizli, sanki sihirli bir çalışma, varolma sevinci sarmıştı.. Ev hergün biraz daha kendini buluyor. Bir sanatçının, bir eve yerleşmesini izlemek çok ilgi çekici oluyor.

TİP DEDİKLERİ

Ankara Sanat Sevenler Kulübü'nün bir köşesinde birkaç sanatçı - adları gizli kalsın - oturmuş, aralarına aldıkları bir kız arkadaşlarını, kendisiyle evlenmek isteyen bir başka arkadaşlarını neden istemediği için sıkıştırıp duruyorlardı. Kızcağız bir çok nedenler sürdü öne ama, hepsinin karşılığını verdiler. Sonunda çaresiz kalıp, söylemek istemediği sözü söyledi: Tipim değil. Bu söz tartışmayı alevlendirmek için birebir geldi. Aşk, evlilik, kadın erkek üzerine bir konuşma sürdü gitti. Guru bun içinde Londra'dan çok güzelleşmiş olarak dönen dağınık kırlaşmış saçları ve küçük sakalıyla hemen ilgiyi çeken Can Yücel de vardı. Konuşmalara katılmıyor, köşesine kaykılmış belli belirsiz bir gülümseyişle dinliyordu. Sonunda konu değişti söz seçimlere geldi. Kadın, erkek, aşk ve evlilik konularında pek hararetli konuşan kız arkadaşlarını bu sefer de seçimler ve partiler meselesinde üzmeye başladılar. Bu konuda zaten pek pek bir sözü olmayan kızcağız İşçi Partisine neden oy vermediğini bir türlü şöyle akıllı uslu bir biçimde anlatamıyor, bocalayıp duruyordu. O kadar çok açık veriyordu ki Can Yücel dayanamadı, köşesinden seslendi: Üzmeyin yahu kızı, İşçi Partisi onun tipi değil işte, anlasanıza.

KİSS ME KATE SEVGİ

Devlet Tiyatrosuna güzel türkçesi ile bir çok iyi çeviriler kazandırmış olan Sevgi Sanlı, en son Kiss Me Kate'i çevirdi. Oyunu çevirmeye başladığı günden, perdelerin açıldığı güne kadar, bu işle o kadar çok uğraştı, o kadar çok Kate dedi ki, sonunda adı Kiss Me Kate kaldı. İşte bu Sevgi Sanlı, bu yıl Sabahattin Batur'dan doğma küçük kızı Aydın Batur'u Konservatuarı'n yatılı bale bölümü sınavlarına soktu. Çocuk da sınavları kazandı. Bu Sabahattin Batur'u fena halde kızdırdı. Her nekadar Hikmet Şimşek ve Salim Şengil bale konusunda ona şiddetle karşı çıktılarsa da, haklı olduğu taraflarda yok değildi. Örneğin diyordu ki Batur, «On yaşındaki bir çocuğu, herhangi bir teste tâbi tutmadan, nasıl kendi isteğimize göre balerin olmaya mahkûm edebiliriz! Hele gelsin onsekizine..» Tartışmalar bu minval üzre sürüp gidiyordu. Çok da uzayacağa benzerdi. Sonunda Sevgi Sanlı dayanamadı, oturduğu köşeden kalkıp sözü toparlayıp bağlayıverdi: «Canım ne uzatırsınız sözü. Düşünsenize bir defa, bir çocuk onsekizinden sonra balerin olabilir mi Olamaz. Ama kırkından sonra ressam olabilir. İşte size kanlı canlı bir örnek: Fahir Aksoy. Var mı bunun ötesi.»

HABERLER

Bahri Savcı Dost'un bu sayfasını çok beğeniyormuş. Düzenleyicisinden teşekkürler. Gencay Milâr Galerisinde bir sergi açtı. Sergide Kasım Gülek de vardı. Ayran dağıtıldı. Hikmet Şimşek A'manya'dan döndü. Halkevlerinde korolar kurulması için çalışmalara başladı. Yapı Kredi Bankası armonize ettirdiği yetmişaltı halk türküsünü söyletecek koro bulamıyor. Yılmaz Gru da Devlet Tiyatrosuna girdi. Tolga Tigin Ankara Tiyatrosu'nda. Edip Cansever Ankaraya geldi. Salim Şengil'in giyinişini her zaman beğendiğini söylerdi. Kerameti dudmede sanıp kopuk düğmesini Nezihe Meriç'e diktirdi. Oktay Akbal'la Reşat Titiz saatlarca Naim Tirali'ye ait fıkralar anlatabiliyorlar. Sunullah Arısoy Ankara, İstanbul İstanbul İzmit arasında mekik dokuyor. Adnan Turâni İsrail'de sergi açıyor. Dost Dergisi, Güner Ener, Leylâ Erbil, Firuzan Selçuk'tan hikâye bekliyor. Sevim Burak oyun yazıyor. Ankara'daki dostlar, Londra'ya Nermin Menemencioğluna selâm ve sevgilerini yolluyorlar. Herkes kendisini çok özledi. Dostlardan bir dolu selâm da Kaliforniya'ya, İlhan Başgöz'e. Fethi Naci denince hernekadar akla parti çalışmaları geliyorsa da bu sayıda bir çevirisi var. Okuyucular Rauf Mutluay'dan yazı istiyorlar. Orhan Duru hâlâ Amerika'da. Fahir Aksoy, Mehmet Kemal'in onun sergisi üzerine yazdığı yazının tadına hâlâ doyamadı. Ankara Yeni Konser salonu bu yıl hıncahınç doluyor. Ozan Sağdıç'ın Sanat Sevenler Kulübü'nde açtığı tiyatro resimleri sergisi ilgiyle karşılandı.

Aşağıdaki parça Frantz Fanoun'un, önsözünü Jean - Paul Sartre'ın yazdığı «Les Damnés de la Terre» adlı kitabından alınmıştır.

Fanon, bu kitabında, bizim aydınlarımızı da çok yakından ilgilendiren bazı meselelerin tartışmasından sonra, son bölümde, Cezayir'in milli kurtuluş savaşından alınma birtakım somut olayları anlatıyor. Aşağıda, karısına ve çocuklarına da işkence yapmağa başlıyan Avrupalı bir polisin hikâyesini okuyacaksınız.

FETHİ NACİ

POLİS

R 30 yaşında. Bize danışmaya kendiliğinden geldi. Polis müfettişidir; birkaç haftadır işlerin yürümediğini farketmiş. Evli, üç çocuk babası. Çok sigara içiyor: günde beş paket. Iştahı yok artık. Uykusunda sık sık kâbus görüyor. Bu kâbusların kendilerine has nitelikleri yok. Onu asıl sıkan, «delilik krizleri» dediği şey. Ilkin kendine karşı gelinmesinden hoşlanmıyor: «Doktor, açıklayın bunu bana. Biri bana karşı çıkmasın, içimden dövmek arzusu geliyor. Bana güçlük çıkaranla, iş dışında bile, uğraşmak arzusunu duyuyorum. En küçük bir şey; meselâ satıcıda gazete arayacağım diyelim. Kalabalık çok. Ister istemez beklemek gerek. Kolumu uzatıyorum (Satıcı bir tanıdıktır.) gazetelerimi almak için Kuyruktakilerden biri biraz küçümseyerek bana «Sıranızı bekleyin.» diyor. Onu tokatlamak geliyor içimden; kendi kendime «Ah ulan, diyorum, birkaç saatliğine bir elime geçsen, ondan sonra zor ötersin böyle!» Gürültüden hoşlanmıyor. Evde, herkesi, her zaman dövmek isteğini duyuyor. Ve gerçekten de dövüyor çocuklarını; 20 aylıktan küçük olanı bile; az görülür bir vahşetle.

Ama onu asıl çileden çıkaran, bir akşam, çocuklarını çok dövmesini karısının tenkid etmesi. Karısı, ona, «Vallahi sen deliriyorsun..» bile demişti. Karısının üzerine atıldı, dövdü ve «Burada efendinin ben olduğumu sana ilk ve son defa olmak üzere öğreteceğim.» diyerek bir sandalyenin üzerine bağladı.

Bereket çocuklar bağırmağa ve ağlamağa başladılar. O zaman durumunun ağırlığını anlıyor, karısını çözüyor ve ertesi gün «sinir hastalıklarında uzman» bir hekime gitmeğe karar veriyor. «Onceleri böyle olmadığını», çocuklarına pek seyrek olarak ceza verdiğini ve karısıyla, ne olursa olsun, hiç çekişmediğini belirtiyor. Bugünkü şaşılacak şeyler «hâdiseler» den beri ortaya çıkmıştır: «Şimdi, diyor, askerler gibi çalışıyoruz. Meselâ geçen hafta sanki ordu mensubuymuşçasına hareket ettik. Hükûmetteki bu beyler diyorlar ki Cezayir'de savaş yoktur; asayiş kuvvetleri, yani polis, sukûnu temin etmelidir. Ama Cezayir'de savaş var; onlar bunu anladıkları zaman iş işten geçmiş olacak. Beni asıl bitiren, işkenceler. Size bir şey anlatmıyor mu bu?. Çoğu zaman durmadan dinlenmeden on saat işkence yaptığım oluyor...

— Işkence yapmanın ne etkisi oluyor size?

— Yoruyor... Gerçi nöbetleşe çalışıyoruz, ama, işi arkadaşa ne zaman devredeceğini bilmek bir meseledir. Herkes, istenen bilgiyi almak üzere olduğunu düşünür ve konuşacak hale gelmiş birini arkadaşına bırakmak istemez; çünkü bunun zaferi arkadaşının olacaktır. O zaman, bırakılır... ya da bırakılmaz..

«Oyle zamanlar olur ki sorguya çekilen adama para teklif ederiz, kendi cebimizdeki parayı, konuşturmak için. Bizim için mesele gerçekte şudur: bu herifi konuşturabilir misin? Bu, kişisel başarı meselesidir; bunun için bir rekabet vardır aramızda... Sonunda yorucu bir yumruk faslı vardır. O zaman Senegalliler kullanılır. Ama onlar da ya çok kuvvetli vururlar, herifi yarım saatte turşuya çevirirler; ya da çok yumuşak davranırlar, bu da işe yaramaz. Gerçekte, bu çalışmada başarı kazanmak için zeki olmak gerektir. Hangi anda sıkıştıracağını, hangi anda yumuşak davranacağını bilmek gerektir. Bir koku alma meselesidir bu. Adam kıvamına geldiği zaman, dövmeğe devam etmek, zahmetine değmez. Bunun için işi bizzat yürütmek gerektir: gelişmeler dahi iyi gözetlenir. Ben, sorguya çekileni başkalarına hazırlatanlara ve sorguya çekilenin ne halde olduğunu saatte bir görmeğe gelenlere karşıyım. Asıl gerekli olan, sorguya çekilene elinizden canlı olarak kurtulamıyacağı izlenimini vermemektir. Çünkü o zaman kendi kendine soracaktır: hayatını kurtarmağa yaramadıktan sonra niçin konuşmalı? Bu durumda, hiçbir şey öğrenmek şansınız yoktur. Sorguya çekilenin umut etmesi gerektir: bu umut, onu konuşturacaktır.

«Ama beni asıl rahatsız eden, karımın durumu. Bu işte yolunda olmayan bir şeyler var muhakkak. Söyleyin, ne yapmalıyım Doktor?»

Çalıştığı idare ona istirahat vermediğinden, ayrıca, hasta, bir sinir hekiminden istirahat almak istemediğinden, tedavisine, çalışmasına devam ederken, girişildi. Böyle bir formülün güçsüzlükleri kolaylıkla görülür. Bu adam, bütün bozukluğunun, geçimsizliğinin doğrudan doğruya sorgu odalarındaki çalışmasından ileri geldiğini pekalâ biliyor, bunun bütün sorumluluğunu «hâdiseler» e yüklemek istiyor. Işkenceyi durdurmayı düşünemediğinden (O zaman istifa etmesi gerekirdi) benden, kaçamak sözler etmeden, açıkça, Cezayirli yurtseverlere, vicdan azabı duymadan, sükûnetle, işkence yapmasına yardım etmemi istiyordu.

S.. mayan Gümüş

Annem benim Gümüşsuyu'ndan
Kültabaklarını parlatırdık bütün gün
Babam akşam cıgarasını söndürse bile
Pırıl pırıldı sabahleyin annemin karnı
Sezarlar geçemez Rubikon'u

Kadınlık uçmakları çoğaltmaktır
Yeni gezenleri için odamızın

Sen
Ben
Çobanaldatan
Ve İzmarit
İşaretle başparmağım arasında

Evren aslında bir kültabağıdır
Annemin gümüş suyuyla parlattığı

Can YÜCEL

Desen: Adnan TURÂNİ

CAN YÜCEL

Akdenizin Dibinde

FİRARİLİK, bildik dünyadan kaçıp kurtulma hevesi, bir zaman olur ki, en aslanımızın gönlüne bile düşer. Yetişkinliğin yükünden çocukluğun hafifliğine, belki de dölyatağının sıcacıklığına özeniriz. O beldeler, adalar, tanrı — şehirler hep bu yolun üzerindedir. Durmuş — oturmuş uygarlıklarda; çocuklukla yetişkinliğin dengesini tutturmuş, yaşamanın geçici velvelesiyle sürekli dinginliğini ayarlamış çağlarda bu heves, dervişliğe, ozanlığa, bilgeliğe, bilginliğe soyunur Garp huzursuzluğunda ise bu tutku, oldum olası coğrafidir. Her yere giden, her gittiği yere de kendini götüren Avrupa, kendinden gayrı bir yer bulma tasasına düştüğünde bunalıyor, aynı evin kapısını çalan kırk -ev-kedisine dönüyor. Ama allahtan, bütün batılılar garplı ve yeryüzü hep karalarla kaplı değil; deniz dipleri de var.

Deniz dipleri de var: Peter Pan, benim gibi Akdeniz kıyılarında doğmuş çocukları bile ardından sürükler Her -dem-tazeliğe özendiğimiz için değil bu. Barrie'nin bu ölümsüz kahramanının çocuklar üzerindeki ilk etkisi, bizleri masaların üzerinden, dolapların tepesinden atlatması, yer çekimine meydan okutmasıdır. Aslında ağırsızlığa duyduğumuz bu özlemi düşlerimizde gideririz, uykumuzda damların üstünden uçar, çan

kulelerinin etrafında dolanır, ağaç doruklarına sürüne sürüne geçip gideriz. Dalgıç işte, bu düşü bedeniyle, teniyle, uyanıkken görür. Belinize yeterince sardığınız kurşun yükü, nefes alırken, suyun içinde, bir iki parmak yükselmenize, nefes verirken de bir o kadar aşağı inmenize yarar. Deniz altında duyduğumuz hafiflik, huzur; telaştan, kaygıdan kurtulmuşluk bundan ileri geliyor belki. Deniz sarhoşluğu denen şey başka; yepyeniler karşısında devşirdiğimiz uyanıklığı kastediyorum ben. Tevekkeli eskiden delileri akar suya daldırmazlarmış! Andersenin karada cehennem azabı çeken Peri Kızının su içinde duyduğu rahatlık bu olsa gerek. Bir kere bedeniniz, hep yatay durduğunuz için geride, zihninizin gerilerinde kalıyor. Uzay ölçüsü arşın değil artık. Etrafında tanışlığa giremediğin yaratıklar dolanıyor. Soğuk bakıyor balığın gözleri. Senden büyük mü küçük mü bilemiyorsun. Ormanlarınğ kumlukların üzerinde asılı duruyorsun. Düşte gibi, hafif ama yavaş yavaş ilerliyor, süzülüyorsun. Dumanlı bir gece kulübünde başın dumanlıymış gibi. Değil, öyle de değil, Burası temiz çünki. İstemiyorum başımı yukarı kaldırmak, öylesine uzlaşmaz ki denizüstü, denizaltı dünyası. Maskenin cam lığından bakarken büyüyor herşey. Ürkütücü. Güliver devler ülkesine düştüğünde, belli, hiç de öyle gülüvermemiştir. Dalarken ışık bölmeleri katedralleri andırıyor. Üst bölme, pencerelerin olduğu, ilk iki üç metrelik bölge, aydınlık; altlar loş. Mısırlı Hazreti Nifari öyle diyor: «Tanrı, bak dedi, denize, baktım; gemilerin battığını, tahtaların yüzdüğünü, tahtaların battığını gördüm. (Denizin yüzü, dedi, erişemediğin ışık. Denizin dibi erişemediğin karanlık. İkisinin arasında büyük balıklar yüzüyor, korkunç balıklar)» Derine gittikçe, gün ışığı cılızlaşıyor. İlk onbeş metreden sonra kırmızı yitiyor, en son da sarı, otuz metrede. Elli metre derinde parmağımı kestim, kanım çini mürekkebi gibi aktı. Tırnaklarımın al cilâsı da kapkara..

Anladınız değil mi? Ben değilim, bunları anlatan Honor Frost adlı bir İngiliz hatunu. Ayıptır söylemesi, benim ömrümde denizlere dalmışlığım yok. Tırnaklarımı da boyamam. Bodrum'um orda Salmakis pınarına girmişliğim de yok ki birden cinsim değişsin. Yeni öğrendim, size malûmat - fürûşluk edeyim. Hermes ile Afrodit'in bir oğlu olmuş, adı Hermafrodit. Su perisi Salmakis bu oğlana gönül vermiş; delikanlı soğuk nevâ, yanaşmaz! Salmakis bir gün bir yolunu bulup serin sulardan kollarına kıstırmış Hermarodit'i, bir daha da bırakmamış; dişi erkek, bir tek ten olmuşlar. İnsanlar arasında Hünsalık ondan sonra başlamış. Rivayete göre, bu pınara giren cins değiştirirmiş. Honor Frost, bütün efsaneler gibi, bunda da bir gerçek payı olduğunu söylüyor. Dağlılar, Halikarnas'a gelip Yunan uygarlığının pınarından içtikte dağlara yumuşamış, efendileşmiş, bir bakıma da kadınlaşmış olarak döndükleri için yakılmış olacak bu efsane. Görüyorsunuz, denizlerde eksik-etek ama, eksik kafa değil, Honor Frost.

«Kim yahu, bu Honor Frost?» diyeceksiniz. Tanımıyorsunuz demek. Ben de yeni, «Akdenizin Altında» adlı kitabından tanıdım. Ama İzmir Kurbağa Kulübünden Hakkı Bey, Mustafa Kapkın, süngerci Kemal Reis, dalgıç Şeytan, Şimşek'in Kaptanı Hüseyin Reis, Şeytan'ın oğlu dalgıç Mustafa, Genç Mehmet hep tanıyor Honor Frost'u. Bodrum Kalesinin bekçisi Ahmet Amca da biliyor. Dört yıl kadar önce, Sen Jan şovalyelerinin kocaman yemekhanesinde, tahta bir masanın başında ha babam bir şeyler çizittiren, sıcak basınca da su-ciğerini, yüzgeçlerini takınıp zıpkınını aldığı gibi hisarın yıkıklarından aşağı inip denize dalan bu firenk güzelini bütün Bodrum biliyor. Hele pazar günleri, civardan köylüler de indiğinde kazaya, burçların üstü adam almazmış; başını kaldırır bakarmış Honor Frost, o çini mavi denizden, elli metre yukarda, duvarların boyunca dizi dizi kafalar.. Bodrum'un üst yanında Karabağla adalarının açığında bir de orfus balığı varmış, kırk kiloluk bir azman. O da tanıyor Honor Frost'u. Yedinci yüzyılda batmış bir Bizans gemisinin kalıntısını incelerken tanışmışlar. Honor Frost dipte, elinde alâminyumdan

sunu

S*anki çocuk uykuda batan güneş içimde*
Ve önce ellerimi daha sonra kendimi
Atamadım-ne kötü-bir kaldırım taşına
Sevin böylece beni kirli gömleğimi

Nurer UĞURLU

bir tabaka, üzerine çelik kalemle enkazın paftasını çıkarmağa savaşa dursun, orfus sezdirmeden gelir arkadan, «Bu kadın burda ne işler beceriyor» gibisine başını uzatır, tikiz edermiş. Iyice ahbab olmuşlar sonra. Bir kusuru varmış yalnız orfusun, ağzına yiyecek verdiklerinde, kapar kaçar, kenarda bekliyen iki dişisine koklatmazmış. Honor Frost, «Anlaşılan, Türkiyenin yeni evlenme yasası karılara eşitlik devrimi kara-sularına daha erişmemiş» diyor.

Honor Frost ilk geldiğinde, büsbütün yabancısı değilmiş Türkiye'nin Anasıyla babası Izmir'de evlenmiş. Ama aile albümünden bildiği İzmir, kır gezintileri, kirazlı çiçekli şapkalar, piknik sepetleri, kuşlu yastıklara kurulmuş meşrutiyet beyleri, geride oklava yutmuş gibi duran yarım düzine uşak.. Bodrum'a da öğrenci günlerinden tanış. Mimari dersinde Mausoleum'um desenlerini çizer dururmuş. Londra'da, Bloomsbury'nin St. George kilisesi. Great Queen Caddesindeki Masonevi, piramit biçimi kulesiyle hep Mausoleum'un esintisi. Biliyorsunuz, Bodrum, yâni Halikarnas, ilk çağda Karya bölgesinin başkenti. Bu anıt kabiri de, Kıral Mausolos'un anısı için kızkardeşi ve karısı Artemisia diktirmiş. Dünyanın yedi harikasından biri sayılırmış. Şanlı Kıraliçe Artemisia'nın bu kadar yakın hısımı için diktirdiği yapının, tabii böyle bir harika olması gerek. Kabirden kala kala bir göz bodrum kalmış Ama içindeki heykellerin hikâyesi uzun. Bayan Frost'un British Museum'da hayranlıkla seyrettiği ünlü heykeller, alınlıklar ilkin Sen Jan şovalyelerinin Bodrum koyundaki adada kurdukları kaleye taş olmuş, sonra da 1864 da Britanya Büyük Elçisi Lord Stratford'un himmetiyle Londra'ya taşınmış. Sultan Abdülmecit, elçinin ısrarına dayanamıyor, armağan ediyor kabartmaları. Elçilik kâtibi Allison'un nezaretinde onüç mermer blok, bin itinayla gemilere yükleniyor; Büyük Elçi, o sıra, müzeleri gelenlerinden Sir R. H. İnglis'e yolladığı mektupta şöyle diyor:

«Eski Parlamento üyelerinden Stradford Caningdiye birinin adını duydun mu hiç? Oxford Üniversitesinde okudun sen. Kraliçe Artemisia'yı bileceksin Xerxes'in değil, Mausolos'un yası dinmez dul karısı Artemisia: Sana bunu niye mi soruyorum? İşte yukarıda adını ettiğim adam, Türk hisarlarından birine daldı, Artemisia'nın kocası için en ünlü heykeltraşlara yonttur duğu kabartmaları aldı götürdü. İşte o Canning, dünyanın yedi harikasından biri sayılan Mausoleum'un kalıntılarını senin de idarecileri arasında olduğum müze ye armağan etmek istiyor. Mermerler Bodrum Hisarının duvarlarına gömülüydü. Sultan, mermerleri bana armağan etti. Onüç blok sandıklara konup, gemiye yüklendi. Malta yolundalar şimdi Bunları ele geçirmek için üç yıl didindim. En uzak bir kaza bile çıkarmadan bu işin üstesinden geldik. Zaman, yıpratmacada azizliğini göstermiş, ama bu mermerlerin üzerinde doğüşleri tasvir edilen savaşçılarla, bu kabartmaları yontan sanatçıların kemikleri bile kalmamış olduğuna göre, mermerler gine de ucuz kurtulmuşlar.»

(15. Sayfada)

AHMET OKTAY

Av saatini bulmak

I.

Artık olsa
yüzünün ayrılığından bir anı olsa
sevilen kolye taşının kırıldığından;
bir sesin öfkesi olsa,
bu sonsuz sözcük ormanında
darmadağın sürüler
ve ey avlanmak olsa.

Beslenin dünyayı dengeleyen sözcükler
her gömünün gizini veren simya,
sürede bir ölüm kurgusu: av
bir adam kendini saklayarak
nereye bir kuşun ağzıyla uçtuğuna:
av,
biriktirmek sessizce
ve kardan yapılmış gibi yapayalnız
suskunluğu. Ki razı olmak
bir bakışın durgunluğuyla dağılan,
ey avlanmak.

Ey av saati
vurdun ey altın sarkaç,
çünkü kuruldu acılar.
Ama olsa artık
bir yere dönmek olsa.

Çocuklar bile anmıyor oysa
çizilmiş kuğunun çor erken ölümünü
düşen az önce baktıkları suya
yasaklayan «gitmek yok» sözünü
ki uzağa taşır kovboyları.
Çocuklar bile çocuklar
anmıyor çoğalan yenilgiyi,
durmadan sevilmek ve öpülmek ister.

Akşamdan boyuna umutsuzluk biçer
yönsüz ve soluyan bir atlı.
Ey iğnelenmiş renkli kelebek
ey bungunluğun ateşten ağzı,
her suskunluğun sesi var
bir im çizer her kıpırtı.
Kırıldı bir bardak.
taşınmaz deniyor bunca şey
kemiklere işleyen bunca dırıltı.

Bir saat vurdu
çünki birikti tasalar.

Herkes birbirine ayna. Ama o kadar
bir ağız bir ağızla
aşkı karıştırmayın, aşkı karıştırmayın
bir el bir eli tuttu. O kadar,
çünki herkes burda
ne zamandır burda

o kadar.

II.

Herşey ne kadar aynı, ne kadar.
Gök kararır, rüzgâr uğuldar
uğultu çarşıları süsleyen arma.
Bir yasın ertesi. Diyelim çarşıda
bir kadını geçsem tenhalaşarak
yüzünün somakî hüznünü saklar.
Şaşıyorum buna, en çok şaşıyorum,
bu gevşek ipte, bu dengesizlikte
tüketirken sesini gönülsüz kanarya,
her yüz daima bir öykü yazar.

Yüzüm hiç anlamamak halinde,
yağmurdaki istasyonları gözleyerek
durmadan sayarak aynı adamı
banliyö trenlerinin birinde:
— düşünün yalnızca otuz lira
hem de eski zaman şamdanına
Geçmiş zamanlar, aldatıcı akik
ey yangın sonrasının durgunu
hadi. Kim cevaplıyabilir yokluğumu?
Herşeyi geçmişte aramak
yılgınlığın biriktiği deltada,
maden damarını, sevilen kadını
ölümün azaltılan acısını,
ya da kâğıttan bir gök yapan
mavi ve billûr kahkaha,
anlamıyorum, şaşıyorum buna.

Ne demektir doğum gününü yaşamak?
Akan bir su, dolan bir bakraç
dolan. Dolarak, dolarak kanla,
dolaşan bir el, bir taşın duyusu
o kadar ağrı ve kanla ışımak,
nedir işte doğum gününü kutlamak?
Çatal sesleri, bir iki armağan
biraz özenti, biraz bardak,
ertelenmiş bir yokluğun buketi.
Bağlayan bir virgülün yerini
karın donmasını anlıyorum,
ya da birine acı verildiğini,
ama sahi nedir bu eğlenti?

Daima gecikmelerle örülür akşam,
bir biletçi, bir turnike, bir kontrol
geçer herkesin içinden
herkes birini bekler artık.
Bardaktan su dökülür örtüye
patlama olur, sıkıntı olur, korku olur.
Hiç değişmiyor korku ve sıkıntı,
komşu balkonlar: niye baktın?

akşam vitrinleri, üç kadeh rakı
— gençliğim gitti, artık bıktım
Artık kimse almıyor aldığını,
sevmiyor kedileri, tefrika romanları
romanlar. Ey ne kadar aldandık,
dağıldı ufuk çizgisine benzeyen dalga
parçalandı avunulan göktaşı,
ekmeği ve aşkı kolay sandık.
Anlamıyorum işte, anlamıyorum
herşey ne kadar birbirinin aynı.

III.

Hiç değilse bir tüy havalansa
soruşmuş gibi tedirgin ederek
o paslı karanlığı kendiyle.
Bazan ölü bir kuş düşer
ama duyar suyu biran olsa bile,.
ölüdür elbet. Yine de vardır
vardır yokluğunun suya değmesiyle
çünki öteki kuşları uyarır.

Olmuyor ve görülmüyor da,
Öfkenin apaçık hazırlanması yok
menekşelerin duhuliyesiz parkında
barbar uğrağında umutsuzluğun.
Yalımlı bir döngü, tersine adlanma
anı defterini açmak: ilgisizlik
işten çıkarılma: kimse aldırmaz.
Sözler, bir hey sözü, hey
ki kavgalara hazırlayan
gölgelerin oynaştığı sur dibi.
Yıkık duvarlar, suskun odalar
horlayıcı bir durum en azından
ve ey yılgınlık. Çünki avcı gelmedi.

IV.

Yer sarsıldı kaç kez. Deprem belki,
belki bir vazo düştü. Ama kaç kez?
Olağan geliyor cinayet haberleri
rakılar, borçlar, terkedilmek,
çıkarak göğün apansız bir yerinden
ılıman leylek sürüsüne ateş etmek.
Ağlayan mı var? aldırmıyoruz
o çok kullanılmış bir fotoğraf
bir baş soğan, bir tavla pulu,
o kadar alıştık, aldırmıyoruz
çıkıyor durmadan sakallarımız gibi.

Birşeyler olmuyor değil arada,
tavşanlar vardı, hasta bir çocuktuk
ak tavşanı unutturan bir başdönmesi
o yaz kadınlarının terli avuçlarıyla.
Bir sinema, fren gıcırtıları, sesler
ekmeğe, taşıt araçlarına zam
kırılan tabaklar, gereksiz sözler,
alıştık yaşadıkça ve düşünmüyoruz da.

Sanki hiç terhis olmamışız
hep yağmur yağıyor kaputlarımıza,
dairelerde, fabrikalarda, alanlarda
saban tekmilinin yankısıyız.
Bir meyhaneye giriyoruz birinden çıkarak
otobüse biniyoruz birinden inerek
kuşkusuz gördük bu denizi başka yerde,
ama nerde? O kadarını hatırlamıyoruz
geçmişi, şimdiyi, geleceği karıştırıyoruz.

İçimizdeki büyük yılgınlık
ey kent, ey çöl, ey karmaşa
ey küçük balık, ey yakalara balina
aldırmıyoruz artık, düşünmüyoruz da.
Bazan bilmediğimiz bir soru ta nereden,
o hiç dengeliyemediğimiz tartı
gençliğimiz, düşlerimiz, korkunç anılar;
mı ekini kim kaldırdı sözlükten?

Sessiz, uslu, geçip gidiyoruz işte
zeytin-ekmek öğlelerinden
uyuşuk kahve demliklerinden,
bazı uğultular geliyor: işsizlik
bazı infilakler: biri kendini astı,
yazılı, sözlü emirler gözlerimizden.

V.

Ey kim var orda?
Herşeyi bir faltaşı denizi kestiren
bu dehşetli hüzünlerin ortasında,
geceyle bir cam gibi buğulanarak
yağmuru, soğuğu, serti üleşen
yapıları kuran emeğin ortasında,
şarabı biranda aşka çeviren
küskünlüğü isyana çeviren ey
vücudu adlandıran yüreğin ortasında,

ey kim var orda?

VI.

İçiyorum şarabımı bir çığlıkta
herşey acı bir haberin başlangıcı:
üç harften bir ad kurulabilir pekalâ
işte o. Bir ceza duruşmasının,
dünden bu yana ucuzlayan gül
büyüyen bir yas karanlığının.
Deneyini yapıyor kadehi bu tutuş
olumsuz başlangıçlara şaşakalmanın
ve çığlığım anlamadan belki de
umutsuzca bir daha tutunmanın.

Gözüm zorlanmış göçebeliğe,
değiştiren gölün entarisini durmadan
bir solgun kış manzarasına
daha göl olduğunu iyice anlamadan.
Bilmiyorum kim geçiyor ara sıra
önlüğü temiz, yakası kolalı
çocukluğun afacan şarkılarından.
Ben burdayım içimde eskiterek
bir sıkıntının titreyen elleriyle
o öcünü alan güçlü barbarı.

Bir türlü kestiremiyorum olanları,
haciz kararlarını kim postalar
adıma gönderilen bayram kartlarını?
Belki de hep domino oynadığımdan
sabahları işe gittiğimden yalnızca,
geri dönmüyor çığlığımın yankısı.

Tatsız bir naylon göğün altında
umursamaz naylon, ey çağdaş ölümcü,
pencereyi açsam sayısız yapılar
tığlarla, izmaritlerle, bulaşıklarla
o bitmez dırıltı çeşitlemesini ezgileyen

Oynsam da sevmiyorum dominoyu
öğle paydosunun durgunluğunu.
Kulak veriyorum. Bir c... ve ajanslar
Kabine anlaşmazlığı, zenciler, bayan Nhu.
Som yalnızlık ve rakıdan örme adamlar
sokağı açsam bir dalgınlığın sonu,
adamları açsam, bir daha açsam
bir kadın ormanı en azından,
oysa kendilerindeki sünger doku
değişmiyor işte kadınlarda da.

Birini öldürmek geliyor aklıma
kanı döndürüvermek cayılmaz bir anıya
unutulmaz bir okul sıyrığına.
Budur diyorum çığlığımın deneyi, budur mutlaka
dönmek, aralıksız dönmek
dönmek bu kan anıya
bu dengesiz tutunmaya.

VII.

Sormak şimdi vurarak her kapıya
gözleriyle bir gece yolcusunun,
oraya ne kadar kaldığını
oraya. Bir otel odasına.
Üç kez düzeltilerek yazılmış, yazılan
özenli bir iş mektubunun
sormak kaçınılmaz cevabını,
günün kaçta ağdığını
ve durmakla ne kazanıldığını,
durmak. Ve ürperdi
eski bir silâhın sedef kabzası.
Kabza ve bu korkunç olan
bir çan sesidir her yazgı
çağıran ve dağılan,
içilip bitirilen birşey
tadı az sonra yitirilen
o kadar.

Bir saat vurdu
çünki kuruldu acılar.
Söylemek şimdi vurarak her kapıya

herkes av alanına
herkes av alanına

VIII.

Hep uğraşıyoruz birşeyler yapmaya
çünki karnımız doymaz, çunki çocuklar
sarı defter, T cetveli, minkale,
karnımız dargın olsak da ister
ve yapıyoruz elimizden geldiğince.
Yağmurla birlikte kıyıya çekerler
sadece imzayız sandalın birinde,
bir eskime adayı, bir Mustafa Pamuk
giderek silikleşen rüzgârın esintisinde.

Yapıyoruz ve birşey kalmıyor geriye,
bir bahçeden çiçek kopardılar
işte o kadarcık birşey bile,
özlü bir duygu, belki de serüven
kehribar bir tesbih, bir sigara ağızlığı.
Bilmiyoruz, anlamıyoruz, düşünmüyoruz,
içimizde kirli bir fosfor aklığı,
kent durmadan aldandığımız harita
neresiydi? ne yaptık? ne zamandı?
Gerçekten bilmiyoruz gerçekten
kendimizi böyle ıpıssız bırakanı.

Sokağın su götürmez bir hışmı var
çünki hergün geçiyoruz telâşla,
bu çarpıntı ne? bu telâş neyin?
çıkaramıyoruz biz, çıkaramıyor onlar da,
bir korkunun geyiksi duruşuyla
gecenin bir yerinde hazırdırlar,
bize benzeyen. Belki de biz. Birlikte ağladığımız
o yaşlı ve bıkkın çalgıcılar.

İçimiz bir kır kahvesi
sıkıntılı bir ilkyaz öğlesi,
durgun ve bekleyen
durgun ve özleyen
karla örtülmüş bir dağ silsilesi.
Çıkamıyoruz bu çokluğun içinden,
bu akşam kazalarına borçlanmak
askere alınmak bayram arefesi,
o kadar çok. Sanki bir atlı yuvarlandı
unutmak ve hatırlamamak.

Olmadık şeylerle karşılaşıyoruz
yorgunduk, ayakta uyukluyorduk
hazırdı düş yeşilin yanında.
Birden çift sıra bir kalabalık
dördüncü öğrenci gösterisi,
dağınık işçi yürüyüşleri
ve bize benzeyen. Belki de biz
olmadık şeylerleyiz,
bazan usuldan bir şarkı
bazan bir haykırışla.

Öylesine çalışıyoruz anlamaya
öylesine çalışıyoruz anlamaya.

IX.

Ey kim sürüyor sesimi böyle?
Ey sesim, ey uzaklaşan

Bayan Çeyiz SEZEN

Iereń'deki (hangi sayısı olduğu nu gerçekten bilmiyorum. Der ginizin koleksiyonu da yok elim de. Yani yaptığım alelusul bir kü çümseme falan değil. Yazarlarınızın büyük birer yazar, Derginizin büyük bir dergi olduğunu biliyorum.) ufa cık notunuzu okudum.

Siz, büyük bir yazarsınız. Ister seniz herkesi yazılarınızla perişan edersiniz. Buna inandım. Ben sizin le uğraşamam. Gücüm yetmez. Bu yazıyı sadece bazı şeyleri açıklamak zorunluluğunu duyduğum için yazdım.

Ben, edebiyatın, edebiyatçıların dedikodularını hiç bilmem. Sevmem de böyle şeyleri. Yazılarımı sadece yazılara bakarak yazarım. Birçokla rının kişisel hatalarını, güçsüzlükle lerini bildiğim halde böyle yaparım. Beni kimse yazdığından fazla ilgilen dirmez. Bu yüzden sizin hakkınızda da birşeyler açıklamam mümkün de ğil. Çünkü sizin hakkınızda da yazdıklarınızdan başka birşey bilmiyorum. Ama yazdıklarınızdan sizin ne kadar olduğunuzu çıkarabilirim. Or neğin ola ki, Çeyiz Sezen de sizin takma adınızdır. Bununla da ilgilen mem. Ayrıca sizin hakkınızda açıkla ma yapmama falan da pek lüzum yok. Yazılarınızda açıklıyorsunuz kendinizi. Dergi arkadaşınız Bay Halim Yağcıoğlu da öyle örneğin.

Bu yazıyı sadece sizin için yazmı yorum. Şimdiye kadar sizden daha güçlü kişilerle karşılaştım. Yenildim. yenilmedim demiyorum. Ama bu çe şit tartışmalara alışkınım. Kendimi açıklıyorum. Sizin ve yazdıklarınızın hiç önemi yok. Biraz akıllı ve namus lu olun. Dost o yazısında benim sizin hakkınızda birtakım açıklamalar ya pacağımı söylemiyor. Ben böyle bir şey yapamam. Neden Yapamam? Sizinle karşı karşıya gelsem konuşa mam bile. Dost Dergisinin sahibine yazı işleri müdürüne de söyledim ha ta ettiklerini. Size o yanıtı vermekle hata ettiklerini.

Bütün bunları aslında niye yaz dım bilir misiniz? Kötü yöntemler den iğrenirim. Kötünün çoğu aptal cadır da. Kötü yöntem şu; «Benim hakkımda hiçbir şey açıklayamazsı ız. Çünkü açıklanacak hiçbir şeyim yok. En çok bu beni üzdü. Sizde de bunu ayıpladım. Bu, belki de sizin an lıyamıyacağınız kadar büyük bir ah lâksızlık.

Bu üstü kapalı tehdit edası çok çirkin. Sonunu getiremezseniz rezil olursunuz.

Başka birşey daha. Eğer niyetiniz böylece beni sizinle tartışmaya zor lamaksa, boşuna uğraşıyorsunuz. Hiç böyle bir numaraya gelmedim ömrümde. Ama isterseniz sizin için bir istisna yaparım

Öyleyse bu yazıyı niye yazdım değil mi? Söyleyeyim; «1. Bana dair açıklayacaklarınızdan korkmuyorum. 2. Bu yöntemden iğreniyorum. 3. Hem sizi sözünüzü yerine getirmeye çağırıyorum, hem ilkeliliğinizi ve çirkinliğinizi ortaya çıkarmak isti yorum. Evet sadece bu kadar.

A. TURGUT

Dost

Idare yeri : *Rüzgârlı S. Ove Han. Da.* 4 — *ANKARA*
Tel : 11 98 29

Abonesi :
Yıllık 18 TL. — 6 Aylık 10 TL.
Dış ülkeler için bir mislidir.
Öğretmen ve öğrencilere % 20 indirme yapılır.

Ilân şartları : Santimi 12 lira
Arka kapak 2 renkli 1.500 TL.
» » 1 » 1.250 TL.
Iç » 1 » 1.000 TL.

Sürekli olarak 6 sayı verenlere % 10, 12 sayı verenlere ise % 20 indirim yapılır.

Basıldığı yer :

Güneş Matbaacılık T. A. Ş.

ey kozasını bitiremiyen tırtıl,
durmadan atlı karıncalar döngüsüne
ve o müthiş sürgüne.
Ey sesim, ey ürkek eylülcü
rengini bilmeyen kurgusal kadife,
yasakladılar çoktan ve yasak
yine de bir karşıkoyuş var
ey ülken kılınmış bu sürgünde,
çünki ve hergün
incelen bir gölgeyi öldürüyorlar.

Öldürüyorlar ve artık sevmiyorum
çoğalmış kelebek koleksiyonumu
o biricik, o uysal avuntumu;
yanan ve külünde dirilemiyen Anka
ey avuntular.
Trikotaj makinaları, daktilolar
ey elle toplanmayan dokuz rakkamı
tezgâhlar ve sayısız eşyalar
eşyalar, eşyalar, eşyalar
eşyalar, eşyalar, eşyalar
yontma taş, yontma demir, yontma tahta,
ben neyim? Ben neciyim? Ben kimim burda?

X.

Sen ey üreyen
gizli gece konuşmalarıyla
su altı kıpırtılarıyla;
sen ey dönen
ey dönmekte olan
şaşırtılmış çocukluğu
hüneri ve takım taklavatıyla
bir dağ çiçeğinin yabanlığıyla
ey o korkunç güzellik,
ey dönen. Ve artık av saati
çünki bir kâğıt hışırdadı
geriye dönüyor yankı,
ey yolcusu uzun gecenin
ey bekleyen kabza.

Ey kim var orada?

Ey, ey, ey
ey biri olmalı burda.

BEHÇET KEMAL ÇAĞLAR

SON CEVAP

DEĞERLİ Dost Dergisinin sayfalarından ikisi, yine bir yazarının hatırı için olacak, Cevdet Kudretin, sabırlı çalışmaları veya eskimiş kabiliyeti ile değerlendirmediği zaman bataklık birikintisi gibi sinsi ve yoksun kalan sinsi hıncını belirten saçmalarla dolmuş.

Bana, bir çocukluk kitabının adından hikâye, «Erciyeşten inen çamur» diye seslenecek olmuş. Dağdan inen selde elbette bulanıklık ve çamur olur amma; için için, sinsi sinsi şuradan buradan sızan sulardan biriken bataklık ise sadece çamurdur. Ve, yarabbi, onu eyice tanıyanlar için, bu ne kadar uygun benzetiş olur..

Beni sık sık fikir değiştirmekle kötülemek istemiş. Ben, alnı açık, fikri meydanda, inanı ulusal ve insancıl bir adamım. Kalemi elime aldığım günlerden beri Atatürkçüyüm: Milliyetçi ve memleketçi olduğum kadar da Devletçiyim ve Halkçıyım. Atatürk'ün kurduğu partiden, milletvekili iken, Devletçilikten ve lâiklikten «tâviz» veriyor gerekçesiyle istifa ettim. Kendisi gibi biraz daha para kazanayım diye fikirlerimi «kamufle» edip içten pazarlıklı olmadım. Sosyal adaletin tâ ötedenberi hararetli ve dönmez taraflısıyım da yeni anayasada -benim oyumla da- gerçekleşince, o makale müsveddesinde söz açtığı açıklamaları yaptım. Kendisi korkup sinip gevelerken, Millet Meclisi kürsüsünden «Toprak mülk olamaz, toprak vatandır» diye yıllarca önce haykıran benim.

Bana hiç suçlandırılmadığını söylemekle kendini savunmuş oluyor. Saman altından su yürüten sinsiler, hele önemsizlerse, onunla kimse uğraşmayı akıl etmez bile!

Uyduruk broşürlerine çatmış olmama gelince:

Dil kurumunda para ile çalıştırılması için yönetim kuruluna Oneri gelince; uyanan tereddütlü havayı, ilk sözü olarak gideren ve kabulünü bir uçtan sağlayan bendim. Şımarıp azıpta; ucuz, kolayca ve yersiz para çekmeye kalkınca da ilk uyaran ben oldum; mesele bundan ibaret. Yine aileden gelen tanışıklığımızın hatırı için susabilirdim. Fakat ortada Ziya Gökâlp'in araya verilmesi ve Atatürk'ün emanetinin yersiz harcanması vardı. Yattığı kış uykusunda gözüne ışık vurmuş bir yaratık gibi uyanma ve ıslık çalma günü geldiğini sanarak şöyle bir doğrulan hali var. O umduğu gün bu topraklarda hiç gelmeyecektir; onu eyi bilsin!

Savunmasında, daha doğrusu çırpınmasında bir takım eski ve güzel şiirlerden ve yergilerden medet ummuş.. Artık bu son cevabım olsun. Ben de kendisine bir manzume ithaf edeyim de barışmış olalım :

Sen ey kıçıyla solculuğu
Başıyla sağcılığı
Kirleten sıska yaratık
Kapat ağzını: bıktık artık!
Kıçına ille bir «ist» pervanesi
Takmak gerekirse eğer
— Kaybetmesinler senin yüzünden değer —

Sen ne Rasist ne sosyalist
Sen sâde Oportünist!

Yıkamazsın bizi kursan da
Çifte çifte tröst;
Höst!...

Ekim 1963 sayımızın 4. sayfasında bazı anlam değiştiren yanlışlarla çıkan bu şiiri yeniden dergimize koyuyor, hem şairinden, hem de okuyucularımızdan özür diliyoruz.

değil ki

Nice çemberler içinde kabuklu gölgeniz
Bölünmemiş uykularınız hiç uzak ötelerle
Duymamışsınız kan sıcaklığını kardeşlikle öpüşen
Göre değilsiniz siz gepgeniş ufuklara
Kocaman denizlere büyük fırtınalara
Kafanızda çakmamış yıldırımlar şimşekler
Sokak sokak koşmamışsınız hiç yürek koltukta
Sevemezsiniz sevemezsiniz sevemezsiniz
Yüreğiniz yüreğimiz değil ki.

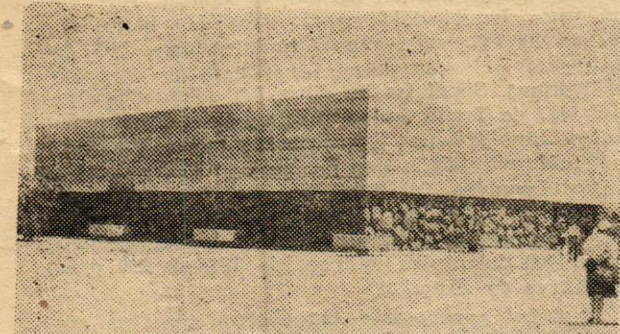
Ve siz ey körler o bakıp bakıp;
Yediniz güneşlerde sofra kurmadan
Saman yolundan hiç çakıl toplamadınız
Yıkanmadınız gündüz hiç o ay göllerinde
Yürümedi özsu dallarınıza baharla
Yıldızlı bir sabahta asılmadınız hiç
Söylenmiyeni bilinmiyeni görülmiyeni görmedini
Göremezsiniz göremezsiniz göremezsiniz
Gözleriniz gözlerimiz değil ki

Siz hiç ölümlerde kayak kaydınız mı
Dokundunuz mu soluğuna o en varılmazlığın
Yemediniz açlığını düşünü paylaşmadınız
Sizden öte sizlerin o yoksul yuvalarda
Ve yağmur yağmadınız hiç alın terlerine
Avuçlayıp yüreğinizi şöyle bir sunmadınız
Renk ve inanç ötesi insan sıcaklığına
Gerip tüm antenlerinizi derin karanlıklara
Kol uzatmadınız hiç ulu bir yalnızlığa
Ve kokmuş us düzeninde ki kaç yüz bin kılıflı
Tutup okşıyamadınız mutlu çılgınlıkları
Okşıyamazsınız okşıyamazsınız okşıyamazsınız
Elleriniz ellerimiz değil ki

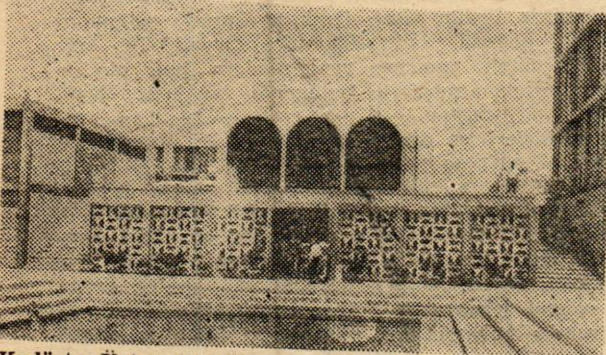
Ve siz polis burunlu, o kuşku torbanızda
Yoksun ışık-tadından dostluğun içdenliğin
Ciğer dolusu haykırmadınız tek bir gün olsun
Ve baş alın anışından kadife kadınların
Tutsak iniltilerine kulak vermediniz hiç
Soylu ezgileriyle halkımın harman sonu
Ezim ezilmedi fındık yüreciğiniz
Dağca konuşmadınız siz ovaca konuşmadınız
Ve ışıl ışıl ve serin o yaz gecelerinde
Yıldız içipte evren türküsü söylemediniz
Söyliyemezsiniz söyliyemezsiniz söyliyemezsiniz
Dilleriniz dillerimiz değil ki

Ve işte
Elleriniz ellerimiz değil ki
Dilleriniz dillerimiz değil ki
Yüreğiniz yüreğimiz değil ki

Tahsin SARAÇ

Kudüste 2. Dünya Savaşında şehit olanların adına yapılan Anıt Kabir..

Kudüste Üniversite Sinagogu Vitrayları Chagall tarafından yapılmıştır..

Bir Ressam Gözüyle İSRAİL

ADNAN TURANI

İsrail'e giderek edindiği izlenimleri gazete ve dergilerimizde yayınlayan bir hayli kişi oldu. Gidenler izlenimlerini genellikle kendi meslek açılarından yazdılar. Ben de ayni görüşü benimsedim. Ancak, sanat ve sanatçılarını bu memleketin genel hayatı içinde görmek, bana gerçeği daha iyi verir gibi göründü. Bunun için izlenimlerimden çevresel olanları değil, Israil'in genel görüşünü, kültür durumunu, sanat ve sanatçılarından göze batanları tanıtmaktır.

Israil, Kurtuluş Yılı olan 1948 den bu yana yaptığı gelişme ve kalkınma ile bütün dünyanın ilgisinin üzerine çekmiştir. Israil deyince, çölün yeşerdiği, ormanlaştığı bir ülke akla gelmeğe başladı. Yüzyılımızın başından bu yana, bu ülke bir devlet olma çabası içinde idi. Dünya siyonizmi tarafından desteklenen Israil, dört bir taraftan çatışma halinde bulunduğu araplarla çevrilmiştir. Sıcak, kurak bir iklim yaşama kurallarını zorlaştırmasına rağmen, kısa bir zaman içinde gerek tarımsal, gerek endüstriyel gücü artmış ve ürünlerini dış ülkelerde satmak durumuna gelmiştir. Trakyanın 3/2 si kadar olmasına rağmen, bütçesi 8.5 milyar lirayı bulan Israil, Doğu'nun Isviçre'si olma yolundadır.

16 Temmuzda başlayan Dünya Sanat Eleştiricileri Dernek'i AICA'nın 15. Assemble ve VIII. Kongre'sine katılmak üzere Israil Hükûmeti'nin konuğu olarak 14 Temmuzda Tel-Aviv'e gittim. Ankara'dan Kıbrıs'a, oradan da Israil Hava Yolları'nın (EL—AL) türbe-jet uçaklarından biri ile Tel—Aviv'e vardım Israil — Kıbrıs arasında turist akımı çok fazla olduğundan tarife dışı uçaklar işliyor. Ben de tarife dışı uçaklardan biri ile gittim.

Yazın Israil bir hayli sıcak. Kongreye Türk Heyetinden Cevat Memduh Altar da katılıyordu. Biz beraberce, akşam üzeri Tel-Aviv hava alanı Hod'a indiğimiz zaman, kentin modern, zarif, kültürlü, ilginç bir batı kenti olduğu izlenimini edindik. Alana inmeden kentin üzerinde uçarken muntazam caddelerin, rekli ışıklar içinde olduğunu ve bol bir trafiğin bulunduğunu gördük. Sonradan yaptığımız gezilerde bütün Israil'in ayni durumda olduğunu anladık. Israil kentlerinin bende bıraktığı genel izlenim, bu kentlerin bugünkü Batı-Almanya, ya da Isviçre kentlerinin havasında oluşları idi. Bu enerjik batı kenti atmosferini yaratmak için buraya dünyanın dört bir tarafından gelen Musevilerin, Doğanın bu yıldırıcı sıcağına, verimsiz topraklarına ve çölüne rağmen nasıl bir inançla çalıştıkları açıkça görülüyordu. Kongre üyelerine verilen iki klavuzdan biri (dinler üzerinde doktora yapmış) bize göçmenlerin gelmekte devam ettiklerini ve gelenlere ülkenin güneyine doğu uzayan çöl'de yer gösterildiğini belirtti. Bir hafta devam eden gezimizde kum deryası ortasında kurulmakta olan köyleri gördük. Çölü tarımsal alanlar yapmak için girişilen savaşta Israil oğullarının inancı üstün gelmekte. Çorak toprakları yaşanılabilir yerler haline getirmek için bilimsel araştırmalar yapan enstitüler kurulmuş. Tarım alanında bütün dünyanın ilgisini çeken buluşlar yapılmakta imiş. Balık tarlaları, balık gübresi ile tarımın nasıl verimli olduğunu gösteren yemyeşil ovalar gördük. Su problemi, ülke çapında halledilme yolunda imiş. Dağları, tepeleri aşan su boruları ile bütün Israil'in nasıl sulandığını gördük. Su problemi bakımından klavuzumuzun anlattığı bir seyi burada anlatmadan geçemiyeceğim. Taberiyye gölünden yılda bilmem kaç milyon metre küp su buharlaşarak uçuyormuş. Bu buharlaşmaya [illegible] olacak bir çare için, Hükûmet, Weizmann Enstitüsüne bir ödev vermiş. Enstitü de uzun bir araştırmadan sonra bütün gölün üzerini kaplayacak plâstik zerrelerden meydana gelen bir örtü bulmuş. Bu örtü, suyun buharlaşmasına engel olduğu gibi, sulama ve nakliyata engel değilmiş.

Kentler, kasabalar ve köyler arasında düzenli yollar yapılmış. Bütün Israil'de her yere otobüsle gidebilirsiniz. Bizdeki şehir otobüs durakları gibi, üzerinde

çocuk kral

ÇOCUK KRAL

Çocuk Kralların tahta kılıçları
Kımıldar bozuk düzenli akıl
Siyah önlüklerini örter geceye..

Büyük hüneridir toprağın
O sonsuz filizlenmeler üstünde
Aç mideler yaratmak..

Büyür kinleri kuytu yerlerinde aklın
Demir köprülerde ezilmiş başaklar,
Baş verir kara bir leke gibi Şehir
Büyür artık evleri çocuk Kralların..

Basık alnında ölüm çıngırağı
Sokakların leşi ayaklarında
Başında gün ışığı gizli bulut
O çok yeni doğmuş yaşamağa..

Bu yana geliyor azgın sürüler
Bu Şehrin umut yüklü insanları
O sonsuz filizlenmeler üstünde
Çocuk Kralların tahta kılıçları...

Halûk ŞEVKET

---

kapalı duraklar var. Kentler arasındaki uzaklık en çok 75 KM Yafa ile Tel-Aviv birbirlerine bitişik. Hayfa ile Tel-Aviv arası otobüs ile bir saat kadar çekiyor. Sahil boyu yemyeşil. Iç taraflarda Aşkalon'a kadar gene tarımsal alanlar halinde. Çöl, bu kentten sonra uçsuz bucaksız uzanıyor. Ancak bu çöl artık içinde yaşanılmayan, kaçılan bir yer değildir. Çöle uygarlık, yaşanılması için gereken herşey ile birlikte yeşil doğa rengi de götürülmüştür. Israil'de endüstri hızla gelişmiş. Kazanç batı ülkelerinde olduğu gibi fazla. Halk modern anlayışta yapılmış apartmanlarda oturuyor. Şehirde gece kondu sistemi, köyden kente akın diye bir şey yok. Köylü ve kentli kültürü, ya da köylü ve kentli tipi diye bir şey de yok. Köy ile kentte konfor farkı pek hissedilmiyor. Sanatçı yalnız kentlerde oturmuyor. Köylerde, batı'da bir zamanlar büyük isimler yapmış sanatçılar bile yaşamakta. Brenner Kibutz'da bir zamanlar Paris ekolünün büyük heykelcilerinden Muçansky'yi de gördük. Artık yaşlanmış. Fakat çalışmasına devam ediyormuş. Bu sanatçıyı vaktiyle Istanbul Güzel Sanatlar Akademisine hoca olarak getirmek istemişler. Fakat Muçansky her nedense buna vaktiyle evet dememiş.

Israil'de sanat bir batı ülkesini kıskandıracak çapta yaygın. Kentte kasabada, köyde sanatçılar kendi emekleri ile geçiniyorlar. Belediyeler ve diğer kurumlar, sanatı el üzerinde tutuyorlar. Belediyeler turizm için sanatçıların çalışmalarından geniş bir şekilde faydalanıyorlarmış. Turistler, henüz bir kaç yıl önce kurulmalarına rağmen, sanatçı köylerine büyük ilgi gösteriyorlar.

Sanatçı köylerinden Ein Hod ile Ein Harod'u gördük. Hayfa Belediyesinin kurduğu Ein Hod sanatçılar köyü çok gelişmiş. Turistlerin bu köye ilgisini, bizden bir iki belediye reisinin görmesi iyi olurdu. Turist akını yazın Israil'i dolduruyor. Israil'den harice de 1962 de 100.000 aşan musevi turisti çıkmış. 1948 de bir turiste memleket dışında sarfetmesi için 50 dolar veriliyormuş. Şimdi ise bu döviz 500 dolara yükseltilmiş. 1962 de Israil'e gelen yabancı turist ikiyüzbinin üstünde imiş. Kıbrısta iken, bu eski Türk adasına gelen turistlerin büyük çoğunluğunu musevilerin teşkil ettiğini öğrendik. Tel-Aviv hava alanında seyahat eden musevi yolcuların çoğunluğu orta kazançlı halk idi. Halkın refahının nasıl yükseldiğini 1952 de adam başına 400 dolar olan milli gelirin 1962 de 850 dolara çıkması da gösteriyor.

Seyyahat acentalarının, belediyelerin turistlere gösterdikleri kolaylık, turistin memleket içindeki emniyeti övgüye ve imrenilmeğe değer. Israil'in neresine gittiysek bir batı havası bizi sardı. Insan doğuda bulunduğunu bir türlü aklına getirmiyor. Yalnız Kudüs'e gittiğimizde Urdün tarafı ile karşı karşıya geldiğimiz zaman, doğuda bulunduğumuzu anladık. Tel-Aviv, enerjik çehreli, tamamen yeni, modern, genç bir anlayışın, zinde atmosferin bulunduğu bir kent. Hayfa' da Nice'de değişilmiyecek çekici bir savfiye kenti. Temiz caddeleri ve çekici manzaraları ile insanın görmek isteyebileceği bir yer. Aynı zamanda çok çeşitli endüstrisi var. Kudüs, kıraç kayalık tepeler üzerinde kurulmuş, yayla bir yer. Iklim, sahil kentlerine göre serin. Urdün sınırı kentin ortasından geçtikten sonra Israil olmuş. Uç dinin kutsal tanıdığı bu yerde dini bir hava esiyor. Modern üniversitesi, müzeler, tiyatro ve sanatçı çabaları ile burası yeniye yönelmiş bir yer. Universite bahçesindeki, vitraylarını Chagal'ın yaptığı sinagog turistleri sahilden içeri götürmeğe yetiyor. Kudüste, insan dini bir hava içinde olduğunu duyuyor. Betlehem denilen Isa'nın doğduğu yer, Urdün tarafında kalmış. Isa'nın çarmıha gerilmesi için kesilen ağaçların bulunduğu yerde, şimdi çam ağaçları içinde bir kilise var. Isa Peygamber kendi ırkından sille yi burada yemiş. Şehrin dışında kalan kıraç, kayalıklarda insan dolaşırken Isa'nın buralarda nasıl çaresiz sağa sola saklandığını yaşar gibi oluvor. Israil' liler, Hristiyanlarca kutsal sayılan bu yerleri titiz bir bakım atına almışlar. Musevilerce kutsal sayılan yerlerden biri Davut Peygamberin bulunduğu yer. Bu kısım surlarla çevrili. Urdün topraklarının içine bir dil gibi sokulmuş bu kısım. Burası Kudüs'e üstten bakan bir tepe. Uzeri baştan başa tapınaklarla dolu. Bir hayli de kilise var. Bu kiliselerin çan kulelerinin içine makineli tüfekler ve hafif toplar yerleştirilmiş. Askerler de nöbette. Israil'in her tarafında askerler göze çarpıyor. Kudüs Israil bölümü ağaçlandırılmış. Karşı taraf ise kurak tepeler halinde uzanıp gidiyor. Omer Camii de karşı tarafta. Insanı en çok çeken yeni mimarili binalar. Yeni yapılmakta olan Meclis binası ve harpte ölen musevilerin adına dikilen modern anıt kabir çok ilginç. Avrıca Basalet Sanat Müzesi ile Arkeolojik tncil. Enstitüsünün mimarisi yepyeni buluşlarla dolu. Inşaat henüz devam ediyor. Basalel Sanat Müzesinin bahçesini Paristeki Unesco binasının bahçe mimarı Japon Isamu Naguchi düzenliyor. Naguchi'nin düzenlediği bahçe küçük bir tepeyi içine alıyor. Bu bahçede heykeller sergilenecekmiş. Heykellerin yerleri bu bahçe mimarı tarafından öyle seçilmiş ki, her heykelin fonuna mavi gök gelsin. Bu tepenin üzerindeki her ağaç yerine kadar, en küçük detay, Naguchi tarafından Plânlanmış. Bahçede gök ve doğa birbirlerini tamamlayan unsurlar olarak değerlendirilmiş. Böylece doğayı mimar ve bahçe mimarı yapıtlarını değerlendiren önemli bir öğe olarak kullanmışlar.

Israil'de insanın batıda olmadığını ve doğunun bir arap kentinde yaşadığını gösteren yerlerden biri Nazaret. Bu kentte İsa Peygamber uzun zaman yaşamış. Burada onun içinde yaşadığı mağarayı ibretle

gördük. Mağaranın üstünde 18. yüzyılda barok üslupta yapılmış bir kilise var. Belediyesi çok fakir Nazaretin. Israil'lilerin oturduğu semtler temiz. Tepeye çıkan sokak içinde bulunan bir arap çarşısına girdik. Balığın et kokusuna, baharatın tabaklanmış post kokularına karıştığı bu işlek pazar yerinde, baklava ve hurma tatlıları satılıyor. Maşlahlı, sokağın kaldırımlarına oturmuş araplar, ellerindeki yerli eşyaları satmak isteyen çocuklar, ahşap dükkân kepenklerine asılmış renkli morlu eşyaları ile burası tipik bir arap semti. Delegeler şerefine, gittiğimiz her yerde verilen şölenlerden birini de burada gördük. Kent yoksul. Belediye reisi de kentin mali olanaklarının kıt olduğunu, halkın daha çok ticaret ve gelen turistlerden geçindiğini belirtti. Ilgi çeken şeylerden biri de burada bir sanat sergisine rastlayamayışımız oldu.

Taberiyye gölünün batı tarafındaki tepelere tırmanırken Isa'nın kovalandığı yıllarda bir zaman yaşadığı tarihi yerlerden geçtik. Bazı kalıntılar gördük. Yolumuza devam ederek halkın yazı geçirmek için gittiği serin bir yayla kasabası olan Safet'e geldik. Kılavuzumuzun dediği gibi Safet tipik bir arap kenti. Fakat harpten sonra Israillilerin çalışmaları sonunda burası bir Isviçre kentine dönmüş. Eskiden kalan evleri onarmışlar, modern gazinolar kurmuşlar. Kent tepede olduğundan Urdün topraklarını buradan görmek kabil. Ova, aşağıda düzenli olarak bölünmüş tarlalar halinde yatıyor. Kentin aşağı mahallelerinde kemerli, kubbeli evler görülüyor. Bir de tipik Osmanlı camii var. Burada, Safet'e bir sanat galerisi olarak hizmet ediyor. Bu biraz garip etki yapıyor insana. Bir camiin sanat galerisi oluşu ilk olarak karşıma çıkıyor. Cami-galeride Safet'in 60 kadar sanatçısının yapıtlarını gördük.

Bu ülkeyi gezerken, sanatçı bir havayı daima yaşadık.

Sanat galerilerinin çabası karşısında kuyumcu işlerinin zayıfladığı bir ülke Israil. Yurdumuzdaki Israil elçisi sayın Meshe Sasson'un «Halk armağan edecek bir şey arandığı zaman, bir tabloyu da bir başka sanat yapıtını satın alır» sözünü ister istemez hatırladım. Bu ışıklı, modern, kültürlü Israil'in arkasında hiç kuşkusuz bilim kurumları, değerli bilginler, çalışkan ve imanlı bir halk var. Böylesine hızla kalkınan bir ülkenin şekil almasında sanatçılarının eli dokunmamış bir yer görmedik. Sanatçı yoğunluğu kentlere göre köylerde de ayni. Büyük kentlerde galeriler varsa, köylerde de var. Gittiğimiz her yerde sanat galerilerine ve sergilerine rastladık. Yalnız Nazaret'te sergi görmedik. Ein Harod, küçücük bir köy olmasına rağmen batının büyük kentlerini kıskandıracak bir sanat müzesi var. Bu köyde, Israil'in en aktif bir sanatçı grupunun «Herizens Nouveaux» sergisini gördük. 300'e yakın yapıt gördüğümüz bu sergide genel olarak yapıtların kaliteli buluşlara yer vermiş çalışmalar olduğu izlenimini edindik.. Şunu anladık ki, Israil'de gerçekten nüfusa oranla, çok ressam ve heykelci var. Yapıtların % 90 ından fazlası soyut. Israil'de figüratif sanat artık ilgi görmüyor. Resimlerin değer olarak halka sundukları boya şekli daha çok hamur bir görünüş. Ayrıca bol ve yeni materyal yeni anlatım olanakları olmuş. Herizons Nouveaux sanatçıları gerçekten Israil'in en iyi sanatçılarını bünyesinde toplamış. Aktif ve yenici sanatçılar. Köylerden söz açmışken, Hayfa'nın çok ilginç sanatçı köyü Ein Hod'u da kısaca anlatayım.

Ein Hod, Hayfa yakınında küçük bir tepe üzerinde kurulmuş uzaktan denize bakan bir köy.. Ein Hod'a bir akşam üstü uğradık. Koyu yeşil bir doğa örtüsü köyü şenlendirmiş. Asmalı bir çardak altında köyün mutratı olan bir ressamın sunduğu meyve sularını içerken, köyü kuran ressam Marcel Jance anlattı. Araplarla olan çetin savaşlardan sonra bütün Israil'i gezen

sandığınız değil

En güzel günlerin
Çocuğu olacaktım nerdeyse.

Derken bahçem girdi araya
Kara kedileri ile mutluluğun

anılar

Kendini ver bu adam
Anıları içinde
Güvelerine davranıp.

Giderek ak kesilecek
Tüm bebekleri gözünün
Bir içe dönük leşin
Asalak heykelinde.

Feyyaz KAYACAN

heyetlerden biri ile birlikte bu ressam daburaya gelmiş. Bombardımanlarla harabeye dönen bu arap köyünün tamamen yıkılması için karar veren heyete Marcel Jance burasının Hayfa'ya yakın olması bakımından da güzel bir sanatçılar köyü olabileceğini ve turist çekebileceğini belirtmiş. Bu fikir ilgi görmüş ve köy sanatçılara verilmiş. Ilk önceleri buraya her isteyen sanatçı gelebildiği halde, artık bir sanatçının gelebilmesi için köydeki jüri tarafından seçilmesi gerekiyormuş. Şimdi köyde heykelciler, ressamlar, ve müzisyenler toplanmışlar. Yakında burada bir güzel sanatlar akademisi kurulacakmış.

Ein Hod köyü çok gelişmiş, Sanatçılar evlerini kendileri kuruyorlarmış. Taştan yapılmış arap evlerinin enkazları üzerinde sanatçılar kendi olanak ve zevklerine göre evlerini yapmış ve biçimlendirmişler. Köyde sanatçıların bütün yapıtlarının sergilendiği bir de galeri var. Ayrıca sanatçılar evlerinin önüne birer galeri de yapmışlar. Köyün meydanında hayat çok renkli. Cıvıl cıvıl kaynaşan bir kalabalık, alışveriş, müzik, sarmaş dolaş gezinen çiftler, gelen yabancıların resimlerini yapan ressamlar, sanatçıların atölyelerini gezen turistler ve sanata ilgisini satın alarak gösteren Israil halkı. Her dilin konuşulduğu bu köyde sanat kültürü ve havası var. Sanatçının çalışmasını severek yapması için bütün kurallar yaratılmış Hayfa Belediyesi sırf bu köy yüzünden binlerce turist çekmekte. Bizim bulunduğumuz akşam köy öylesine kalabalıktı ki insan bir Luna parkta bulunduğunu sanabilirdi. Sanat yapıtlarının satışı da burada çok olanaklı. Bu köydeki sanatçıların başka her hangi bir kazançları da yok. Bugünkü Marcel Janco'nun yarattığı bu köy, gerçekten sanatçılar için bir merkez olmuş. Israil'de benim en fazla önem verdiğim şey, çölde orman yaratılmış olması değil de, sanat yapıtının pazarının

kurulmuş olması.

Israillilerin sanata verdikleri önem, köylerinin sanatçı köyü, kasabalarının sanatçı kasabası, kentlerinin sanatçı kenti oluşunda görünüyor. Bu ülkede yabancı sanatçıların sergilenen yapıtları tamamen satılıyormuş.

Bu arada Tel - Aviv'de, Kudüs'te, Hayfa'da, Safet'de gördüğümüz sergilerin müzelerin, yapıtların ve sanatçıların sözünü etmek gerekir. Tel Aviv'de Yafa'da Hayfa ve Kudüste bir çok özel galeri var. Bu galeriler sanat yapıtı satarak geçiniyorlar. Necati Cumalı, Yafa'da bir galeriden söz etti: «Adam» diyor, «galerisini akşamları açıyor ve her akşam bir kaç yapıt satıyor.» Bana bu arada evlerindeki kolleksiyonlarını gösteren bir hayli zengin ve kültürlü aile oldu. Bu arada, Agramet fabrikalarının sahibi madam Klier bana evinde çağımızın tanınmış sanatçılarının resimlerinden bir kolleksiyon gösterdi. Ayrıca Kaiser - Ilin fabrikalarının sahibi Efraim Ili'nin evine de davet edildik. Bu r. da gördüğümüz kolleksiyonun bir kaç milyon dolar ettiğini Israil'in AICA sectin'u başkanı söyledi. Hiç kuşkusuz bunlar zengin insanlar olduğu için böyle kolleksiyonlara sahip olabilirler. Ancak, köylerinden kasabalarına kadar sanatçıların yaşadığı bir ülkede geçindirmeyen bir mesleğe bağlılık olmaz.

Tel - Aviv'de AICA delegelerinin görmeleri için Israil'in en iyi sanatçılarının yapıtlarından bir sergi düzenlemişler. Bu sergi kalite bakımından bir hayli iyi. Yapıtların içinde ekspressiyonist yapıtlardan bu yana dünya yüzünde görülen bütün akımların Israil temsilcilerini görmek mümkün. Bunların arasında benim ilgimi çeken sanatçılar şunlar : Ardon, Haim Kiewe, Simon Yohanan, Gali Zvi, Aroch Arieh, Argov Michael Bonneh Samuel, Gutman Nahum David Mehulam, Mocady ve benim üzerinde en çok durdugum bir ressam olan Jacob. Ancak b u s o n u n c u Ressam yapıtlarını başka ressamlar ile sergilenmesine taraftar değil. Bu gerçekten kıymetli ressamın yapıtlarını kendi atölyesinde gördüm. Geniş kültürü ve yapıtlarının gerçek kalitesi, beni çok çekti. Bence Israil'in kudretli üç ressamı var. Bunlar Ardon, Jacop ve Mocady.

Ardon batı memleket müzelerine girmiş büyük bir sanatçı. Resimlerinden derlenmiş bir sergiyi Kudüs'te gördük. Ardon altmışbeşin üzerinde bir ressam. Ufak tefek. Mütevazi. Mahcup bir insan. Resimlerinin ilk devresinde Rembrandt örneği bir pat (hamur) çalışması var. Boya çok arılaştırılmış bir pentür niteliğine ulaşmış. Insan, Ardonun ilk resimlerinden itibaren kolay fırça oyunundan çekinen bir ressam olduğunu anlıyor Resimleri daha çok kahverengi tonlar için de çalışılmış. Zamanla Ardon yepyeni bir figürasyona ulaşmış. Objelerin geometrik formlarından bir nevî abstraksiyon yapmış. Resimlerinin içinde iskambil kâğıtlarından başka çeşitli eşyaların tanındığı görülüyor. Bir doğa mekânına uymadan yaptığı kompozisyonlarında yepyeni olanaklara gitmiş. Son resimlerinde boya abstraksiyonuna form abstraksiyonu katılmış. Yalnız sanatçı, alta sürdüğü açık renklerin üzerine glase bir boya tabakası ile biraz kolaylığa gitmiş. Bu hafifliğe değerdi Israil ressamlarından Jacop da değindi. Fakat, insan Ardon ayarında batıda bir ressam arasa ancak Légér'i bulabilir. Esasen, Ardon'un Israil'deki yeri ve ünü de budur. Saygı duyulacak bir ressam Ardon.

Israil'de çalışmaları bakımından benim en çok ilgimi çeken ressam Jacop oldu .Jacop bize yirmi kadar resmini gösterdi. Bir kere çok çalışmış bir ressam. Resimleri tamamen soyut. Yüksek kültürü var. Ana dili gibi beş altı dil biliyor. Fransa ve Amerika'da kıymet ifade eden bir adı varmış. Yapıtlarının dolar olarak satışı 15.000 dolar imiş. Israil'de yalnız yapıtları ile geçinen ressamlardan biri. Jacop, yapıtlarını başka ressamlar ile bir arada sergilenmesini istemiyor. Bu fikrini kendine prensip edinmiş. «Bir sanatçının yapıtlarını etkisiz kılan şey birlikte sergilemektir» diyor Jacop. Tuvallerinin üzerinde bir maden tozu tabakası ve bu tozun üzerinde yanan, ışıldayan renkler var. Sanatçı formdan tamamen kaçmış. Ispanyol ressamı Tapiée gibi bir duvar ressamı, Jacop.

İsrail'de ismen çok duyulan bir ressam de Mocady. Bu ressam, şair ruhlu. Boyayı ve rengi ilgi çeken bir hale getiriyor. Kendisini Tel - Aviv'de tanıdım. Beni ressamlar köyündeki atölyesine davet etti. «Atölyem köyde. Gelirseniz size çalışmalarımı gösteririm» dedi. Fakat Ein Hod'da kendisini görmek mümkün olmadı. Fakat Klier'in evinde güzel resimlerini gördüm. Tuvalin bir çok yerleri boş olmasına rağmen tuval yüzeyine sürülen boyalar şiir gibi hoşa giden bir düzende. Akıcı bir el yazısı niteliğinde çalışmaları var. Mocady'nin.

Işte Dünya Sanat Eleştiricileri Derneği AICA'nın VIII. Kongresi böyle sanat sever bir ülkede yapıldı. Kongre hakkındaki izlenimlerimi bir başka yazımda sunacağım.

AKDENİZİN DİBİNDE

(5. Sayfadan)

Elçi Sultan'a şükran borcunu eserlerin üstündeki şeref yerine Sultan'ın adını kondurtmakla ödüyor. Müzenin «Mausoleum Salonu» nun kapısında şöyle yazılı: Sultan Abdül Mecit tarafından Visvount Stradford Redcliff'e ve onun tarafından da British Museum'a armağan edilen Mausoleum alınlığı. «1856'da da Sir Charles Newton, Midilli mutasarrıflığına atanınca, işi tekmilliyor. Mausolosun muazzam heykelini, bir dizi de mermer aslanı Britanya'ya yolluyor.

Tarihin dibine fazla daldık galiba, çıkalım gine yirminci kulaca. Bodrumlu yurtdaşlarımız burçların üstünden denizi camlıya dursun, Honor Frost limanı dipten cevelân ediyor. Kalenin bulunduğu adayla kıyıyı birleştirmek üzre sonradan doldurulmuş kayaların yanısıra, bir metre derinde, duvar izleri buluyor. Cup! I.O. üç yüz yıllarına dalıyoruz! Mausolus öldükten sonra, Artemisia'ya kalan krallığa Rodoslular, fırsat bu fırsat diye saldırıyorlar. Baskını önceden çakallayan Artemisia hazırlıklı. Bırakıyor Rodos donanması girsin limana. Daha önce gizlediği kalyonlarını gizli limanın doğu ağzından küreğe kuvvet geçirip, adayı dolanıyor. O arada Rodoslular, direnme görmeyince, ellerini kollarını sallıya sallıya çıkmışlar karaya. Artemisia da bir güzel geliyor, düşman donanmasını kendi kalyonlarının yedeğine alıp limandan çıkarıyor dışarı. Perişan oluyor Rodoslular. İşte Bayan Frost'un izini bulduğu duvarlar bu gizli limanın duvarları.

Bu madam da neler biliyor, değil mi? Allah bağışlasın: Akdenizin dört bir yanında dalmış. Sittinsenedir dipte yatan Roma, Bizans, Fenike çabalarını çıkarmış su yüzüne. Eski Sur, Sayda limanlarının haritalarını çizmiş. Filistin'in Eriha şehrinde kazılara katılmış. Yedi kulaç sahibi bir hanım. Bodrum'a o dolayda yatan gemi kalıntılarını incelemeğe gelmiş. Ama bu iş, her ana-yiğidin harcı değil. Gemi enkazları çeşit çeşit. Hadi gelin Akdenizdeki gemi kalıntıları için bir genelleşme yapalım, bir geminin batışını önerelim! Bir kere gemi, devingen, başına buyruk bir makine. Kayaya ilk çarpışta parçalanacak bir kısmı. Batarken ya burnunun doğrusuna dalacak, ya da dibe doğru esneye esneye inecek. Bu arada denizaltı çekimi geminin içini bir daha alabora edecek. İçindeki ağır hamule öne kayacak, hafifler sağa sola, dışarı savrulacak. Dibe varınca da yatağın meyline göre bir yana kaykılacak. Deniz gemiyi yuttu mu? Yuttu, şimdi sindirmeye başlıyacak. Tekne, kumun üstüne oturmuşsa, karinası boyunca, aşıntı parçacıklarının hareketini önliyeceği için kum kümelenecek. Üstelik tahta kabuklu hayvancıklara da gelberi edecek. Bu umulmadık şölenin ceremesini canlarıyla ödeyecekler. Olüş tükçe biçareler, kabukları enkazın üstüne birikecek. Sonra da belirli derinlikleri aşınca, oksijen dozu düşük kum ve su katları geliyor. İşte bu üç etkin, bir çok enkazın alt bölmelerinde tahta ve öbür örgensel parçaların alabildiğine iyi korunmasına el veriyor. Battıktan sonraki bir kaç ay içinde tahtanın içine su doluyor, hamulenin ağırlığı altında tahtalar yamyassı oluyor. Üst bölme ise kabuk tutmağa başlıyor, örtülüyor geminin üstü. Batarken sağa sola fırlamış ufak tefeği, üstü kabuk lanmış bile olsa, tek tek toparlayabiliyorsunuz. Ama asıl enkaz, silme örtülü. Bir kere bu kabuğu belirli yerlerden delecek, denizaltında yerini işaretleyecek, içinden alacağınızı alacaksınız. Enkazın bütününü bozmamak şart. Oysa kum, kürekledinizmi etrafa uçuşuveriyor. Su yüzünden dipteki kumu dilediğiniz parçaları yukarı sifonlayacak hortumlar icad etmişler ama, bunlara da fazla güven olmuyor. İğneyle o kum kuyusunu kazacaksınız. Unutmayın sonra, su altında kalacağınız zaman da kayıtlı. Suciğerini 1943 de icad eden Kaptan Cousteau'nun geçende dibe indirdiği çelik kamaralarla, su üstüne havayı yenilemek, için ikidebir çıkma zorunda kalmıyacağınıza göre, dipte dilediğiniz kadar kalabiliyorsunuz, bu mahzur da ortadan kalkıyor ama, herkesin elinde bu imkân yok ki! Gelelim kazının çeşitli safhalarını kayda, kağıda, haritaya geçirecek, boyutlarını ölçeceksiniz. Fotoğraf fazla yâr olmuyor bu işe. Bir kere iki metre içinde resim çekebiliyorsunuz, sonra da deniz dibinde gölge yokluğu şekillerin yöresini bulandırıyor. Kuma mezuralı çubuklar çakacak, her şeyin yerini tek tek ölçecek, not alacaksınız. Hem dipte insanın aklını çelecek, önündeki iş ten dikkatinizi saptıracak o kadar çok şey var ki! Konuşmaya ilk başladığımızda daımayı bir firarî heves, başka bir dünyaya kaçkının gönül eğlencesi gibi sunmuştum. Görüyorsunuz ya, insanoğlu, insanızı sonunda denizin dibini ölçüp biçip, paftalayıp, düzenleyip, içinde çalıvabileceği bir ortam haline getiriyor.

Honor Frost işte bu öncülerden. Bizim kara sularında üç yıllık çalışması sırasında, Anadolu Burnu'nun orda bir Tunç Çağı enkazı buluyor, tunç araçlar, sağraklar, testiler; Gökova'da kiremit taşıyan bir Bizans gemisinin kalıntısını çözümlüyor. En önemlisi de, Karabağla adaları açığında biri altıncı, biri yedinci yüz yıldan kalma iki Bizans gemisi enkazını inceliyor. Enkaz şarap fıçısı dolu. Hamulesi şarapmış iki geminin de, Sizin anlıyacağınız, bu dün yadan kurtulayım deseniz, derinlere dalsanız bile, yeni dünya, değişik dünya filân derken, karşınıza bizanslı bir şarap tüccarı dikiliveriyor. Belki de Romalı bir bezirgân. Belki de Lâtin yergicisi Petronius'un bir kitabında konuşturduğu para-babası: «Ticarete verdim kendimi. Uzatmıyayım, beş gemi yaptırttım, doldurdum içine şarabı. O zaman ağırlığınca altın. Roma'ya yolladım. Deniz ilâhı, bir gün otuz milyonu yuttu, bir tek kişi de dönmedi sağ. Gözüm mü yılmışdır? Şaşayım senin aklına! Bir daha paraları devletleştirdim gemilerin daha büyüğünü, daha sağlamını yaptırdım. Yükledim mi içine şarapı, fasulyeyi, lavanta yı, saldım mı sana denize! O yolculukta işte, temizinden bir on milyon attım cebime. Patronumun ne kadar mülkü varsa, hepsini satın aldım elinden. Bir de saray gibi bir ev yaptırdım, köleler, halayıklar... Gayrı neye dokunduysam altına döndü. Bıraktım ticareti, faizle ödünç para vermege başladım»

Ama denizden hep şarap fıçıları, fıçıların içinden de göbekli şarap tüccarları çıkmıyor ki! Arada da Bereket Tanrısı Demeter'in tunç büstü çıkıyor. Izmir Müzesinde şimdi. Honor Frost anlata anlata bitiremiyor heykeli. Bodrum açıklarında sünger ağlarına takılıyor. Geminin reisi, emekdar dalgıç Şeytan, Tayfalar, ağların parçalanışına içerlemiş, uğursuz sayıyorlar heykeli. İçlerinden biri, «Atalım, diyor, şu süprüntüyü denize!» Şeytan gazaba geliyor. «Ulan diyor, kocadık ama, ölmedik daha, ben bu geminin kaptanı kaldıkça, bu karıya dokunanın dinini imanını...» Demeter öyle kurtarıyor tunç façasını.

Bir işin ucundan tutmuş insanın, yabancı bile olsa, halkla kaynaşması bir başka türlü oluyor. Emekçi aydın, emekçi halkla anlaşıverliyor. Honor Forst Bodrum'da süngercilerle kuzu sarması; dertlerine kulak veriyor. Sünger sanayiinin batışının nedenlerini kitabında uzun uzun anlatıyor, singer gemilerinin birer birer balıkçı gemisi haline getirilişlerini töreniyle betimliyor. Boynuzları yaldızlı, çelenkli bir boğa kesiliyor, kanı pruvasına akıtılıyor. Kânûnî devrinde de Osmanlı donanması Rodos'a sefere çıkarken, böyle boğalar kurban kesilmiş. Kaptan-ıDerya Turgut Reis de Bodrum'lu. Zaten Bodrum'un kıyısı köşesi, üstüne böyle boynuzları çelenkli boğa örnekleri yontulmuş, Yunan bağıştaşlarıyla dolu... Sünger dalgıçlığı tekin iş de değil ha! Şeytan Reis'in oğlu Mehmet de yiveriyor: «Bodrum'a, «Tahtalı Köy» diyoruz biz. «Dalgıç Ali atılıyor: «Yirmi yıldır, diyor en az beşyüz kişi gümledi bu yüzden.» Honor Frost da kurcalıyor: «Başka bir iş tutsanız,

(19. Sayfada)

Desen : Metin ELOĞLU

SEVGİ NUTKU

Dönemeç

Kara kapanık basık oluşum
Bardaklar süresi istenilmemem
Yaşlanmam kır çiçeklerimin
Bir kır çiçeklerimin sevdiği.

Sözlerle yürüyordum. Çok hızlı, çakıldığım yerde, gerçekleştiremediğim eylemlerimin hızıyla.

— «Durmadan kocalarınızdan konuşursunuz sizler.»

— «Ahmak!»

— «Kız evlenmiş olmanın acısıyla kudurgunsunuz.»

— «Ben duyguya inanıyorum bir tek. Yalnızca duygulara.»

— «Sen oralarda mı otluyorsun hâlâ? Çok eskilerde böyle nenlerle uğraştığımı hatırlıyorum. Şimdi vakit geçirme var sadece.»

— «Vakit geçirme de bir duygu ya işte.»

— «Hep atıyorsun. Yatma üstüne yaptığın bunca espriden sonra sıra eyleme gelince kaçıyorsun.»

— «Sözlerimi doğrulamak için seninle yatacak kadar sersem miyim ben?»

— «Bak yakaladım seni. Yatmayı önemsiyorsun sen. Benim de seninle yatmayı önemsiyeceğimi sanıyorsun.»

— «Bin saattir ter döktüğüne bakılırsa, evet. Ben önemsiyorum tabii. Domuzuna önemsiyorum. Yaşamayı da önemsiyorum. Senin bıraktığın yerde otlamaya, ama duyarak, yaşayarak otlamaya razıyım.»

— «Yaşamayı önemsiyorsan hemen intihar etmen gerekir. Yaşamayı önemsiyen ve böylesine rezilce yaşıyan biri - bütün yaşamlar rezildir bir bakıma üstüne de duygu sözleri eden, tutar erkekçe intihar eder anladın mı? Böyle cıvık lâflara tahammülüm yok benim.»

— «Bütünüyle cıvıksın sen Delisin ayrıca. Bayılırım ben yaşamaya anladın mı? Çatlasan da patlasan da bayılırım. Kemiklerime ışıdı mı sabah güneşi keyfimden çığlık atasım gelir. Bin yılın birinde çırılçıplak denize girebilmek on yıl aranızda otlamak için yeter de artar bana.

Öne arkaya sallanıyordum koltuğumda. İçki bardakları ha babam Bütün bunları durmanın acısıyla, en yorucu biçimde yapıyorum. Durmamı nasıl unutabilirim - beş on erkek arasına oturmuş.

— «Of, ne uyuşuk milletsiniz be. Taş gibi çökerler adamın karşısına. Sen de gülle gibi olacaksın ki, «ağır kız» desinler, «akıllı, uslu kız, tam evlenecek kız tipi.» Oysa kalk desen kalkacak hali yoktur o kızın çakıldığı yerden aslında. Kıçını yerleştirecek, bir yaşam boyu yerleştirip semirecek köşe arar yaşamı boyu. Çoğunlukla bulur da, sizin limanlarınız hep açıktır ona. Böyleleriyle ayıla bayıla evlenip yaşamınız boyunca anlaşılmadığınızdan, karılarınızın kendinize yetmediğinden yakınırsınız. Oysa uyuşukluk kendi içinizdedir. Bile isteye, güle oynaya seçersiniz uyuşukluğu.

Erkekler beni eğlendirin bakiyim!

Kahramanlık anıtı gibi oturursunuz adamın midesine. Biraz kıpırtısı olan bir kadın için millî marştan farksızsınızdır. Taş gibi dikilmeli yanınıza varan. Bir de utanmadan baş kaldırma türküleri eksik düşmez ağzınızdan. Topuklar yerde, sözler ileri, ileri marş. Kadınlar topuklarıma sürüne dursunlar ben sözlerimle kaf dağını aşayım. Bir çift hayran inek bakışı buldunuz mu işiniz iştir, sonsuza dek at koşturur iri sözleriniz. Alt üst edersiniz kadıncağızın zavallı dünyasını en dehşetli şaşırtmacalarınızla. Ya da ikinci baskınız olan züppe kızlara geçer hükmünüz. Ne rahattır o yaşamsız, sözlerinizi papağan gibi tekrarlıyan kadınlar. Sözlerinizi tekrarlamanın bir şey olmaya yeteceğini sanacak kadar sözlerinizi önemsiyen kadınlar ne güzel. Bu en dayanılmaz dişilere çok dayanırsınız aferin. Bütün sözlerini size yaranmak için söyledik lerini, gözünüze girmek için hiç bir skandaldan kaçınmıyacaklarını bilmek o asla yıkılmaz erkeklik gururunuzu okşar dimi. Sizin deği-

şen, soylulukları değişmelerinde olan doğrularınıza bir göbek oyun cusu gibi akıl almaz kıvraklıkla uydururlar dişi vücudlarını. Her biçime girerler, yeter ki o biçim erkek bakışlarınız için okşayıcı, iri sözlerinizi tamamlayıcı olsun. Bunların kuş tüyü okşayışları arasında, bir uykuyla uyanıklık ara sında, aşka, duyarlı eylemlere geri duygu kıvılcımları diye dudak bükersiniz birarada ve özellikle bu kadınlar arasındayken ama aslında hepiniz, tek tek, küçük, sapına kadar aşık kadınları özlersiniz kısır yaşamınızda. Küçük, her avuca, her cebe sığan kadınları. Deha nıza ahmakça inanan. Aşkı ikiyle çarpar dehanızı. Çoğalır, iki kere büyük olursunuz seviyesiyle ne gü zel olur. Hem de artık sizin olma dığınız yerlerde de yansıtır sizi o, iki yerde bulunabilirsiniz aynı anda, çıkartmanız, eşinizdir. Bu eşi sözcüğü de erkeklerin buluşu ya aslında. Tutkularını, bir kadında aradıklarını ne güzel özetlemişler bu sözcükte. EŞİ, allah belânızı versin. Eşiniz işte yansıtır, çoğaltır sizi ne güzel aynen ve becerikliliğiyle belki biraz daha büyük. Kan döker dehanız uğrunda. Alay et meler yalnız size kalır. Size duyduğu duygulara rahatça sırtınızı da yar, ama yine bu duygularla rahat ça eğlenir, sağa sola övünürsünüz. Onunsa hiç gelmez köle aklına kirli donlarınızla alay etmek. Gün de üç kez ayağınızdan öpüp köle meraklısı ruhunuzu bunaltmak bile Bırakalım bu kadınları elleri temizdir. Oysa çıkınca karşınıza çıkışlarını kendi gereksinmesinden, gelişimi sonucu yapmak zorunda olan bir kadın. Yetersizlikleri, yenilgileriyle kendini yuğmuş, Varlığı olumsuz yer için tek tek kum torbalarını atmış biri.

Biçimlendirmeye, bildiği güzele biçimlendirmeye kendini gücü ol mayan, ama yine de yenilmeyen kendine, kendisiyle, çevresiyle olumsuz savaşlardan yorgun biri. Bü tün bunları sizlerin dışında yapan, sizlere benzemek için asla, çünkü siz çekingensiniz, en aşağı onun ka dar, onun kaçtığı çirkinlik kadar çirkin, yapmak zorunda biri. Sizlerden ona fayda gelmiyeceğini, ona verebilecek bir şeyiniz olmadığını bilen, Mutluluğunu kimselere bağlamayan, mutluluk aramıyan na sıl olsa. Silâhlarınıza kendi silâhlarıyla cevap veren, sizi bir kendinize hak tanıdığınız bakışlarla seyre den — tadınız kaçar. Kendinde çok tan tanıyıp sıkıldığı ahmaklıkları sizde kaçırmaz çünkü. Bütün ileri, geri sözlerinizin gereksizliğini. Bir yerde akrabadır size. Gelişime inan maz çünkü. Siz de inanmazsınız gelişime, oysa çevrenizdeki ahmakların sırf bir gelişime inandıkları için çıkışlarınızı, boş lâflarınızı değerlendirdiklerini, onlara anlamlar yüklediklerini bilirsiniz. Birden boşa gider emekleriniz. Yatmaya hazırlandığınız uykudan uyandırılmak kudurtur sizi, onu, size en gerçek yöneleni ezip yoketmek istersiniz. En ahmak, en yalan kadınlara gösterdiğiniz hoş görürlüğün zerresi yoktur o kadına. Oysa sağ da solda, yapıtlarınızda resimlediğiniz, övdüğünüz, eksikliğini duyup çevrenizde bulamamaktan yakındığınız, aslında özlemiyle yetinip eksikliğine sevindiğiniz kadındır o. tükenmişliğinizi getirir beraberinde. Bütün bu kabız olmaların hiç birşeyleri değiştiremiyeceğini bilir, gelişime duyduğunuz saklı inancı baltalar. Oncüler olarak değil yeni hayvanlar diye seyreder sizleri. Nes li tükenenlerin yerine biten yeni hay vanlar. Böyle kabul eder sizi, böyle sevmeyi bilir, sizi böyle bilip sev menin yükünü taşıyabilir. Birlikte katlanılan yaşamda, çözümlenmiş, eskimiş konuların yeniden ele alınıp gereksiz yorgunluklara yol açması durumu yaratmıyacak biri di ve bakar size. İlk kez rahatlamak is ter yanınızda. Oysa şımarık bencil liğinizin yediği tokattan kızgın, ra hat yüzü göstermezsiniz ona. En aşağıladığınız burjuva silâhlarıyla yok etmeye çalışırsınız onu. Eliniz de olsa randevu evinde fuhuş halin de yakalatıp «H.O. adlı bir kadın E.Ş. adlı bir erkekle fuhuş yaparken yakalandı,» diye gazetelere ha ber bile yetiştirebilirsiniz bundan eğlenmiyeceğine emin olsanız. Ya da o yaka silktiğiniz komşu kadınların, akraba kadınların, yün ören kadınların silâhını seçer dedikoduyla ışığa çıkardığınız eksiklikler, de hanızın meydanda kalmış ayıp yer lerini örtecek sanırsınız.»

«— Of be, amma da nutuk attın. Amma çekilmez kadınsın be. Kadın hakları savunucusu mu ne?»

«— Bak şimdi de zayıftır yönün den diye kadınlığıma yöneltilmiş aşağılık bir saldırı daha. Kadınların doğal beğenilme duyusuna. Evet ben konuşacağız, çünkü benim doğum günüm diye aşağılık espriler yaptırmayın bana, çünkü zaten sus mak niyetinde değilim. İşte yordunuz beni yine boşa. Beni en yormaması gereken kişiler olsanız gerekirken en çok sizlerle yoruluyorum. Aslına bakılırsa hiç varmama lıyım yakınınıza Eksizliğim, yetersizliğim, bunaltım yeter bana, tek başına sıkılabilmem için yeter. Ke yifli biriyim de üstelik. Taş gibi ka sılmakla karşımda taş kesilmemi sağ lıyamazsınız. Oncü kadın heykeli ol maya niyetim yok benim. Bin yanlış adım atacağım daha. Yanlış söz ler etmek daha. Sizi tedirgin et mek eylemlerimle en azından. Bakın nasıl önemsiyorum sizleri. Son suz hınçlıyım sizlere sevinin. Yalnız kalmamı engellediğiniz, yapyalnız koduğunuz için beni. Sizin dilediğiniz kadın olmak korkusundan, kadın olmaktan vazgeçtirdiğiniz için beni. Kadınlığımı gizlemek zorunda yım karşınızda. Kadınlığımla hoş gö-

hangi küçük benim oğlum

Hangi küçük benim oğlum, hangisi,
Jean qui pelure ou Jean qui rit?

Canımdır sevgili yavrum Jean qui rit,
Ayağında cânım Çin terlikleri.

Bir hamlede binip tahta atına
Taşır beni masal saltanatına.

Ama Jean qui pleure bir sır küpü sanki
Binbir üzüntüsü Nuh kadar eski.

Bütün yıldızları, bütün ayları
Gümüş kaşıklarda parlar sapsarı.

Hangi küçük benim oğlum, hangisi,
Jean qui pleure ou Jean qui rit?

Tennessee WİLLİAMS
Çeviren : Talât S. HALMAN

rürlüğünüze sığınmamak için. Oysa çıkışlarım hep çirkinlik korkusuyla doludur atamadığım. Çirkinlik, heryerde çirkinlik, en büyük en gelim. Çirkinliğe kendi çirkinliğimle karşı koymaya çalışıyorum. Gizli güzellikleri cimrice saklayarak. Çirkinliği kabullenmem aslında ölümüm oluyor bilemezsiniz. Çirkin silâhlarınızla, çirkinlediğim kabuğumdan içeri sızdırmayın çirkinliği, şimdi zayıfım. En çok çirkin kabuğumla tedirgin edebileceğini sanıp sizleri, çirkin kabuğuna yenilen ahmak kadınım ben. Hep konuşuyorum artık. Susmayı, susmanın yalan güzelliğini istemiyorum, içim ışımasın dışıma, belki sandığımca güzel değildir. Susmam kendimi seyrettirmem olacak, sizi seyretmem ya da. Hep savaşmalıyım oysa sizle. aslında hiç savaşmamalıyım, kendime kalmalı gücüm, kendimle kalabildiğim zamana. Bırakın konuşayım. Yıkılacak ne kaldı? Olanlar çoktan oldu, eğer olmuş bir şey varsa tabii. Bırakın çifkef atayım sağa sola? Çırılçıplak soyundum karşınızda. Kafalarınıza fırlatmalıyım bardağımı. En gerçek karşı çıkmayı neden şimdiye dek denemedim: Isırmayı burnumuzdan, çekmeyi iki tel saçınızdan, şımarık göbeğinize yumruk atmayı bakın bu en güzeli. Eyleme geçemedim, hızım boşta, susamam.»

Yol uzuyor boyuna, konyağı içerek ilerlediğimi sanıyorum. Içtikçe uzuyor mu yol ne? Bacaklarım iyice ağırlaşıyor konyakla, Yerimde bile sayamaz oluyorum. Geriye dönmeyi özleyemem, gerilerin olduğunu sana kim söyledi? Ileri gidemediğimse besbelli. Ileri geri sallanıyorum koltuğumda. Yol uzuyor konyaklar boyunca. Yanaklarım kızarıyor durduğum yerde. Ellerimi kollarımı sallıyorum konuşurken, sesim incelip kalınlaşıyor, gözlerimi durmadan oynatıyorum, aman hareket bu kadar olur, beş on erkek arasına çakılı. Adım atamıyorum, atılacak adım olmadığını, yolun hep uzuyacağını biliyorum, ama hıza inanmışım bir kez. Hızımı yitirmemek için olacak durduk yerde bunca gereksiz hareket.

Şimdi bu boş dört duvar arasında, gerektiği için iki misli sigara içilen, dumanlı, içki bardakları arasında birbirimize düşmanca baktığımız yerde değil de ağaçsız, tatlı meyilli bir tepede olsam. Yatıp sırtüstü dizlerime kavuştursam kollarımı, öylece aşağılara yuvarlasam kutsal vücudumu, neşeden çığlık atardım. Aslında bir neşe kelebeği miyim ben ne. Boşalmış varırdım aşağıya. Yerinde saydığını bilerek, ama boşalmış. Başlangıç var mıydı hatırlamıyorum, galiba hep durma vardı gibi sözcüklerle yeniden oyalanabilecek güçte.

Sade, en sadesinden bir duygu aslında yetersizlik; sade yaşamayı bildi mi insan hiç tedirgin etmeyen Neşe veren bir duygu insana aslında.

Oysa doğum sancıları çekiyorum şimdi burda. Bir doğuma getirmeyen en kısır doğum sancılarıyla kıvranıyorum. Size de bulaşıyor kısa sürelerle acım. Bulaşsın, bulaşmalı. Sancım yoğunluğunca semiriyor musunuz ne. Daha iri görünüyorsunuz gözüme. Uykunuza yatıyorsunuz rahatlamış. Bulaşmalı sancım tek yol bu. Sancımda tek uyanık kalıyorum. Sancım iyi gelecek size de, sunuyorum almıyorsunuz. Bir konyak, bir konyak daha. Acımla benim aramda. Acımı sizden gitgide uzaklaştıran. Dindiren, acı dindiren konyaklar sıra sıra aralarda, dinlenme sürelerinde — ilk kez sancımdan dinleniyorum.

Çocuk doğuran kadınlar nasıl kaçırırsa erkekleri öyle kaçmışlar yanımdan baktım. Bir dinlenme süresinde ansızın. Hep onlarla uğraşıyordum, yalnızım şimdi. Kendimleyim, onlarla uğraşmaktan kendiliğini yitirmiş, acısını bile yitiren kendimle yalnız. Kocaman gölgeleri üstüme geliyor duvardan. Duvarda gölgeler büyüdüler. Eski bitkiler, yoğun bitkiler uzandı tavandan. Alıp beni eski tapınıkların oraya, eski rahiplerin ayakları dibine götürdüler. Eski rahipler, eski erkekler güzel olmayan başım için güzel türküler söylediler. Eski bitkiler, yoğun bitkiler, eski erkeklerin, en eski savaşları adına, güzel olmayan başımı sunağa yatırıp kurban ettiler.

Ondan sonra saat 2 oldu. 3 oldu 4 oldu. 5 oldu 6 oldu 7 oldu. Başlangıca kurdum kendimi yeniden. Soyunup giyinmelere, diş fırçalamalara, yıkanmalara, yemelere yatmalara, bir şeyler anlatmalara kurdum. Aynen hiç bir şeyi yitirmeden. Sevi geldi durdu aklıma ansızın, fazladan.

Attım kendimi sokağa, Taksi madam! Gezdirelim mi güzelim? Bu ülkede kendini gece yarısı sokağa atan kadın ya madamdır ya orospu Birinden biri olmak çözseydi bir şeyleri, dönemeçe yetiştirseydi beni seçerdim.

Koşuyorum. Dönemeçte bekliyor beni. Çoktan beri biliyorum. Kara, sıcak, isteyen bakışlarla başlangıç. Ellerimi tutuyor. Yol uzuyor ansızın. Aramızda, aramızda en çabuk. Yol ona varıyor artık biliyorum. Dönemeçte o var, kara sıcak, isteyen gözlerle başlangıç. Şimdi koşmak istiyorum yeniden. Adım atamadığımı, hep yerimde saydığımı unutmuşum. Beş on erkek arasına oturmuşum. Içki bardakları sıra sıra. Dönemeçte beni bekleyen biri var, ne olur silkeleyin beni. Bir adım attırın bana, tek bir adım. Beni dönemeçte bekleyen biri var, sizlere sığınıyorum yenik.

(15. Sayfadan)
bir tarla edinseniz olmaz mı?» diyor. «Kamyon şöförlüğü fena mı?» Mehmet, bir duraklıyor, «Tühh, diyor sarmaz beni pis iş! Bak dalgıçlık, neyse ne ama temiz iştir, abla!»

Honor Frost «Şimşek» adlı bir sünger gemisiyle Gökova'da dolaşıyor. Kaptan, orta yaşlı, sofu bir gemici, Hüseyin Amca. Once bu firenk hatununu da yadırgıyor epiy. Sonradan ahbab oluyorlar. Süngerciler ta akşama kadar ağızlarına bir çöp atmadan çalışıyor, gün kararınca lokma ediyorlar. Honor Frost ile arkadaşı Peter'e açlıktan baygınlıklar geliyor, ama dayanıyorlar. Yalnız sabahları bir fincan çay içmeden olamıyorlar. Bir akşam bunun lâkırdısı açılıyor gemide. Honor Forst, şaka olsun diye ilerliyor, «Ingiltere'de diyor, sabahları üstelik yatakta içerler çayı, kahveyi. Hüseyin Amca soruyor: «Karı mı, koca mı yapar kahveyi?» «Belli olmaz, diyor Honor Frost adamına göre; bu yüzden sürüyle aile yıkılmıştır.» Ertesi sabah, bir de gözünü açıyor ki Honor Frost, karşısında ikinci kaptan Mustafa, elinde bir maşrapa, içinde çay. Ellerin dert görmesin, iyi etmişin, Mustafa! Honor Frost, ayağına, yatağına çay götürülmeğe değer kadın!

BİZE GELEN KİTAPLAR

● **ATATÜRK SENDENİZ.** Oğuz Kâzım Atok'un şiirleri. Ikinci basım. Istanbul, Hatipoğlu Yayınevi. 64 S. 2 lira.

● **ATATÜRK ŞİİRLERİ YILLIĞI.** Hazırlıyanlar: Mehmet Bahçeci-Nurettin Ergen. Istanbul, Hatipoğlu Yayınevi. 142 S. 4 lira.

● **ATATURK'UN HALKÇILIK PROGRAMI.** Yazan: Ismail Acar. Istanbul, yazarın adresi: Kefeli Hürriyet Hanı 17-Galata, 48 Sa. 5 lira.

● **BAŞGÖZ ETME ZAMANI.** Mehmet Seyda'nın hikâyeleri. Istanbul, Yeditepe Yayını. 74 S. 2 lira.

● **BAŞKA ADAM.** Üç perdelik oyun. Yazan: Saffet Urfi Betin. Istanbul'da Inkilâp, Ankara'da Berkalp ve Bilgi Kitabevleri. 87 S. 2 lira.

● **BATIDAN ŞIIRLER.** Çevirenler: Orhan Veli-Oktay Rifat-Melih Cevdet. Ikinci basım 76 S. 250 kuruş.

● **BEDRYE.** Hikâye - roman. Yazan: Afet Muhteremoğlu. Istanbul, Yeditepe Yayını. 79 S. 2 lira .

● **BEN KOMITACIYIM.** Roman. Yazan: Numan Beyazıt. Ankara, Büibüldere cad. Ballıbaba sok. 115-Çankaya. 68 S. 3 lira.

● **BİLEŞİM ÇİZGİSİ.** Osman Bolulu'nun şiirleri. Istanbul, MIM Yayınları-Minnetoğlu Kitabevi. 64 S. 250 krş.

● **BİLİMDEN YANA.** Deneme-eleştiri. Yazan: Asım Bezirci. Istanbul, Oluş Yayınevi 142 S. 4 lira.

● **BIR AÇIDAN.** Derleyen: Mehmet Seyda. Istanbul, Ataç Kitabevi. 71 S. 2 lira

● **BİRLEŞİMLER.** Hüseyin Aruk'un şiirleri. Diyarbakır, Uğurlu Meydan Geçidi 10. 17 yaprak. 100 kuruş.

● **DÜNYADA HARP VAR.** Orhan Kemal'in hikâyeleri. Istanbul, Ataç Kitabevi. 80 S. 2 lira.

● **FİLOZOFÇA DÜŞÜNCELER.** Diderot'dan çeviren: Isa Oztürk. Istanbul, Çan Yayınevi. 58 S. 3 lira.

● **GECENNİN UCUNDAKİ IŞIK** Peride Celâl'in romanı. Istanbul, Inkılâp ve Aka Kitabevleri. 430 S. 10 lira.

● **HAKSIZ YÖNETİME KARŞI.** H. D. Thoreau'dan çeviren: Vedat Günyol. Istanbul, Çan Yayınevi. 55 S. 3 lira.

● **KARALARIN MEMETLERİ — HAMDI VE HAMDI** Cahit Atay'ın iki oyunu. Istanbul, Izlem Yayınları. 141 S. 4 lira.

● **KONYA EFSANELERI** Yazan: Mehmet Onder. Konya, Şahap Kitabevi. 99 S. 2 lira.

● **SANATLAR ÜSTÜNE YİRMİ BIR DENEME.** Yazan: Erdoğan Acarlar. Izmir 1963 Karınca Matbaası. 121 S. 3 lira

YENİ YAYINLAR

Kalpaklılar, Samim Kocagöz, 328 s. 750 krş. Ataç kitabevi — Doludizgin Samim Kocagöz. 312 s. 750 krş. Ataç kitabevi.

KALPAKLILAR ve Doludizgin Samim Kocagöz'ün Kurtuluş Savaşımızı anlatan romanının birbirini bütünleyen iki cildidir. Savaşı konu edinen romanların bazıları okuyucuda heyecan uyandırma ereğini güder. Bunlar düpedüz birer süreven romanıdır. Bazı romanlarda yalnız bir çerçeve çizme ödevi görür. Birtakım savaş romanlarında da siyasal düşünceler ya da doğrudan doğruya savaş konusunda ki düşünceler tartışılır, demeçler sunulur savaşla barış üzerine! Samim Kocagöz, Kurtuluş Savaşımızı ele alan bir roman yazmakla ilkin ulusal bir kaygı güttüğünü söylüyor. Gençlerin yüreklerinde «Türkün bu en haklı en büyük savaşının heyecanını» uyandırmak istiyormuş. Toplumsal bir yön de vermek dilemiş romanına: Bir ulusun sömürgecilere karşı nasıl ayaklanıp direndiğini öz gürlüğünü nasıl kurtardığını anlatmağa çalışıyormuş. Cumhuriyetimizin ve devrimlerimizin dayanağı Kurtuluş savaşımız olduğu için, Kurtuluş savaşına hangi açıdan baktığını göstermekle siyasal bir yön de kazandırıyormuş romanına.

Böyle bir roman hazırlayabilmek için uzun çalışmalara girişmiş Kocagöz. Kurtuluş savaşımızla ilgili sürüyle kitap okumuş. O günleri yaşayanların anılarını derlemiş. Önsözünde kendi romanında anlatılan serüvenlerin tanıtılan kahramanların meraklı okurlarca başka kitaplarda da kolayca bulunabileceğini önceden bildiriyor.

Merak edilip araştırılırsa, Kocagözün elindeki kaynakları anıları hangi ölçüde değiştirerek kullandığı, romanını kurarken yaratıcılığından ortaya neler koyduğu yani romanın nekadarının malı olduğu ortaya çıkarılsa gerçekten iyi edilirdi. Böyle bir iş Bay Kocagözün sanat dünyamızdaki yerini belirleme ödevini yüklenecek babayiğitlere düşer. Ben bu kısa notumda romanın adı anılmamış kaynaklarından biriyle, sadece biriyle ilgileneceğim. Ve romancının kaynağını kullanış yöntemini göstereceğim.

Samim Kocagöz, Talip adlı bir gencin işgal İstanbulunda gizli teşkilâttaki çalışmalarını anlatıyor. Romanın başlıca kişilerinden biri bu genç. Talibin serüvenini başka bir yerde de okuduğumu hatırladım. Romancı o olayları bir sanat eserine konu edinerek Kurtuluş savaşımızın az bilinen bir evresine unutulmazlık kazandırmak istemiş; ne iyi etmiş diye sevindim. Kocagözün kaynağı Samih Nafiz Tansu'nun Hüsamettin Ertürk'ün anlatılarından yararlanarak yazdığı «İki devrin perde arkası, Hilmi kitabevi. 1957. 962 s.» kitabı idi. O kitabın Gizli teşkilâtımızın en mühim ajanı (s. 249 — 250), Ferit Paşa yalısını örten esrar perdesi (s. 393 — 397), Sır kâtibinin sır tutmayan kızı (s. 397 — 402) başlıklı bölümlerini yeniden okudum. Hayretle kaldım. Romanla kaynağın da aynı cümleler, ayni sözcükler birlerini şu yolda izliyorlardı:

Kocagöz — «Beyaz boyalı koca man yalı»

Tansu — «Beyaz yağlı boya muhteşem yalı»

K. — «Vay vay vay Hâşim!.. Boğazda gezinti ha?»

T. — «Aşkolsun Haşim, Boğaz da geziyorsun da..»

K. — «Orta boylu, İstanbulin giymiş, çenesi siyah sakallı, koyu kırmızı fesli bir adam»

T. — «Orta boylu, zayıf nahif, çenesinde hafif bir sakal, başında kırmızı kadife renkli bir fes, siyah püs kül, üstü de siyah istanbulinli bir İstanbul efendisi»

K. — «Her akşam üstü bu saatte araba ile Boyacıköye gider, oradan vapurla Arnavutköye çıkar. Evi Bebek'e yakındır.»

T. — «Akşamüstü paytonla Boyacıköyüne gider, oradan vapura biner, Arnavutköyüne çıkar. Zira evi Bebekle Arnavutköy arasındaki bayırlardan birinin üstündedir.»

K. — «Bağ yolundan kestirme, boyacıköye doğru koşmaya başladı.»

T. — «Dağ yolunu tutmuş ve kestirme yoldan Boyacıköy iskelesi ne koşmaya başlamıştım.»

K. — «İki siyah sülün gibi atın çektiği payton»

T. — «İki siyah yağız beygirin çektiği araba»

K. — «Küçük, sevimli bir köşk»

T. — «Küçük fakat çok zarif bir köşk»

K. — «Bir bahçevanla halayık olduğu anlaşılan yaşlı bir kadın yerden temennalarla karşıladılar. Kapı kapanırken, Talip'e de bir yolcuymuş gibi yürüyüp geçmek düştü.»

T. — «Onları karşılayan bir bahçıvanla bir halayık vardı. Bana da yoluma devam etmek düştü.»

K. — «Köşesinde durduğu evin merdivenlerine oturdu.»

T. — «Köşkün karşısındaki evlerden birinin kapısı önüne oturmuş.»

K. — «Bir kadının çıktığını gördü. Dikkat etti, bu bir genç kızdı. Hanım on yedi, on sekiz yaşında görünüyordu. Siyah saçları dikkatle taranmış, beyaz, şeffaf bir örtüyle örtülmüştü. Üstüne siyah bir önlük giymişti. Elindeki çantayı yavaş yavaş sallayarak yokuşu iniyordu.»

T. — «17, 18 yaşında esmer bir genç kız çıkmıştı. Elinde mektep çantası olan, siyah saçları muntazam taranmış, başı da ince şeffaf bir örtü bulunan, siyah rugan pabuçlarıyle temiz bir mektep talebesi olan bu kız, bir az halsiz ve yorgun, belki de isteksiz bir şekilde oldukça tenha olan yolu, başaşağı (!) inmeğe başlamıştı.»

K. — «Mektebe bu kadar erken mi gidiyorsunuz?»

T. — «Bu kadar erken mi mektebe gidiyorsunuz?»

K. — «Babam, polisler sizi gözetliyor. Derhal buradan uzaklaşınız.»

T. — «Buradan uzaklaşınız, polisler sizi tutacak, babam onlara söylemiş.»

K. — «Darülfünun talebesiyim Sizin gibi iyi bir aile kızı ile arkadaşlık etmek arzusundayım.»

T. — «Darülfünun talebesiyim, sizin gibi iyi bir aile kızı ile arkadaş olmak fikrindeyim.»

K. — «Ne babamın, ne de polislerin sizden haberi var. Bunu, ben uydurdum. Birkaç kere böyle peşime takılanları korkutup kaçırtmıştım.»

T. — «Yalan söyledim, ne babamın sizden, ne polislerin ikimizden haberi var. Birkaç defa, peşime takılan gençleri böyle kaçırdığım için size de aynı usulü tatbik ettim.»

K. — «Bu sokaklarda insan nasıl oturur?»

T. — «İnsanlar burada nasıl yaşıyor?»

Stendhal, İtalya hikâyelerinde ve Parma manastırında İtalyan kroniklerinden geniş ölçüde yararlanmıştır. Hattâ kendisi bunları satır satır çevirdiğini söylemeye kadar vardırır işi. Ama yapıtlarını her cümlesinde Beylisme kendisini iyiden iyiye belli eder. Tolstoy Savaş ve Barış'ın Moskova kuşatması ve

Napoleon'la ilgili bölümleri için bir tarihçi gibi belge toplamış fakat tarih gerçeğini yalanlayarak romanında kendi gerçeğini savunmuştu. Koca gözün yaptığı ise gerçek olaylardaki Galip adını değiştirip romana Talip diye almaktan ileriye geçmemiş! Anlattığı olayları yorumlarken, tarih boyunca gezdirdiği ayna yardımı ile kendi düşüncelerini, kendi görüşlerini belirtmeğe çalışırken akıl almayacak ölçüde yüzeyde kalmış. Beylik bir kaç düşünceyi de şu yolda acemiliklerle konu edinmiş: «Bir harbin kazanılıp veya kaybedilmesi sebeplerini, takdir-i ilâhiye kadere bağlayan ünlü Tolstoyla bir fikirde değiliz..»

Kocagöz'ün romanı eski hikâyelerinin ve romanlarının bütün aksamalarını biraraya getirmekte. Dil yanlışları birbirini kovalıyor. «Basto nuna basa basa» gibi yanlış deyimlemeler, «Yepyeni gıcır gıcır İngilizlerin verdiği toplar..» gibi anlam bozucu dizim yanlışlıkları sürüyle.

Andığı adlardan sonra parantez içine ünlem yerleştirmeler. «Çorbacı Loyt Corç» filân gibi espriler doğrusu pek tatsız kaçıyor. Kocagöz ortaokul öğrencilerinin ulusal bayramlardaki söylevlerini andıran cümleleri ciddi ciddi sıralamış romanın da: «Hepimizin canını alabilirler; ama bu cennet vatanı alamayacaklar. Altıyüz yıllık yurdumuzu vermeyeceğiz.. Türke geçit vermeyip kime versin Sakarya.. Bu tepeler ki Türk tepeleri, Türk toprakları, Türkün yurdu, kartal yuvası: Ne işi var bir sürü karganın bu tepelerde »

İşi baştan sona ucuz edebiyatçılığa (hayır, edebiyatla ilgisi yok yazdıklarının, ucuz yazıcılığa demeliyim) dökmüş. Şu sözlere bakınız: «Ali Kemal alçağı Peyam-ı sabahta Anadolu aleyhine ağzından pislik saçıyordu.. İngilizlerin doymak bilmeyen işkembesi..»

Yunanlılar Anadoludan çekildikten sonra Tetkik-i mezalim heyeti adına Yakup Kadri, Halide Edip gibi yazarların hazırlayıp yayınladıkları kitapta bile, o günlerin canlı acıları karşısında kaleme alındığı halde, böyle satırlara raslanmaz.

Romanın teknik başarısızlığı üzerinde de çok şey söylenebilir. Baştan sona tarihsel akışa yan çizilmiş ve bilinen sonuç yerli yersiz hatırlatmalarla durmadan tekrar edilmiş. İzmirdeki yurtseverlerin iki de bir «Anadoluyu geçmek» ten söz etmeleri Kocagözün dikkat ölçüsünü belirtiyor zaten.

Kurtuluş savaşını yazmak romancılarımızın boyun borçlarındandır tabii. Samim Kocagöz bu işe girişmekle iyi etmiş. Ama becerememiş. Kırk yılda Kurtuluş savaşımızla ilgili en özlü yazılar, en iyi bir iki roman, o günleri yaşayan Falih Rıfkı Ruşen Eşref, Yakup Kadri, Halide Edip gibi yazarların kaleminden çıkmıştır. Daha sonraki kuşakların bu konuda doyurucu yapıt veremeyişleri pek acıdır. Kocagözün romanı yazık ki Oğuz Özdeşlerin, Attilâ Aykutların, kurtuluş savaşı romanlarından bir parmak bile üstün değildir.

Kocagöz romanında bölümleri Atatürk'ün büyük söylevinden alıntılarla başlatıyor. Evet. Kurtuluş savaşını anlatan yapıtların en değerlisi, hâlâ, o savaşı zafere ulaştıran insanındır. Büyük söylevi bir anı ya da bir tarih kitabı gibi değil bir sanat yapıtı gibi de okuyoruz bugün. Kurtuluş savaşının kutsal coşkunluğunu en iyi onda anlatılmış buluyoruz. Ve sanatçılarımızın bunca denemeye karşılık o türlü bir başarı kazandırarak yapıt veremeyişlerine yakınıyoruz.

— **Yer demir gök bakır, Yaşar Kemal. 400 s. 12,5 lira. Güven yayınevi — Şaheser romanlar dizisi.**

YAŞAR Kemal'in İnce Memed'i 1955 de yayınlamış, pek haklı bir ün kazanmıştı. İnce Memed birçok yabancı dillere çevrildi. Sonra Yaşar Kemal daha başka romanlar yazdı. Onların da yabancı dillere çevrilenleri oldu. Ama Yaşar Kemal hâlâ İnce Memed'in yazarı diye biliniyor bütün çevrelerde. Bu kadarla kalsa gene iyi. Öteki yapıtlarının hiç sözü edilmiyor. Yaşar Kemal'in sanatında İnce Memed'den sonra belirmiş özellikler üzerinde hiç durulmuyor. İnce Memed'den bu yana gelişen işçiliğini, olaylara ve insana bakış açısında kazandığı yeni derinlikleri çözümleyen olmadı pek.. Öyle ki, Ortadirek'in, Yusufçuk Yusuf'un ve şimdi de Yer demir gök bakır'ın eleştirmecilerimiz arasında hiç okuyucusu çıkmadı sanacağım nerdeyse.

Yaşar Kemal'in yazar arkadaşları onunla ilgilenmiyorlar denemez. Son aylarda bir çok yazı çiziktirdiler. Ama sanatı üzerinde duracak yerde, çirkin dedikodularla işi senlik — benlik kavgalarına dökerek Yaşar Kemal'in romanlarının yabancı dillere çevrilmesi olayını kalem lerine doladılar.

Ortadirek ve onun devamı olan Yer demir gök bakır, İnce Memed'e oranla Yaşar Kemal'in sanatında pek önemli bir gelişimin ürünleri dir. Yaşar Kemal kendi içlerinde ayrı birer bütün de sayılabilecek bu iki kitabında artık yalnız, insanların birbirleriyle ilişkilerini, toplum sorunlarını anlatmayı bırakmış. tek tek insanların iç dünyalarındaki karmaşaları da büyük bir başarıyla ele almaya başlamıştır. İnce Memed'de ruhsal karmaşalarla ilgili pek az çözüm vardı. İzci Topal Ali'yi anlatan sayfalar bu yoldaki dikkatleri gösteriyordu. Ortadirek'te ise tutkuları, hayat denevleri, öfkesiyle Meryemce başta gelmek üzere kahramanların gizli evrenlerini yansıtma kaygısı yürütüyordu romanı. Zaten konu bir ruh halinin, inat duygusunun üzerine kuruluydu. Romanın sonunda, nice acılardan sonra katlandıkları ölümcel yorgunlukların hiç bir kazanç sağlamayacağını gördükleri halde, Meryemce, «İndik ya! diyordu, «Geldik ya!» Bu davranış yeni bir sorumluluk anlayışı da getirmekteydi. Madem ki toplum kuşkular içindedir; en küçük çıkarlar bile toplulukları sindirivermektedir olduğu yere, her birimiz üzerimize düştüğünü kabul ettiğimiz sorumlulukları hiç kimsenin ödevini yapıp yapmadığına aldırmadan yerine getireceğiz öyleyse. Sonuca neme ulaşıvermek önemli değildir. Önemli olan kendi sorumluluğumuzun altından kalkabilmemizdir. Teneke'deki Memed Ali de bunu yapıyordu. Böylece de bütün yenilgilerin ortasında ne denli güçlü, ne denli diri kalıyordu!

Yaşar Kemal'de topluluk çok de fa iki yüzlüdür, ürkek ve yılgındır Kuvvetlinin karşısında kolayca eğilir. Bundan dolayı direnme bireyin işi olmuştur. Böylece de kişilerin yeri yavaş yavaş genişlemiş, ruhsal çizgiler kuvvetlenmiştir.

Muhter Sefer'in oyunu yüzünden o yaz Çukurova'da hiç para kazanamamış köylülerin kışı yoksulluk içinde geçirmeleri, kasabadaki bakkal Adil'e borçlarını ödeyemedikleri için haciz korkusuyla beklemeleri, bir dayanak ararken mağrur Taşbaşoğlu'na ermişlik yakıştırıp ona sığınmaları anlatılıyor Yer demir gök bakır'da. Bu romanda Yaşar Kemal'in daha önceki romanlarında belirtilerini gördüğümüz olumlu yönler ayrı ayrı geliştirilip olgunlaştırılmış olarak çıkıyor karşımıza. İnce Memed'deki «Kapıdan içeri bir top sevinç gibi girdi» ve benzeri anlatış özellikleri Yer demir gök bakır'ın anlatımında daha geniş bir yer almış. Ruh çözümlemeleri pek başarılı sayfalar çıkarmakta. Söz gelimi Koca Halil'in, Yalak köylülerini dolanla Çukurova'ya geç indirip beş para alamadan geri dönmelerine yol açtıktan sonra köylülerin kendisini öldüreceği korkusuna kapılmasını, hiç bir şey yapmadıklarını görünce de böyle önemsenmeyişine içerleyip kara kışta köyden ayrılmasını anlatan bölüm böyle bir ustalık taşıyor. Yusufçuk'ta karşılaştığımız «gelenek» konusu da Yer demir gök bakır'ın bir yanını meydana getiriyor.

Ama asıl geliştirilip romana temel edinilen başka bir öğe vardır. Yaşar Kemal'in eski roman, hikâye hattâ röportajlarında uzun uzun anlatılan, coşkunlukla betimlenen başlıca konulardan biri ışık, ateş ve alevlerdir. Konu ve anlatımla içice bir renk ve ışık çeşitliliği bir çok sayfalarında görülür onun yapıtlarının. Yer demir gök bakır'da ışık ar artık bir roman kahramanı olmuştur Abdale Zeynikî'nin hikâyesi bir ışık türküsüdür. Taşbaş'ın ermişliğinin tanığı topton ışıklardır. Hasan ışıklara vurgundur. Romanın bir yerinde şöyle deniyor: «Yeryüzüne insan

Attilâ TOKATLI

Türk Filmciliğinin ana problemlerinin mesleğin içinden görünüşü

Attilâ TOKATLI'nın İstanbul Türk — Alman Kültür Derneği'nde «Türk filmciliğinin ana problemlerinin mesleğin içinden görünüşü» adıyla verdiği ilgi çekici konferanstan bir özeti aşağıda okuyucularımıza sunuyoruz.

Metin ERKSAN

Hayatımda ilk olarak konferans veriyorum. Ve, ne yalan söylemeli, bu işin tekniğini de pek bilmiyorum. Konuşmam, bir konferanstan çok bir söyleşi.. daha da kötüsü, bir yazı niteliğini taşıyabilir. Bu durumun hayâl kırıklığına sürükleyeceği kimselerden başlangıçta özür diliyorum, ve beni bağışlamalarına yardım eder umuduyla, Türk - Alman Kültür Derneği'nin kibar çağrısını, sadece ve sadece, ürünleri Türkiye'de en sık, en gelişigüzel ve çoğu zaman da en haksız şekilde hücuma uğrayan bir meslegin.. mesleğimin., karmaşık ve zengin gerçeğini biraz daha yakından ve kendi ölçüleri içinde tanıtmak amacıyla kabûl ettiğimi belirtmek istiyorum.

Türk filmciliğinin ana problemlerinin mesleğin içinden görünüşünü konu olarak seçmem boşuna olmadı. Bu problemler, mesleğin dışından bakıldığı vakit sebepleriyle değil, sonuçlarıyla görünürler. Oysa, işlere dışardan bakan sizler mesleğin içinden birinin gözüyle bakmayı deneyecek olursanız, Türk filmleri hakkında bugüne kadar kafanızda birikmiş değer yargılarının yanısıra bir takım gerçeklik yargılarına da varabilirsiniz. Yalnız bu nokta bile, filmlerini sizler için yapanların gözünde çok önemlidir. Bu konuşmayı hazırlamağa girişmezden önce, seyirci olarak sizlerin Türk filmciliğini nasıl.. ve niçin öyle gördüğünüzü kavramağa çalıştım. İstiklâl caddesinde yürürken, iki yana yapıştırılmış film afişlerini izlemek bile ürküttü beni. İşte film isimleri: Bana annemi anlat, Büyük yemin, Ayşecik Fakir Prenses, Bahçevan, Bir Hizmetçi Kızın Hatıra Defteri, Çiçeksiz bahçe, Bulunmaz Uşak, Bire On Vardı, Korkunç Şüphe, Kibarlar, Tosun'la Yosun'un mâceraları, Beyaz Güvercin, Uçurumdaki Kadın, Kendini Arayan Adam, Manyaklar Köşkü, Ezrail'in Habercisi, Esir Kuş, Beni Osman öldürdü.. Bunlar sadece bir tek caddede raslananlar! Aranızda sosyolog varsa, bu isimlerin toplumun hangi derin eğilimlerinden kaynak aldığını açıklamasını dilerim.

Niçin bu zevksizlik? Bu, sağduyuyla alay edercesine yavşak davranış niçin? Mesleğin kuruluş, düzenleniş ve işleyiş şartlarına dayanarak anlatmağa çalışacağım.

A.B.D. nde bir yılda ortalama 200 film yapılır. Bu, 750.000 kişiye bir film düşüyor demektir.

Türkiye'de bir yılda ortalama 120 film yapılır. Bu da, 250.000 kişiye bir film düşüyor demektir.

Yani Türk insanı kendisine sunulan film sayısı bakımından Amerikan insanına göre üç kere daha şanslıdır.

A.B.D. nde film gösterilen 15.000 salon bulunmaktadır. Bu, 10.000 kişiye bir salon düşüyor anlamına gelir.

Türkiye'de sürekli film gösterilen salonların sayısı yaklaştırma olarak 1.000 dir ve bu da, 30.000 kişiye bir salon düşer anlamına gelir.

Yani: kendisine sunulan filmler bakımından Amerikan insanına göre üç kere daha şanslı olan Türk insanı, bu filmleri görebilme imkânı bakımından Amerikan insanına göre üç kere daha şanssız durumdadır.

İşte Türk filmciliğinin en temel problemi bu çelişkinin içinde gizleniyor.. Bir yanda filmlerini gösterecek seyirci arayan film yapımcıları,

---

yaratığı gibi değerli hiç bir yaratık gelmemişti. Allah bile insan suretinde tecelli ederdi. Allahtan sonra, belki de ondan önce yerin göğün yaratıcısı insandı. Allah bir ışık olarak görünürdü. Ve o ışık tekini insanlarda vardı. Belki bir gün iyilerin iyisi bir insanda gözükürdü. O yüzdendir ki Aleviler insana ve ışığa secde ederlerdi.» Yaşar Kemal, gene bir destan yazmıştır. En zorlu bir toplumsal dertle birlikte biraz gizemci ve halkımızın duygu evreni ni pek dikkate değer bir kesiminden gösteren yepyeni bir destan!

Yer demir gök bakır'da köy yerinde arada bir toplanıveren kadınlar kalabalığı klâsik tragedyalardaki koroyu andırıyor. Zaten romanın bütününde de ilk çağ klâsiklerini ok şayan bir yön bulunmaktadır. Havada baştan sona ağırlığını duyuran o karanlık duygu, o baskın korku tam bir tragedya konusudur. Anlatışta da hep o türlü özellikle görül mektedir. Bizim halk hikâyelerinız ma özellikleri, dümdüz, basit anlatım çizgisini kıran, ruhsal durumları yansıtırken, içiçe örülmüş paragraflarla çağrışımları ve birbirini izleyen ayrı ayrı düşünceleri yanyana veren buruluşlar Yer demir gök bakır'a gerçekten ilginç bir yapı kazandırmaktadır.

öte yanda film görecek salon arayan seyirciler! Ve bu körebe arayışı, mâliyet fiatlarıyla sinema ücretleri göz önünde tutulursa film yapmanın da film seyretmenin de A.B.D. ine göre on kere daha ucuz olduğu bir memlekette her iki tarafın da aradığın: bulma imkânlarını gittikçe azaltan bir ritmle tekrarlanıp durmaktadır.

Bugün Türkiye'de en adaletsizce dağıtılan şeylerden biri de filmdir. Tıpkı ekmek ve hürriyet gibi...

Hürriyet diyorsam.. benliği, yapımına katıldığı fimlerle bir anlam kazanıp değerlenen, kişiliğini yaptığı filmlerle zenginleştirip geliştiren, yani hürriyetini yaptığı filmlerle bütünleyip gerçekleştiren bir insan olarak, ve ekmek diyorsam.. hayatını filmcilik mesleğinin imkânlarıyla kazanıp filmcilik mesleğinin imkânsızlıklarıyla zaman zaman aç, bakımsız ve evsiz kalan vücudunu ve zekâsını bu meslekte yıpratıp eskiten insanlardan biri olarak konuşuyorum.

En yaygın bir kültür olayı, en yüce bir sanat gösterisi olması gereken film, Türkiye'de, en basit bir eğlenme aracı olmak şerefine henüz erişemedi. Işte bunun içindir ki Türk filmciliğinin ana problemleri, Türk toplumunun ana problemlerinden farklı değildir. Yani bu problemler türel olmaktan çok genel karakterdedir, ve meslekin kendi iç yapısına özgü güçlüklerden çok Türk insanına sunulan hayat şartlarını yansıtır.

Batı'da bir filmci size, sinemanın aynı zamanda bir endüstri oluşundan dert yanacak ve bu durumun onları sanatlarında ne gibi tâvizler vermeğe sürüklediğini anlatacaktır acı acı. Türkiye'deyse şuurlu bir filmcinin ilk dert yanacağı şey, sinemanın daha halâ bir endüstri hâline gelememiş olmasıdır. Gerçekten de Türkiye'de filmcilik, yılda ortalama 120 film yapılmasına (dünya prodüksiyonunda ilk on sırayı dolduran ülkelerden biriyiz) ve bu filmler için her yıl ortalama 30 milyon lira harcanmasına rağmen, bir çeşit atölye işi olmaktan henüz kurtulamamıştır. Ve bugün Türkiye'de insanların ayaklarına geçirdikleri takunyalar yine aynı insanların hayatlarını damgalayan.. davranış, duyuş ve düşünüş şekillerini belirleyen filmlerden çok daha rasyonel, çok daha düzenli metodlarla yapılmaktadır!

Türkiye'de yılda ortalama 60 milyon sinema bileti satıldığına göre, her Türk insanı bir yılda ancak iki kere film görebiliyor demektir. Ama bu 60 milyon biletin 50 milyonunun üç büyük şehirde satıldığı hesaplanırsa, geniş halk yığınlarının sinemadan yana hepten nasipsiz oldukları meydana çıkar.. Bu duruma somut bir örnek vereceğim: Kasımpaşa'daki ikinci sınıf bir sinemanın bir haftalık hâsılatı, herhangi bir Doğu Anadolu ilindeki bütün sinemaların bir haftalık hâsılatından çok daha fazladır!

Bugün Türkiye'de yürürlükte olan işletmecilik sistemi gereğince (ülkemizdeki bütün sistemlerin Devlet kontrolünden kurtulmak amacıyla kurulduklarını ve bu asil amaçlarını da en kısa zamanda gerçekleştirmeyi başardıklarını hatırlatırım), mâliyeti ortalama 175.000 lirayı bulan bir filmin yüzde onunu işletmeci, yüzde yirmisini prodüktör, yüzde yetmişini de işinin karşılığı kendisine sonradan ödendiği için film emekçisi yatırır. Buna karşılık, aynı filmin ortalama 250.000 liraya yaklaşan gelirinden işletmeci yüzde 25, prodüktör yüzde 25, film emekçisi ise (kaşeleri dilleri destan olan starların ortalaması da dahil) yine yüzde 25 pay alır. Geriye kalan yüzde 25 i de filmin gerçekleşmesine hiçbir şekilde katılmayan ithalâtçı ve belediye yüzde 5 ve yüzde 20 oranında bölüşürler.

Türkiye'de bir film ortalama olarak 20 iş gününde ve film emekçisinin ortalama 12 saatı bulan vücut ve kafa çalışmasıyla yapılır. Buna karşılık, prodüktör dahil, film emekçilerini koruyan hiçbir kanun, hiçbir teşkilât -pratik olarak yok sayılabilir.

Işte rakamlarla süsleyerek sıralayageldiğim bütün bu noktalar, Türk filmcisini, hizmet ettiği sanata yabancı bir takım endişeler için de bırakmakta, hattâ çoğu zaman insan onuruyla bağdaşamayacak bir çâresizliğe sürüklemektedir. Bugün Türkiye'de bir rejisör, bir oyuncu ya da bir fotoğraf direktörü çevirmeğe hazırlandığı filmin bütün ön çalışmalarını gerektiği gibi yapmıyorsa, bu jirkin tutumun temelinde, düşünülen ve önceden hazırlanan şeylerin ancak pek azını gerçekleştirilebileceği sezgisi ve bu pek azı için de pek az bir enerjinin yeterli olduğu inancı bulunmaktadır.

Bütün bunlara, her türlü insan hakları ve anayasa anlayışına aykırı ve Başkan Gürsel'in öfkeli deyimiyle «münasebetsiz» bir polis sansürünün çekimden önce ve sonra olmak üzere iki kere işleyen ve bir senaryoya ilgisiz sahneler ekleyip ilgili sahneleri çıkartmak şeklinde gerçekleşen sürekli yardımları da eklenince Türkiye'de seyredilebilir film oranının gelişmiş ülkelerdeki orana yaklaşması, biz film emekçileri bakımından hiç de küçümsenmeyecek bir sonuçtur.

Bu sonuçla övündüğümüz sanılmasın. Bizler de elimizdeki imkânları zorlamamak suçunu işliyoruz, bu da imkânları zorlamağa kalktığımız vakit yalnız bırakılmak korkusundan ileri geliyor. Prodüktöründen tutun da sette çalışan işçisine varıncaya kadar hiçbirimiz, bugün çalışırken, yarın ne olacak kaygısını kafamızdan söküp atamadıksa, bu, bu, küçük ve tek tek çıkışların acısını öteden beri yeterinden fazla çektiğimizden ileri geldi. Gerçeklere dokunmak şartıyla film yapmağa zorlandık biz, bunun için de kişilerin robotlar gibi hareket ettiği, olmayan aşk hikâyeleri, yaşanmayan dramlar icad ettik. Zehirledik sizleri. Memnun oldunuz.. Hiç olmazsa karnımız doyduğu için biz de memnunduk. Ama gizli, sessiz bir anlaşmaya elele verip de kurduğumuz dünyanın aslında küçük bir yalandan başka bir şey olmadığı meydana çıkınca, her iki tarafın kendi sorumluluk payını yüklenmesi gerekirken, niçin sadece biz yüklenelim o sorumluluğu? Bir yazara kitabını yazmak için kâğıt kalem gereklidir, bir daktilo gereklidir en fazlasından, ve bu da hadi bilemediniz beşyüz liraya hâlledilivor. Ama bir filmcinin düşündüğünü söyleyebilmesi için bugün en az 150.000 lira gerekli. Ustelik bizler en kötü filmlerin en fazla para getirdiği bir ülkede yaşıyoruz. Benim kazanç dışı endişelerle yapmış olduğum ilk film, üç yılda ancak 35.000 lira getirdi. 175.000 liraya mal olmuştu. Söyleyin şimdi, kim bana bir daha 135.000 lira verir cevher yumurtlayayım diye!. Haksız mıdır vermekte, söyleyin!. Cevher yumurtlamak sözünü kendi kendime hakaret etmek için kullanmıyorum : Film piyasasında, sanatçı gözüyle ele alınan eserleri belirtmeğe yarar bu söz, prodüktörlerin ve işletmecilerin rüyâlarını altüst eden umacılardan biridir.

Ama bu durum böyle sürüp gitmeğe mahkûm değil, dostlarım. Ya vaş yavaş, derinden derine, belki gürültüsüzce ama kesinlikle beliren değişmeyi biz, sevincimizi taşkın gösterilerle dışlamağa cesaret edemezsek de, herkesten daha iyi seziyoruz. İlkin bize karşı olanlar sezdi bunu film piyasasında: tıpkı depremin geleceğini önceden sezip kaçışmağa kovulan ilkel hayvanlar gibi.. Güvenle yürüyebilmemiz için aktif şekilde desteklenmemiz gerekiyordu. yani seyircilerin kötü filmlere rağbet etmemesi gerekiyordu. Bu da başlamış bulunuyor. Başlayan bu güzel eğilimin geçmişteki kötü anıları biraz güç de olsa unutturmayı başaracak filmlerin y a p ı m ı n a şimdiden imkân verdiğini görüyoruz. Ve seyirci olarak sizlerden bu imkânın gelişigüzel harcanmasına müsaade etmemenizi bekliyoruz..

GEÇEN AYIN İÇİNDEN

BIHZAD — Artık, yazana değil, basana kızmak gerekiyor.

Milliyet'te Ulunay, «Bihzâdı' da kaybettik» başlıklı bir yazı yazdı. Sözünü ettiği rahmetli Behzad Butak'tı. «Bihzâd» ın ne demek olduğunu ise ancak Islâm Ansiklopedisi'nden öğrenmek kaabildi.

Bay Ulunay'a göre «Behzat» ın hiçbir anlamı yokmuş. Onun için «Bihzâd» yazmak gerekirmiş. Oysa adlar sahibinin kullanışına göre yazılır okunur. İsmail Hakkı Baltacıoğlu, adını Ismayıl'a çevirmiştir. Bülent'in aslı-bakın eski sözlüklere «Belend» dir. Adı «Mehmet» olan biri ne «Mehmet» mi, «Mehmed» mi, «Memmemmed» mi, yoksa Muhammed», ya da «Mohammad» mı diyeceğiz? Rahmetli bir profesör de öz adını Memedali» diye yazardı.

Görülüyor ki Ulunay'ın yaptığı sadece muhafazacılık değil, tuhafliktır da... Yaşına saygı dolayısıyle «saçmalık» demiyoruz. Aslında buna «saçmalık» denir. Bir örnek daha: bir karı koca, cocuklarına kendi adlarının başından ve sonundan alınmış hecelerl meydana gelmiş bir ad koymuşlardı. Ya bunu ne yapacağız?

Ama, dediğimiz gibi, yazan istediğini yazar, asıl tuhaflık aktar dükkânı gibi sayfalarında her çeşit meta bulundurmak istiyen gazetelerde değil mi? Bir sayfasında aşırı ilerici, öteki sayfasında aşırı muhafazacı... Bir gün Batı müziği, bir gün alaturka...

AYILAR ile INSANLAR — Gazetelerde okuduk: Iki ayı, kocasını iyice dövdükten sonra bir kadını kaçırmış lar. Günlerce bir mağarada tutmuşlar. Kadın, hastahane de ölmüş.

Hayır. Bunlar sahici ayılar... Alman turistlerini daha kötü işleme uğratan insan kılıklı olanları değil...

Renata'yı iki ayı kaçırsaydı, bu denli kepaze olmıyacaktık.

YENI SOZLUKTEN — 1934 yılında lâkap ve unvanları kaldıran bir kanun çıkarılmıştı. Bu kanuna şimdi herkesten önce devlet örgütleri uymuyor. Bakın, bu kanunun vasak ettiği lâkap ve unvanların yeni anlamlarından birkaçına:

Hanımefendi: Şehirlerarası telefonda çalışan bayan memurlar.

Beyefendi: 27 mayıs 1960 öncesinin başbakanı.

Paşa: 1961 seçimlerinden sonra gelen başbakan.

Ağa: Aleyhinde konuşanların komünist sayıldığı velinimet.

Bey: Ankara Radyosu'nun, mikrofonda konuşturduğu kimselere hitap aracı.

Efendi: 1. Apartman kapıcısı. 2. Terbiyeli adam.

Efendi hazretleri: Başı sarıklı ya da başının içi sarıklı skolâstik adam.

Şehy: Ankara'da bile bulabileceğiniz örümcekli mürşit.

ISLAM UMMETINDEN LISE OGRENCILERI — Cumhuriyet Bayramı'nda Kayseri'de geçit törenine katılan lise öğrencilerinin elinde kocaman bir döviz: «Islâm ümmetindeniz!»

Bu öğrencilerin her biri müslüman olmakta ya da olmamakta serbesttirler. Ancak, Türkiye halkı ümmet değil millettir. Ama, pizi ümmet olmaya sürükliyenler, kendilerine «milliyetçi» diyenlerdir.

SEÇIM PROPAGANDALARI — Tabiî, yine bol bol dinsömürüldü; bir paşa eskisi «Kimin Istiklâl Savaşı'na zorla katıldığını açıklarım!» diye saçmaladı. Daha.. Yetmez mi? Işte, yerimizde sayıyoruz.

Seçimlerde en çok oy alan parti, seçimden sonra da başka türlü bir propagandaya girişti: kendilerine gerici deniyormuş; gerçekte ise, doğu illerinde şeyhlerin nüfuzu altındaki bölgeler C.H.P. ye oy verdiğine göre, gericilik bu partiye aitmiş.. v.b...

Arada halk aldanıyor. Hemde aldandığını bilmeden Aydınlara ise bir bıkkınlık geldi. Bırakacaklar mı, ne olursa olsun diye? Bırakılır mı? Koca bir ülke, hırslı politikacıların eline bırakılır mı?

HALA KURŞUNLAR IŞLIYOR — Amerika Birleşik Devletleri'nin dünyaca sevilen başkanı Kennedy, güpegündüz öldürüldü. Niçin? Kim? Bu soruların karşılıkları hazırlanadursun, insan en çok, uygar bir ülkede, barışçı ülküleri olan bir demokrasi adamının öldürülmesine şaşıyor. Oldürülmesi için hiçbir nedeni olmıyan bir baskanın öldürülmesi acı ve çirkin! 170 yıllık demokrasi, hâlâ kurşun'un egemenliğine son verememiş!

BIZDE DE — Bizim secimlerde pek adam öldürülmezdi. Bu kez, bölge seçimlerinde bir düzineden artık insan öldürüldü, sayısız da yaralı var. Sinirler öylesine gerilmiş ki, kazanamıyan aday evine koşup tabancasına sarıldı. Yolda karşılaşan akrabalar bile tartışmayı cinayetle bitirdiler.

Bu, tersine bir gelişmedir. 1960 ihtilâlinden sonra, uzağı göremiyen bir politika izlendiği için gerçekten işler tersine yürüyor. Taraflar, 1960 öncesinden daha keskin bir ayrılık içinde birbirlerine tabanca gösteriyorlar. Seçimlerin sonucu ibretle incelenmiye değer. Nice değerli, çalışkan adaylar kıyıya itilmiş, alelâde politikacılar büyük kentlerin başına getirilmiştir. Herkes: «Benim kulübüm!» kavgısındadır ve kendi kulübünün kazanması için çırpınmıştır.

Secimlerde iş'e önem verilmeyişinin en tipik belgesini işçibölgesi sayılan Zonguldak vermiştir. Türkiye'ye grev hakkını getiren, işçi sorunlarında bir devrim anlayışı vermiş olan genç bakanın partisi bu bölgede yine kaybetmiştir. Açıkça söylemek gerekir ki, halk, yer yer kendi yararına çalışanları tanımamakta, ya da buna önem vermemektedir. Parti her şeyin üstündedir.

Düşünürlerimiz bu pek kesin olaylar önünde, ülkenin geleceği adına, gerekli yorumları çekinmeden, korkmadan yapmalıdırlar. Çünkü, on yedi yıldır yapılan denemeler hep aynı noktada düğümlenip kalıyor. Bir kısır döngü içindeyiz..

MARAŞLI GENÇLER — Seslerini duyurdular. Maraş ta Nurcular'ın açtığı bir derneğin ağaları destekliyen beyannamelerine karşı, yeniden haykırdılar: «Gayrı yeter!

Her türlü istismara paydos! Halkı soyarak her mahalle de bir milyoner yaratma heveslisi hırsızların yutturma ya çalıştıkları afyonu Maraşlılar yutmayacak. Sayısız saçmalar, alçakça safsatalar yıkılacak. Aklı olanlar aklı bulunmıyanlara tâbi omaktan kurtarılacak.» «Kapıdaki it zebun diyen ağaların pabuçlarını damlara fırlatacağız. Azimliyiz, güçlüyüz, dâva adamlarıyız, dâvamızın haklılığına inanıyor ve kendimize güveniyoruz!» (Ulus, 14 Kasım 1963).

RADYODA IYIYE DOGRU — Gerek Atatürk'ün ölümünün yirmibeşinci yıldönümünde, gerekse Kennedy'nin ölümü üzerine Ankara Radyosu'nun Dışarıya Açılan Pencere programında başarılı yayınlar yapıldı. Radyoya bir denbire canlılık getiren bu programın ve benzerlerinin eksilmemesini dileriz. Radyo bir tezatlar ülkesidir. Eğer bu başarılı gidiş yarı yolda kalmazsa zamanla tezatlar da ortadan silinebilir. Dileğimiz budur.

Walt Whitman'ın Abraham Lincoln için yazdığı ağıt ile Venezuella'lı ozan, Jacninto Fonbona Pachano'nun «Abraham Lincoln'e Uyartı» adlı şiirini Can Yücel'in Her Boydan adlı çeviri kitabından aktarıyoruz. «Uyartı» adlı ikinci şiir, 1930 yıllarında Franklin D. Roosevelt'in bir suikaste uğraması karşısında duyulan kaygı ile yazılmıştır. Venezuella'lı ozanın bu korkusunun yıllar sonra, gene açık ve ileri görüşlü bir başka Amerikan Cumhurbaşkanı, John Kennedy için gerçekleşmiş, siyahiler için olduğu kadar, biz beyazlar için de çok üzücü olmuştur.

Oy Reis! Koca Reis!

Oy reis! koca reis! alnımızın akıyla döndük seferden;
Savuşturup onca belâ onca fırtınayı, sonunda muradı erdik.
İşte liman, bak, çanlar çalıyor, bayram ediyor ahali;
Gördüler pupa yelken geliyor gözü pek, gözü yeşil

Neyleyim, neyleyim ki ama...
Bu kan damlalarını nideyim?
Gayri uzanmış güverteye reis,
Soğumuş ellerini mi öpeyim?
Oy reis! koca reis! kalk da şu çanları dinle bari!
Baksana! senin bayrağın çekilen, senin şarkın söyledikleri;
Senin için bu çiçekler, senin için toplaştılar sahillerde;
Seni çağırıyorlar, bak, senin adın geziyor dillerde.
Gel, reis ağacığım benim!
Kolumun üstüne yatırayım seni.
Çoktan öldüğünü unuttum ama,
Bu kan damlalarını nideyim?
Reis cevap vermiyor sözüme, dudakları söylemez olmuş;
Ağam kolumu duymuyor bile, ne yüreği ne kalbi kalmış.
Sağsalim demir attı gemi, bitti artık sona erdi sefer;
Savuşturup onca belâyı, kazanılan bir güzelim zafer;
Bayram etsin sahil, çalsın davullar!
Yalnız bırakın beni gideyim
Reisin yattığı güvertenin üstünde
Böyle dolaşmayıp da nideyim?

Abraham Lincoln'e Uyartı

Bilmez miyim, reis,
başındaki kurşun yarasından
arıların güle oynıya kalkıp
Whitman'ın bal renkli gözlerine konduğunu,
sakalında oğul verip kolan vurduğunu,
bilirim ama ne fayda
İşler gine sarpa sardı, reis;
duydum, seni yeniden öldürmeğe ahdetmişler.
İyi ki vaktinde haber aldık bu sefer.
Aman diyim, gözünü aç, reis!
Gökyüzü karardı, bak, başaklar titremeğe başladı;
akrepler de yalan söylemiyor a!
Aman diyim, ayağını denk al!
Uzak dur o tiyatro locasından!

Veysel ÖNGÖREN

Tehlikede sevişelim

Okuyucularımızın hatırlayacağı üzre Veysel ÖNGÖREN'in «Bir şiir meselesi» adlı yazısı Eylül 1963 sayımızda yayımlanmıştı. Bir sayı sonra «Tehlikeli Yorumlar» adlı yazısıyla Ahmet OKTAY buna karşı çıkmıştı. Aşağıdaki yazısıyla şimdi Veysel ÖNGÖREN karşılık veriyor. Bu konuyla ilgili Güven TURAN'ın bir yazısını da öbür sayfalarımızda bulacaksınız.

vurulanı temizce yudular. Tabutu yürürken sevdikleri öcünün mutlaka alınacağına and içtikleri zaman o, karmaşanın içinde doğruldu. Elin dekini göstererek «fakat unutuyor sunuz, dedi. Ben güzel bir kurşun la vuruldum.

Derlitoplu, yerine kondurulmuş sevilesi bir yazıyla oldukça ağır bir suçlama gelip, beni buldu. (+) Kapsamı, acıtışı bir yana; iyi söy lenmiş olması varya işte asıl orasında yım. Demesini bilmiş olmak, suçlama nın kendisiyle bir bağdaşmayı taşıma saydı, elbette değerini yitirecekti.

Belki herşey budur. Burda iyiden iyiye durmalıyız. Suçlamanın kendisi, yazı için, bir gereç olmaktan nasıl ile ri gidebilir? Gereç. Bu, sözümüzün gö türücü birimidir. O, aynı zamanda suç layanı, yazıyı yazmıya itelemiş; itele me raslansal olmamıştır. O halde onun la suçlayan arasında enikonu bir zo rundalık bağı olabilir. Gerecin haysi yet katını böylece çizebildikse artık onu bir şiir meselesi olarak düşünebi liriz.

Öyleyse gereci izliyelim. Gereklili ğini düpedüz söylemek, şiirin bütünle nişini bize açabilir mi; ozan dilini, gö rüntüsünü çağrışım eğimlerini nereden edinecek? «Konuyla sıkı ilgili olan top lumsal-ekonomik çelişmeleri bir yana bıraksak» geriye kalanmış gibi duran «varolma yokolma sorunu» nu alsak, hatta, çabuk akla gelen bu terimlerin dışında da kalsak, edineceği yer, yaşa mının olup bittiği çerçevedir.

Oktay der ki: Daha bu çerçeve Tür kiye'de farklılaşmış bireyselliği oldura rak gibi değildir. Ama, Oktay gene der ki: psişik yaşamın iki ayrı ozanda ay nı yasalarla işlediği görülmemiştir. Bu çift sunuş; bir uçta farklılaşmış birey selliğe dayanan savunmayı, karşı uçta «genel doğrultu» ya yaslandırılmış suç lamayı; oracıkta ayrılıveren iki birimi bir elde kullanma amacındadır. Amaç. ayrılışı görmemek ya da umursama mak niyetinde olmadığından farklılaş mış bireysellik dayanağını, genel doğ rultunun altına bir «ayrıntı» olarak koymayı elden kaçırmamıştır. Şimdi lik, «insan yapısının doğal ayrılığını, biricikliğini» ayrıntı sözünün karşılı yamadığını öne sürmesek bile, yapıl mış olan düzenleyişin avutucu olup olmadığını aramalı değil miyiz?

Bir Şiir Meselesi'nde söylemek is tediklerime hemen gitmemekte, sözü Ozan'ın konumu içinde tutmakta, de yimlerini kullanmıyadek onunla tutar lı durmaktayım. Fakat durum güçtür. Güçlük karmaşadan geliyor. Oktay, ge nelden, poetica'dan kalkmış da olsa yer yer d u r u l u y o r. Yer yer, ç ü n k ü y a z d ı ğ ı düşünsel bir örgü değil içaçıcı bir düzenleyiştir. En gücü bağıntıyı da anıyor. Fakat kar maşa içinde bağıntı hangi anlamı içer mektedir? Karmaşaya katılmıyor, say gılı, işe yarar bulduğum bağıntıyı tek liyor ve şu farklılaşmış bireysellikle ge nel doğrultu işini bağıntı üstüne araş tırmaya istekleniyorum.

Uçan kuşlar, baleciler bize yararlı olabilir mi? Estetik bir görünümü ve rebilen baleci gövdesi, günlük yaşa mında, yalnızca sanatını yaptığı sure nin verdiği bir biçimalış dışında aynı duyguyu uyarmamakta giderek kaba bir kızgınlıkta sevimsiz de olmaktadı. Buradan bakınca gövdeyle estetik görü nüm arasındaki ilinti ilgiçeker buluna bilir. Kuşların uçuşu, tıpkı gövdenin estetik görünümü gibi, hiç bir kez ken di olarak, varoluşunda yakalanamıyan bir şeydir. Kuşun konduğu yerler ara sında bir geometrinin olduğunu bunu da uçuşun çizdiğini biliriz. Fakat uçu şu kuştan ayrı göremeyiz. Uçuşun ken disi beş duyumuza girmeyen bir şey dir. Balerinin ve kuşun gövdeleri bizi görünüme ve uçuşa bağlıyan duyu ta şıtlarıdır. Duyu verilerimizi yüklenerek bizi görünüme ve uçuşa ulaştırırlar. Ama aynı zamanda görünüm, baleci nin; uçuş, kuşun işlevidir. Bir de bu var.

Ozanın gereci: Dil, görüntü, çağrı şım eğimleri v.b, bana; balecinin ve kuşun gövdelerinden başkaca bir anla mı göstermemektedir. Fakat bu anla mı bir iyice belirlemeden işin içinden çıkamıyacağız. Ozan, çercevesine deği nerek gereçlerini edinmekte bununla birlikte aldığı tavır gereçler değil çer çeveye karşı olmaktadır. «Çok önemli psişik yaşamı» doğuran, ozanın çerçe veyle değinmesidir ama psişik yaşamın kendi yapılanması, ozanın çerçeveye al dığı tavırda yani gereçlere yaptığı ayık lama seçmede olmalıdır. Genel ve kar maşık, en güzeli motivasyonları doğru dan şiire açılmıyan yaşamın içinden çekip alınan bu, doğrudan şiire açık tekil yaşam artık bir özelleşmedir. Ö zelleşmeyi, ozan kendi bireyinde yap mıştır. Bana sorulursa şiirin asıl ge reci bunun içerisidir. Bağıntı, ozanın özelleşmeye karşı takındığı tavırda baş lıyor demeliyim.

Farklılaşmış bireysellikten amaçla nanı burada arıyabilir miyim? Kendi bireyinde yaptığı bu durulmanın teme linde, bireyini de başka bir temelde ö zelleştirmesi olmıyacak mıdır? Böyle bir özelleşmiye ancak eleştiri götürebi lir. Eleştirinin yönelişi çerçeveye olma lı. Bugünedek nesnenin düzeni; insan da bir değişken olarak bu nesne sözü ne girsin; bir de insan eyleminin süre getirdiği tarihten başkaca çerçevenin farkına varamadım. Yaşamımız bu ta rihin yataylama ama devinik bir kesit lemesidir. Eleştirinin giriştiği ayıkla ma; ölçüleriyle, belirlemeleriyle, bireyi bir özelleşmede adım adım pekiştire cektir. Farklılaşmış bireyselliği bıraktı yor «bireyin çağında somutlaşması» di yorum. Benim için o «somutlamış bi rey» dir. Birey, eleştiriminin oranında kişileşmiştir. Kişileşme ile bireyleşme arasında bir ayrım olabilecek mi? Özel leşme ille tekleşmede ya da yeni bir öğretide ya da yadsımada sonuçlanır diye zor konamıyacak. Belli bir öğreti ye çıkan, tarih eleştirisinin anlattığı şudur: Özelleşen, bu öğretinin hesabını verebilecektir.

Gelgelelim özelleşmenin kimliği, bi reyin somutlama değerini sınırlar. Bu ne demektir? Doğal insan yapısının biricikliği aydınlık getirecektir. Yaşa manın bır tanımını koyalım: Biricik olanla çerçeve arasında konuşmadır. Toplumsal öğretiler birer dünya görü şüyse, konuşma, ortak alanlarda kalın laştırılmış, biriktirilmiş demektir. Ka lıntılaşmanın donukluğunu taşıyacaktır. Konuşmasını tekliğinde yürütemiyen birey öğretilere sığınır. Yürüten, tekli ğinde oldurabilecek. Benim, ille sözcü ğü kullanmak gerekiyorsa bireyciliğim budur. Bana kalsa kendindelik der dim.

Kendindeliğin içinde ayrı bir özel leşme olan, Oktay'ın deyimiyle psişik yaşam, en gücü aynı eylemin, işlerli ğin vardığı bir yerdir. O halde iki özel leşme arasında bir iç bağlılık olacak. Demektir ki toplum bilimin devinikli ğini (mobilite) andırır bir devinme bu

rada da geçerlidir. Oktay'ın psişik yaşam dediğine sanatsal kendindelik diyelim. Bu, şiirin gereciyle, bağıntı buna karşı alınmış tavırsa, şiirin burada başladığını söylemekte sakınca görmüyorsak; sözün başında gerece tanıdığımız zorundalık bağının hesabını çıkarmalıyız. Uçuş gövdesinin işleviyken şiir niye gerecin işlevi olmasın? (+). Şiir belkı de gerecin kendini çırpması, sıyrılması, hatta belki de kendinden çıkmasıdır. Ola ki, oluşturageldiği kendi içindeki bir disiplini soyutlaması, içerik baskısından kurtarmasıdır. Varılan yere yapı diyoruz. Ki bu uslubunta kendisidir. Obür yazı sanatları gerecin içinde süzülegeldiği yoldan okuyucusunu geçiren bir tekniği kullanıyor gibi. Olaya, olguya, algı belirimlerine, nesneye; dile görüntüye, çağrışıma fazlaca güvenmektedirler. Bunları gerecin içinde saydığım ortadadır. Uslup ancak şiirde kendi kendine kalmıya yürekleniyor. Dil, çağrışım, görüntü «örgüsü» ya da «bağıntısı»: bağıntının üstündeyiz. Gereç, işlevinde şiirdir dedik ama ozanı hiç umursamıyor muyuz? Ozan eylemi bir bağıntı işlemidir. Orgü bu işlemin yansımasıdır. Artık yansımanın olduğu yerde işlem-gücü tek ölçü alanıdır. Yapıyla gereç arasına koyduğumuz zorundalık unutulmazsa bu noktada biçimciliğe düşülmediği kabul edilir. Doğrusu şu ki, biçim-öz, içerik kavram çiftleri geçerlikten alınmış, değerden düşürülmüş oluyor. Bu karşıt koyuşlar, şimdilerde yapısını'hiç seçemediğim bağıntı işlemine yapılmış çok kolay, kısalamadan varılmış bir açıklamadır. Şiirde yapı da onun örgüsü ele geçmişse ne görüntü ne çağrışım ilginçliği ne de dil kavraşması şiiri kurtaramaz. Bunların aralarında kolayca bağıntı olarak görülebilecek, ozanın, işlem gücünün zayıf kalmasından dolayı öne çıkan doğal ilintiler kimi durdurabilir? Durduramaz çünkü kesin olarak, şiirsel örgüyle düzenleyiş arasındaki ayrım söz konusur. Şiirsel örgüyü yapan işlem, ozanla gereç arasındaki bu konuşma, şiirsel yaşam; olup biteni, düzenleyişin üstüne çıkarır. Cansever ve Oktay'da takıldığım'eksiklik'bu dur. Uyar'da önemsediğim de bu. Etkisi de burdan geliyor. Tutarsızlığı üstünde bir kere daha durmuyorum.

Bir Şiir Meselesi'nden, geç yayınlanmış bu yazıdan dolayı, etkiyi önce den kabul ederek bunu hoş gösterecek bir karmaşanın düzenlenişinden çok, bana, bu etki sözünün hesabı sorulmalıydı. Oysa, genel doğrultu diye adlandırılan karmaşanın yanıt olarak tutulması beni ikinci kez doğrulamaktadır. Çünkü bu varlığını gözlediğim fakat karşı olduğum şeydir. Genelden kopup «dallanmaya» girdiğimizi söylüyorsam, bundan neyi amaçladığım da sorulabilirdi.

Niye böyle? Yoksa, bir sözü söylemenin sorumunu yüklenmek olduğunu bile unutturan bir yersiz acelecilik mi?

GÜVEN TURAN

Bir Cevap

DOST'un bu sayısında çıkan Ahmet Oktay'ın **Tehlikeli Yorumlar** adlı yazısını okudum. Geçen ay da Veysel Öngören'in yazısını okuduğum için böyle bir yazıyı bekliyordum ama bunu Uyar'ın yada Cansever'in'in yanıtlandıracağını sanıyordum. Belki o ozanlar da yazacaklar, bilmem. Ama benim söylemek istediğim başka :

Eleştirmeci değilim ben, salt bir okuyucuyum. Okuduklarımı da bir eleştirmen gibi yorumlamak gelmez elimden ama benim de kendime özgü bir «eleştirmenliğim» vardır; onunla veririm yargılarımı. Bu biraz da kendinden doğar ya bana yeter de artar bile. İşte bu «eleştirmenliğim» le son aylarda Ahmet Oktay'ın şiirlerinde değişmeler olduğunu görüyordum. İlkin çok yavaştı bu. Ama daha sonra, değişim'de yazdıklarından sonra, değişmesi çok hızlandı. Yalnız bütünüyle Turgut Uyar'ın yanına geçişi Veysel Öngören'in dediği gibi Dost'un ocak sayısındaki şiiriyle başlamadı. Çünkü o şiirde Ahmet Oktay'ın o devresi hiç değişmeden duruyor. Turgut Uyar'a en yaklaştığı, dahası, bütünüyle etkisinde olduğu şiiri Dost'un Temmuz 1963 sayısındaki **Masa** adlı şiiri. O şiirde Uyar'ın kullandığı sözcükler, simgeler gene Uyar'ın kullandığı teknikle kullanılmış. Gene o şiirde Uyar'ın son yıllarda kullandığı günlük konuşmaların olduğu gibi alınmasından kurulmuş köğükler de vardı. Örneğin:

«Bir sigara versene—
Hiç bir şey, ama bazan—
Ama bazan tüketilmiş bir sorudur
eskiyen dergi kapakları, ağaran damlalarla.
Birer kadeh daha içelim sonra—... «v.b.

Şimdi bunu Turgut Uyar'ın bir şiiriyle karşılaştıralım:

« . . .
Kediler balkonda. Hazır mısın?
ve herşey öyle
ne kadar susuyoruz. Ayaklarımız ne büyük öyle
«saat kaç dedin?. . .»

Turgut Uyar, kediler. Dost, Aralık 1962.

Gelelim Turgut Uyar — Edip Cansever ilişkisine: İşte ben bu ilişkiden biraz şüpheliyim. Çünkü Cansever'in **Tragedyalar'ı** yeni bir çalışma değildir. Cansever, buna çok yakın bir şiiri **Umutsuzlar Parkı**'nda, **Petrol**'deki **Evli misiniz ya da Tunus Çok Mahremdir** de, **Nerde Antigone'da Salıncak**, **Ne Gelir Elimizden İnsan Olmaktan Başka** adlı şiirlerinde yazmıştı. Ama o şiirlerde zaten var olan gerçekçi havayı daha bir geliştiriyor bu son şiirleriyle Cansever. Bu yüzden biraz daha beklemek gerekiyor aradaki ilişkiyi ortaya çıkartmak için.

Ortalığı biraz karıştıracak ama ben bu üçlüye bir dördüncüyü daha koyacağım: Ali Püsküllüoğlu. Ali Püsküllüoğlu **Uzun Atlar Denizi** adlı kitabında kendi şiirini kurmuştur ama bu kitapdan sonra yazdığı şiirlerinde aynı biçimi kullanmakla beraber daha değişik bir şiire doğru gittiği görülüyordu. Daha çok gerçekci, daha çok düzyazıya yakın, bir şiir. Gene o günlük konuşmada kullanılan kalıplaşmış tümceler. Yani gitgide Turgut Uyar'ın şiirine yaklaşıyordu. Daha uzun uzun anlatmaktansa bir iki örnek vereyim.

«Artık yaz. Sıcağından hem, yaz işte
yani hele gelsin dediğimiz o bildiğimiz yazlardan
. . . .
savaşırız, - iyi de olur - bileriz öfkemizi sevgide
sevişiriz, - iyi de olur - bileriz, gücümüzü sevgide. . .»

A.Püsküllüoğlu, Sakınca. **Türk Dili** cilt: xıı, sayfa: 110.

«. . . .
sularda gbidir yansıyan, uzanan.
sularda gibidir yansıyan uzanan.
çünkü yorulur atlar
öldürür onları yılgınlıktan, . . .»

A.Püsküllüoğlu, Ölümü. Türk Dili. Cilt: xıı sayfa: 501.

Sanat - Sanatçılar

Gençay'ın yolculuk öncesi sergisi

Yıllardır dış ülkelerde, özellikle Italyada açtığı resim sergileriyle geniş bir ün yapan genç ressamımız GENCAY, 23 Kasım günü Milâr Galeri'sinde bir sergi açtı. Ankara'nın hemen hemen bütün sanatçılarının hazır bulunduğu açılışta, sergilenen resimler ilgiyle karşılandı.

RESSAM FAHİR AKSOY

Fahir Aksoy'un eleştirmelerinde, hattâ sanatçılarla yaptığı röportajlarda sıcak, içli bir hava bulmuştum. Onun yazılarını çok beğendiğim anlamına gelmesin bu sözüm. Ama Fahir Aksoy'un esere de sanatçıya da bir çeşit yaklaşması vardı ki, bu deyme uzmanca yaklaşmadan daha ilgi çekici, daha uyarıcı ve daha sevgi yüküyle dolu idi. Birçoklarının Fahir Aksoy'un eleştirmelerini beğenmediğini biliyorum. Ama bu, onun kendine özgü bakışını kavramayıştan ileri gelen bir tavırdır, sanıyorum. Hattâ bu tavırda artistik bir çıkış noktasını da gözmezlikten gelmek vardır. Eğer Fahir Aksoy kuru bir allame olsa idi o zaman iş değişir, beğeniler yağardı. Böyle bir allameliğin sahtesiyle gerçeğini ayırdedecek bir anlayış çevrede bulunsaydı mesele olmıyacaktı ya.

Şimdi Fahir Aksoy resim yapıyor, sergiler düzenliyor. Demek öteden beri bu özlemi taşırmış, birkaç yıldan beri vermiş kendini bu işe. Çalışmalarında sözünü ettiğim ayni duygulu havayı buldum dersem şaşmayın. Bu çalışmaların teknik değeri üstünde fazla durmamalıyız. Ama şundan da şüphe edilmemelidir ki, bir sanatçı kendi eyilimlerine uygun olan bir tekniğin devamlı araştırıcısıdır. Verilmiş, hazır bir tekniği uygulamak yürekten bir şeyler ortaya koymak isteyenin işi değil. Onemli olan artistik yaratışa paralel bir teknik ortama kavuşabilmek. Daha fazlasının gerekli olduğunu da kimse söyleyemez. Fahir Aksoy'un yaptığı işlerle bu işlerin teknik özellikleri arasında belli bir paralel göze çarpmaktadır. Bu denge de işte, aslında oldukça şahsî ve «alışılmış dışı» olan bu resimlerin yadırganmadan seyrini sağlıyor. Belki şöylece ifade etmek daha doğru olur, eğer bu resimlerde fazla ressamca bir teknik duyarlık hevesi bulunsaydı derhal özenti yargısına varılabilecek, tam aksine eğer daha acemice meydana getirilmiş olsalardı yüzlerine bakmak biraz güç olacaktı.

Fahir Aksoy'un sanatseverler klübünde açtığı sergisinde değişik tipte çalışmalar vardı. Bunların arasında safyürekli, çocuksu işler ayrı bir grup teşkil ediyorlardı. Orneğin egzotik bir peysaj içinde sandığının başında oturmakta olan bir boyacı, sarı bir lokomotif, kırmızı bir cami.. Fahir Aksoy bu tip çalışmalara yer yer bir rölyef tadı vererek, onları değerlendiriyor. Eski hat ritminden faydalandığı diğer bir grup çalışmasında da bu ritmi resim sathındaki boyayı kazıyarak elde ediyor. Şüphesiz ikinci gruptaki işler figürsüz resmin soyut havasına daha çok karışıyorlar. Safyürekli işlerinse daha edebî bir öz taşıdığı söylenebilir, ama hiç de resim değerinden yoksun kalmıyarak.

Bizde pentür nitelikleri ile geleneksel resim sanatımızın esprisini birleştirmeye çalışan sanatçılar son yıllarda bir hayli artmıştır. Tabii geleneksel resim sanatımız deyince bunun içine nakıştan, minyatürden, hattâ kadar bir çok çeşitlerin taşıdığı duyarlık giriyor. Authenticité kaygısının sanatçılarımızda yer etmeye başlaması ilerinin yaratıcı kişilikleri bakımından ümid verici değil midir? Bu Batıyı hazmetmeye başlayan kavrayışların kendi toprağındaki değerleri yeniden gözden geçirme onları yepyeni, modern bir öz içinde tazeleyip hayata kavuşturmak çabasını ortaya koyuyor. Yıllardan beri süre gelen tartışmalar şimdi çok daha canlı bir mâna kazanmak yolundadır bu açıda.

Fahir Aksoy'u da bu Authenticité, bu yaşadığı toprağın adamı olma çabasında görünce sevinmez miyiz? Bu sevincimiz olumludur.

Sezer TANSUG

BIR SERGİ VE SONUCU

Millî Kütüphane'de zengin bir Atatürk Kitapları Sergisi açıldı. 10 Kasım'da açılan sergi -bir yandan seçimlerin gürültüsü, sonra Kennedy'nin suikasta uğraması olayı dolayısıyla olacak- pek duvurulmadı. Büyük olayların bu sergiyi unutturmaması gerekliydi, ama, bizde kitap'ın kaderi bellidir. Gazetelerde fotoğrafar, röportajlar aradık; göremedik. Biz, sergiyi -geç de olsa, bir belge niteliğinde- duyurmak isteriz.

Burada; bütün suçu olaylara ve ilgisizliğe yüklediğimizin de farkındayız. Acaba, sergiyi düzenliyenlerin hiç mi suçu yok? Millî Kütüphane'de son yıllar içinde olanlar, ileri düşünüşlü basını, dergileri üzmüştür. Millî Kütüphane, aydın çevrelerde eski itibarını yitirmiştir. Kütüphane'yi yönetenler, devrimcileri mağdur ettirmenin, gelen her bakanın gözüne girmenin yollarını bulmuşlarsa da, aydınların ilgi ve sevgisinden yoksun kalmışlardır. Eğer, sadece politikacıların desteği yetiyorsa, yetecekse onların da bununla yetindikleri anlaşılıyor. Ancak: unutulmamalıdır ki, bir memlekette fikir, sanat ve bilim hareketleri, aydınlarca desteklenirse gelişir. Yoksa; o güzel Atatürk Kitap Sergisi gibi unutulur gider.

NURİ İYEM

Türk - Alman Kültür Merkezinde dönüşen komedya üzerine zorunlu bir açıklama

— Türk — Alman kültür merkezinin biricik yöneticisi Dr. Anhegger'in denemelerine göre; Ressamlardan Hamit Görele orada kendisine sergi açtırılmadığı için, bir çok katlara ve bu arada, Alman Konsolosluğuna baş vurmuştur.

Ne var ki, H.Göreleye göre, onun sergi açmasına engel olan ve söz konusu merkezde sergi işlerini de yöneten, Nuri İyem oluyormuş.

2 — Heykeltraş H.Bara. ressam Y.Yeniceli ile birlikte, bir kaç yıl önce, o da bir kez- Almanyaya yapıtları gönderilecek Türk kadın sanatcılarının işlerini seçmeye T. A. K. Merkezince çağrılmıştık. Sonradan yaptığımız seçmeyi beğenmeyen merkez, üçümüzün yargılarını bozmuş ve yeniden başkalarına bir seçim yaptırarak yapıtları göndermişti.

Bu olaydan beri, T. A. K. Merkezinde hiç bir ressamın seçilmesi ve sergi açması işine, jüri üyesi olarak katılmadım.

3 — Belki de, yukarda belirttiğim, sonuçlanmamış jüri üyeliğimden esinlenerek, T. A. K. Merkezinde sergi açamayanların çoğu, beni sorumlu görmektedirler. Elbette ki, merkezin gerçek jürisini gizli tutmasının da, bunda rolü vardır. Gerçekte ise; benim olan bitenden, hiç bir zaman, haberim olmasının ne olanağı, ne de gereği vardır. Çünkü, bu merkezle ne ödevli, ne sorumlu, ne de yönetici olarak hiç bir ilişkim yoktur.

4 — Bunun dışında, bu merkezde ya da Şehir galerisinde açılan bir çok sergiler üzerine, dergilerde yazı yazdığım oluyor. Bu yazıları okuyanlar, kimi zaman T. A. K. Merkezinde açılan sergileri beğenmediğimi ve yerdiğimi de bilirler. Eğer oranın sergi yöneticisi olsaydım; Her halde önce serginin açılmasına göz yumup, sonra da oturup yermezdim.

5 — Son olarak; söz konusu merkezden — hiç sanmamakla beraber — her hangi bir kişinin, benim orada sergilerin yöneticisi olduğum üzerine bi dirisi varsa; bu gibi sözlerin gerçek olmadığını söyleyeceğim. Kesin olarak bildiririm; benim ne yönetme, ne jüri ne de bir başka ödevle ilişkin, hiç bir yönüm yoktur. T.A.K. Merkezi ile Şu zorunlu bildiriden sonra, gene de beni Türk ya da Alman katlarına jurnalliyecaklar bulunursa; Tanrı'dan, onlara us bağışlamasını dilemekten başka yapacak işim kalmıyor.

TÜRK — ALMAN KÜLTÜR MERKEZİNDE AMERİKA'LI BİR RESSAMIN SERGİSİ

Amerikalı Bay Schcidımann 1932 de doğmuş, Wallace Idaho. Şimdi Usküdar Kız Lisesinde öğretmen. 1959 da San Fransicco. 1960 da California. 1961 de gene San Fransicco ve 1962 de Idaho. 1963 de ise, Istanbul şehir galerisinde bizim yüksek Ressamlar Derneği ile birlikte sergiler açmış Türk - Alman Kültür merkezindeki bu sergi, Onun Türkiyede ilk sergisi.

Bay Schcidimann'nın kendi söylemesine göre, O bir ekspresyonist ressam. Ama soyut eğilim içinde, konuya bağlanmayan ve daha çok erkin yaratmaya bağlı bir sanatçı imiş.

1880 de Almanyada Münihte doğan Hans Hofmann 1930 da Amerikaya göç ederken birlikte götürdüğü sanat anlayışı ekspresyonizm idi. Zamanla H. Hofmann, yeni gelişmelerle ve özellikle, soyut akım içinde salt renklerle bir söyleyişi gücüne varan soyut ekspresyonizmi geliştirdi. H. Hofmann'ın Amerikadaki bu yeni deyişleri bu gün Amerikan ekspresyonist resmi olarak anılmaktadır.

Bay Schcidımann da kendine bu yolu seçmiş resimlerinde piktüral ve kromatik forma bağlı olarak özellikle 1961 yıllarında yaptığı iki resmi başarılıdır. Daha sonraları, boyaları akıtma, ya da resmin yüzeyine sıçratma gibi eğilimlere yönelmiş. Bu yeni tutumu ile O, Villem de Kooning'in kızgın jestlerin izleri gibi, resmin yüzüne büyük can sıkıntıları içinde çekiştirilmiş fırça sürüşlerini andırıyordu.

Sulu boyalarında, daha taze, canlı renkleri ile, bir hoşa gider durumdadır. Hırçın bir tutumu yok bunlarda pek...

Sonunda bu Amerikalı ressam için, 1961 çalışmalarında, dünya üzerine, yaşam üstüne, 1962 ve 1963 yıllarındaki kadar kötümser olmadığını mı söyleyeceğiz? Ya da 1962 - 1963 yıllarında, aykırılık içinde, daha bir umutsuz, bulanık ve ruhsal çöküntü içine girdiğini mi kabul edeceğiz?

Figüratif ekspresyonist resmi izlemiş iseniz, bu akım içindeki bir çok ressamların, resim sanatına töresel (ahlâkî) bir güzellik getirmek çabasını güttüklerini de görmüşsünüzdür. Her soy ve fizik güzelliğe karşıt, fecî denebilecek sübjektif gerçeği yankılayarak gelişen bu tutum, -onlara göre ruhun kurtuluşunu aramaktır. Bu düzensiz, iki yüzlü dünyaya karşı duyulan tiksintiyi, erkin bir tepki ve karşı koyusla dile getirmek amacını güderler. Şöylesine özetlediğimiz bu akımın töresel ereği, sanatta başkaldırıcı olmayı, doğal bir sonuç olarak gerektirir. Ekspresyonist tasa, gerçeği, olduğundan çok daha ağır ve yaşanamayacak kadar ezici göstermek ister. Çünkü, ancak böylelikle, her türlü iki yüzlülüğe karşıt çıkmış olacaktır. Ruhun kurtuluşunu getiren eylem budur. Ne varki, bu kurtuluş isterse katolik kilisesinin yoluna da aykırı düşsün, ruhun kurtuluşunu böylesine aramak, dini duvulara yönelidir.

Bugünkü soyut ekspresyonist resimde söz gelişi, Emil Nolde'nin, ya da diğerlerinin eskiden konularla gösterdikleri, fecî gerçeği anlatmanın olanağı kalmamıştır.

Bu yüzden; Villem de Kooning de, ya da Bay Schcidımann'da göre geldiğimiz gibi, resmin yüzeyine büyük bir tiksinti ile sürülen renkler ve resmin yüzeyine fırlatılan boyalar gibi tümü işlemlerin getirdiği anlam, gene ekspresyonist akımın yaşam üzerine yargıları oluyor. Su farkla ki; konu yerine, jestlere bağlı fırça işlemleri ile...

Bu kez de, gene töresel olan güzelliği şu yoldan belirtiyorlar: Güzel, gürbüz ve iyi nitelikteki renk bağdaşımları yerine, itici, tırmalayıcı uyumsuzluklar, çöküntü anlamına gelen tür lü belirtiler, yaratıyorlar. Onların, bu soyut ekspresyonist yapıtlarındaki için gelmelik (SPONTANE); yaşam,

dünya ve toptan her türlü düzene karşı, duydukları tepkidir.

İşte, Bay Schcidımann'nin 1961 yıllarındaki tutumu, nede olsa artistik geleneğe saygı duymadan, inanmaktan gelmedir. Ne varki, ekspresyonist anlayışa gün geçtikçe inanıp sarılan bu sanatçı, tümü ile bu dünyanın her eylemine, sahte olarak bakacak ve sanatında bulunan geleneksel her güzel niteliği de, bu yüzden yıkacaktır.

Sonunda Bay Schcidımann neye varacaktır? Ekspresyonist eğilim, insanlığın büyük ve genel dramına, kendi içindekinden kopup gelen, tiksinti ve baş kaldırışların heyecanları ile katılacaktır. Bundan öteye yalnız ruhun kurtuluşu söz konusudur. Sosyal düzenlere olduğu kadar, artistik geleneğe de, karşı duyulan bu baş kaldırmanın, görüldüğü üzere umduğu ruh kurtuluşu, toptan dünyadan umudu kesmektir. —Bizim, bir zamanki müslümanlık anlayışımıza az benzemiyor hani—.

Amerikalı genç ressamın tuvallerindeki hiddetli renk orkestrasyonlarının anlamı bu oluyor. Doğrusu ya, seçtiği yolda, yani, ekspresyonist kuralları içinde başarılıdır da...

Gel gör'ki, ekspresyonist aşamanın kendisi çelişik bir düşün eylemi olduğu için, resimler de, insanda tırmalayıcı bir etki yaratıyor, çekmiyor kendine, itiyor.

Bir çok düşünürün dediği ve gösterdiği üzere, sosyal tedirginliğin nedenleri, çözülemez bir bilmece olmaktan çıkmıştır. Gündelik yaşamdan, insan oğlunun büyük dramına dek, pek :ok sorunlar, insan oğlunun kendi kendine çözümlevebilecekleridir. Düpedüz, hiç bir dinî yönü bulunmayan olaylara, dinî duyu olmaktan kurtulamayan açıdan bakmak, çelişiktir elbet. Bir cok eski ekspresyonist ressamlar gibi, söz gelisi James Ensor'un resime karikatürü sokması, ya da Bruxelles'e ISA'nın girişi tablosu gibi çabalar; boyna gündelik yaşamda dinî bir duygu aramalar ve o yönden ruhsal bir kurtuluşu ummalar, sonuç olarak, dinî bir düşün açısından, yenî bir dinî sanat vapmavı gerektirir. Günlük ve dinle ilişik olmayan gercek ler ile, bir dinî sanat yapmak elbet çelişik eylemdir.

Ilk görünüşte, dine karşı bir tutum, bir yergi gibi vorumlanmava elverişli şu ekspresvonist akım, aslında daha saf ve ancak Halk yüreğinde var olduğu savılan, bir yüce Tanrı duygusuna inanmak oluvor. Isanın Bruxelles'e girişi, vani sokakta bulunuşunun sembolik anlamı budur.

Ancak, Halk yığınları arasında, o katmerli düzensizlik içinde, hâlâ ayak ta durabilen, saf, Tanrı inancı; Ruh için kurtuluş olacaktır... Açık seçik, yaşamadan ve gerçekten, bir kaçıştır bu düşün eylemi.

Evet, ekspresvonist sav, soyut içinde konuları attı. Ama işte görüldüğü üzere, tiksinti, başkaldırma tutumunu; Fırça sürüşünü, can sıkıntısını belirten jestlerle yaparak, iyi ve güzel bir zevki çürüterek, eski tumturaklı edebiyatını yerine geçirmeğe çalışıyor. Kızgın, hırçın bir tutumla, resmin yüzeyine, boyaları fırlatıyor. Anlaşılan ekspresyonist aşama, soyut içinde elde eder gibi olduğu şansı, tekrar yitirmek istiyor.

Bay Schcldmann'a, bağnaz bir ekspresyonist ressam olmakla, yitire gel diklerini, 1961 deki resimlerine bakarak düşüncesini, söylemeği sanat adına borç bildik. Çünkü, kendisinde artistik geleneğe bağlı olmaları, hiçte kusur sayılmayan, çok sıhhatlı, kaliteler var. Ekspresyonizm gibi ölü bir dalga uğruna onları bozması, çürütmesi; ne ruhunu ne de resimlerini kurtarmıyor... Tanrıyı seven, Tanrının verdiklerini çürütüp bozmaz.

ERAY :

Türk - Alman kültür merkezinde ilk sergisini gördüğümüz Eray, resimlerinde konu yerine, obje ve figür değerinde olmak üzere, bir takım yuvarları geçirmiş.

Onlarla, tuvallerinde bir takım devingen düzenler kurabilmek için, gücünce uğraşmış. Böylelikle konuların yerini alan yuvarlar, kendilerine ilişkin bir çok çağrışımlar yapmasına karşıt, eninde sonunda onların yuvardan başka plâstik bir anlamı olmadığına seyirci inanıyor.

Genç Erayın asıl söyleşi gücü renk tedir. Bu renkçi deyişlerine elverişli gelecek bir dünya, bir ortam yaratmak icin: vuvarlar ve vuvarların 'çinde dönüştüğü, yoğunluğu olan uzay komuş resimlerine.

Dileven, bir takım yorumlarla bu resimlerden türlü anlamlar çıkarabilir de. Ama gerçek ve söyleşi gücü olan öğe, bu resimlerde; Renkçi, renge bağlı formdır. Genç Erayın yaşam üze rine, tuttukları üzerine, durup düşündürücü olan yönü, renge olan aşkıdır. Onun kişiliğinin çözümü, renge duva geldiği, dayanamadığı bu sevgisidir. Yuvarlar, bir konu niteliğine de varsalar, resimlerdeki özü yankılayabilecek güçte gelişen öğe; renktir.

Bu bakımdan, küçük dikev resmi, yuvar konusu ile, renkçi sövlesinin, birbirini ezmeden, birbirini geliştirerek yapılabilmiş en olgun örneği idi.

SETA HIDIŞ VE MUZEHHER BILEN

Seta Hidiş, resimlerinde, kök olarak geometrik soyutlamaya bağlı görünür. Böyle olmakla birlikte, geometrik düzen kurma konusundan oldukça sıyrılır. O kadarına ki. kimi zaman yaşam dolu, görüntü niteliğin de izlere de yer verir. Anlarsınız ki Seta Hidiş'in bir tasası da, daha resme özgü deyişlere yönelmektir. Hani, ressamca bir öz ve bağımsız bir davranış üzre, içten gelme söyleşmelere karşı kovamamaktadır. Bu eğilim, açıkça belirgindir resimlerinde. Bir bakarsınız, alabildiğine şiddeti ve geometrik biçimden kurtulma eğiliminde re nklere, tablonun tümündeki geometrik konuya bağlanamıyacak kadar özgür, enformal ve renkçi deyişlere sapar.

Ozetlediğimiz şu tutumu ile Seta Hidişin son sergisindeki resimler, geometrik düzenleme konusundan ayrılmanın heveslerini de taşıyordu. Giderek, geometrik tasanın önemi, tüm olarak tablonun kuruluşunda belirsiz bir duruma girer mi?

Aslını arasanız, Seta Hidiş geometrik düzenlemenin üstesinden gelebilecek, heyecansız bir insan da değildir. Ne us yapısı, ne kişiliği, bu geometrik tasaya elverişli değil. Değil ama, kromatik forma da pek güveni yok anlaşılan.

Müzehher Bilen; Seta Hidiş ile kı yaslanacak olursa, ilk görünüşte özgür deyişlere, bağımsız davranışlara yönelmiş gibi görülebilir. Müzehher Bilenin niyeti de öyle görünmek.

Öyle ama. bu genç sanatçı özgürlüğünü, bağımsız deyiş'erini, resimlerinde önem kazanan, yetenekli işçilik tutkusuna harcayıp duruyor. Gerçekten de Müzehher Bilenin, yeterli tutarlı, bir işçiliği var. Hani O, bir temiz beyaz tuvalde, söz gelişi elmaların resmini yapsın; boyayacak işçilik gücünü gösterebilir. Gerçi şimdiler de M. Bilenin böylesine, elmalar boyamak niyeti yok. Yok ama, bu kez de, konudan kurtulunca, salt o işçilik gücünü gösteren, bahaneler içinde, işçilik gücüne dayanan işleme yönelmiş.

Renkleri de sakin, öylesine ki; tıpkı o işçiliği, o işlemleri, tıkır tıkır tuvalinin yüzeyine yayarken gösterdiği sabıra ve sükûnete benziyor. Şu durumuna bakarak, kişiliği böylesine sabırlı işlemlere elverişli olan M. Bilen, usta bir minyatürcü ya da Vasarely gibi geometrik ressam olabilir demek, pek yanlış olmaz. Çünkü tablolarını kapiayan bileşimler, çokluk romantik yaratmaya ve imgeleme güçlerine bağlı görüntüler gibi durmalarına karşıt, gene usral bir yoldan kuşatılmış birer buluştular. Hiç bir anlamı getirmeksizin,— kendi üzerlerine sım sıkı kapanmış anlamlarından başka bir tuvalden, diğerinde tekrarlananlardır.

Hem, Seta Hidiş heyecanlı deyişlerine karşın, geometrik düzenlemeyi resimlerine bir duvar gibi nasıl koşuyorsa, M. Bilen de bütün bağımsız, konusuz ve içten gelme gösterileri arasında, bir işçilik üstelik, öldüresiye sabırlı tutumlu bir işçilik tutkusu ile, ilk kararını, şu bağımsızlık, içten gelmelik özlemini, yam vassı ediveriyor. Yoksa, M. Bilen şu romantik köke dayanan heyecanların, içten gelmeliğin sanatçısı değil mi?

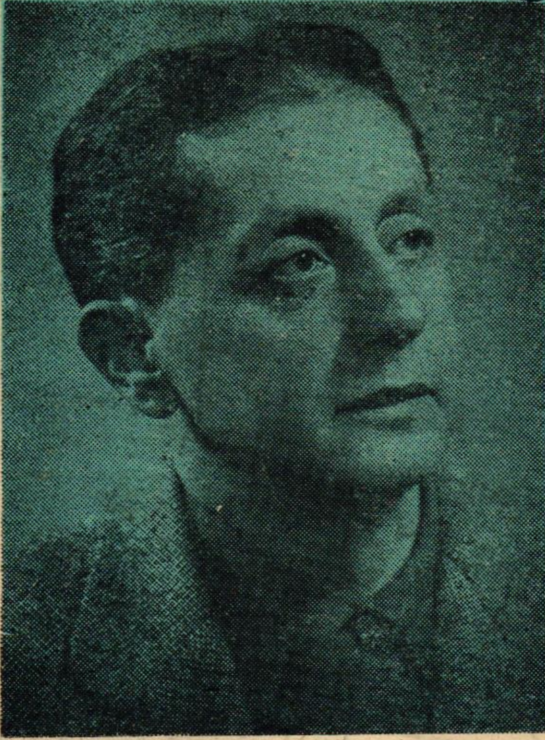
Sergilerini birlikte açmış olan bu sanatçılardan Seta Hidis anarşik ve güçlenmeyi bekleyen eğilimlerle dolu M. Bilen ise: Halis ve usral bir nakkaş gibi görünüyor. kisi de kişilikleri ile bağdaşmak yolu mu seçtiler? Nedir

Seta Hidişin, şimdilik, durumu çelişik görünüyor ise de, geçen sergisini hatırlayacak olursak, ağır da olsa, geometrik tutkuyu bıraktığını söyleyebiliriz. O, bir geçiş süresi içinde

Müzehher Bilen de, kendisini kuruluğa dek götüren işçilik gösterisi, önemini yitirir duruma gelebilir mi? Onun resimlerine bakarak, gücü olan, ama bu gücü, günün sorunları üstüne gereğince gelişmemiş bulunan bir tutumu olduğunu görüyoruz. O henüz çok gençtir. Ve çağdaş sorunları abrayan, gerçek bir düşün çabası gütmek zorunluğu ile karşı karşıyadır. Şimdiki çelişik durumunu elbette görecek ve yetenekli işçilik gösterileri yerine, yaşamla ilişkin yargılarını yapıtına sokacaktır. Yeterki şimdilerde ,bir tuvalinden ötekinde, çokluk olduğu gibi tekrarlanan yapmacıklı (manierist) tutumu yerine, düşün denmeğe değer bir eylemi, palet deneyleri ile birlikte sürdürebilsin .

Şüphe yok ki, kişiyi akademik olmaktan koruyan daima duyarlıktır. M. Bilen'e düşünde incelmesini, ya da boyaları gelişi güzel serpiştirmesini öğütlemiyoruz.

Kendisinde formalist ressamlara özgü işlemler gördüğümüzü belirtmek istiyoruz: Şöylesine ki; O, konusu olmayan resim içindedir. İyi, güzel, hoş ama, gel gör ki, ne imgelemeye, ne bir yapı gibi düzenlemeye, ne de renk gücü ile bir deyişe yönelmiyor. Yetenekli işçilik gösterilerinden öteye, hiç bir (şeyle) ilişkisi bulunmayan sanat yapmak Onunki. Sözgelişi, koyu tonlarla boyadığı incelenip kalınlaşan şeyler), ağaç dalları ve gövdeleri değildir. Ama çizgi özgürlüğüne kavuşmuş nitelikte de değillerdir. Ne çizgi ö z g ü r l ü ğ ü n d e, ne de her hangi bir şeyi simgelemeyen bir (şeylerin) arasını da alabildiğine, zevkini çıkara çıkara, modle ediyor. Ama neyi modle ediyor? Modle ettiğine göre simgelediği bir obje mi var? O da yok. Tuvalin yüzünde, bir yalama, bir renkten renge eğilerek geçişler var; Kimin? Neyin uğruna? Belli değil. Ister istemez ince ve ev kadınlığına bağlı, nakışı hatırlıyoruz bu resimler karşısında. Her akım, köklü ve yeterli bir ortam bulamayınca, bir çeşit folklorik çeşniye bulanır. Bu resimlerinde M. Bilen sanki nakış yapar gibi bir davranış içindedir .Yaşam üzerine, hiç bir görüşü yoktur sanki. Nakış işlerken olduğu gibi, yaşam üzerine bir ilgi, ya da tepki duymuyor. Adeta yaşadığı dünyadan sıyrılıyor. Sevgi ya da tiksinti, güzel ya da çirkin, uzun ya da aykırılık, her ne ise; yaşadığınla ilişkin, duyu ve düşünceleri koymuyor resmine. İşte bu yüzden formalist bir ressam olmanın eşiğindedir diyoruz. İsterseniz, buna formalist demiyelim de, nakkaşlık diyelim. Sonuç değişmez gene de. İnanmıyorum ki; M. Bilen resmi ile de masumdur. Ne var ki bu masumiyetine karşıt, soyut eylem içinde, bula bula, yetenekli işçilik vesileleri üzerinde süzülüp eriyen, bir deyiş getiremiyen, kişi olmaya yargılıdır.

Dünden - Bugünden

sonne

Troya'da siz sözü güzeldi eskiden
Baktım öpüşündü duran bakım baktım bungun.
Benim şimdi Hitit çağı benim yorgun
Benim ey gök çılgın uzaklığım hep ben.

Büyük sularıma sen o hep geç gelen
Beni çıktığınız gecelere tutun
Beyaz, kağıtlarca gittiğiniz ya uzun
Güzelliğimde bir yarı geceler sen

Ellerin bir daha sarı ovalarım
Sesini dönmeyin bütün yalnızlığım
Bütün gök gök gök, akşamlara kadar

Güzel yalnızlığım işte dünya kadar.
Ne denizler gördüm hiç anmamışımdır
Bir sesim beni git git o binlerce yıldır.

sonne

Ben şimdi bir şiirden geçenim çok eski
— Uyuyarak severek siz benim aşkımsınız.
Şimdi dünyada beni anmalara dursanız
Kimbilir denizi gösteriyorsunuz belki.
Görüyorum ne kadar büyük yalnızlığınız.

Durun beni daha ansıyın bir daha eski
Öylesine çok ki yenilensin sularınız
Ne varsa anımla genişleyen evrende ki
Bir şiirden şimdi yanlız

Sarı, hep aşktı açan benden bu dünyadaki
Çıplak daha uzun daha güzel daha ıssız.
Hâlâ vurur sizden bir yağmur gecede eski
Kalandı yalnızlığınız gibi rüzgârınız
O durduğunuz ön güzelliğim bir zaman ki
Bir şiirde şimdi yanlız

sonne

Ben senin krallığının ülkene yetiştim
Kaldım gölge tanımıyan güzelliğinle
Her sabah büyüten denizimizi böyle
Gülüşlerindi o ülkede bilmez miyim.

Sen o çıktığım sularsın, zencim benim
Denize bakan evler gibiydim seninle.
Dur, geliyorum ellerin ne güzel öyle
Beni şey et gülüşlerini bekleyeyim.
Sen gittiğim o ülkesin varılmıyorsun

Vurmuş sonrasız nasıl en güzel sulara
Güzelliğin balıkları gibi Istanbul'un
Şimdi her yerde ne güzeldiğiniz o kalmış
Yankımış denizlere öbür kadınlara
Dünyada sizinle Istanbul olmak varmış.

Paul Klee'de uyanmak

Uyandım çiçek gibi dayanılmaz güzel kızlar
Ad Marginem'den asma köprüler kurmuşlar
Istanbul'a

Nehirler, aylar çevirmişler o Ayla'lar, Münibe'ler
Tümü bir uzak denizde A'lar, V'ler, U'larla
Gece sarı bir evde bir iki yaprak evlerinin
önünde
Açtı açacaklar dünyamızı açtı açacaklar

Bu denizi Ayla ayaklarını soksun diye getirdi
Bu dünyaları onun için açtım bu balıkları
tuttum

Bir sabah çıkmak güneşler, aylar bir sabah
çıkmak

Bir ağacı bu evleri sarı ters bir kuşu düzeltmek
Edibe bu sokağı al götür görmek istemiyorum
Edibe bu evleri Edibe bu göğü bu güneşleri
Edibe

A'lar V'ler U'larla olmak Paul Klee'de uyanmak

İlhan BERK